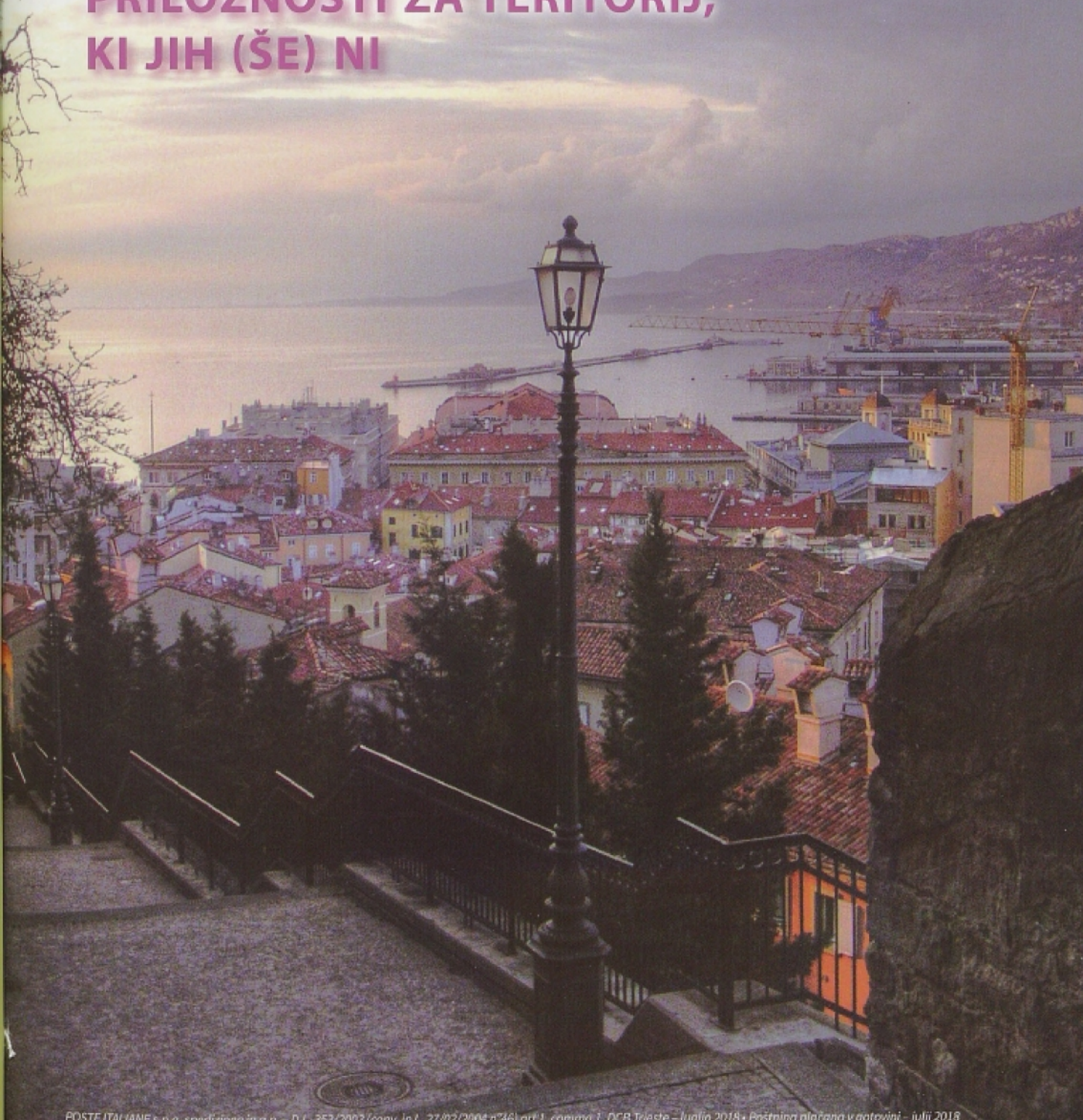

Leto 2018

05 CENA 4,00 €

Mladika

**RAZVOJ TURIZMA:
PRILOŽNOSTI ZA TERITORIJ,
KI JIH (ŠE) NI**

V TEJ ŠTEVILKI

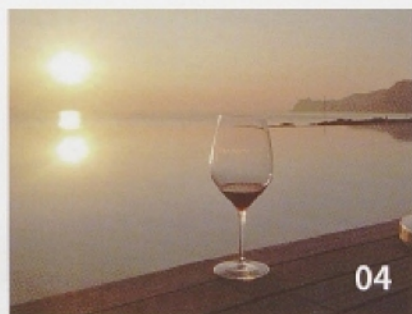
05 ❖ 2018

UVODNIK

03
Očiščenje in pomlajenje

FOKUS

04
B. S.
Razvoj turizma: priložnosti
za teritorij, ki jih (še) ni

04

10
Lucija Tavčar
Kratka zgodba o
čezmejnem turizmu

14
M. R.
Pogled in zgled iz Barcelone

ODMEVI

19
Rado Pezdir
Saftijevo vzporedno bančništvo

24
Marjan Frankovič
Interpasivnost kritike

31
Še o družbenem premoženju
in bankah ...

PREBRALI SO ZA VAS

31
Evelina Umek
Iz dnevnika mlade družine

OBLETNICA

32

32
Igor Omerza
30 let od ustanovitve Odbora
za varstvo človekovih pravic

EKOLOGIJA

35
H. J.
Nočne more s tržaškim
uplinjevalnikom je (menda)
le konec

ANTENA

37
Novice

LITERATURA

48
Tadeja Krečič Scholten
Laž ima kratke noge

52

KULTURA

52
Mojca Polona Vaupotič
Bogdan Grom

PRIČEVANJA

57
Mirella Urdih
Razmišljanje zdomske
tržaške Slovenke (XXII.)

59
Magda Rodman
Kip Franceta Goršeta tudi
v Vipavi

NOVICE KDC

63
Ivo Jevnikar
70-letnica objavljanja
povojne emigracije

V Cankarjevem letu

OČIŠČENJE IN POMLAJENJE

Prijatelji, Tržačani!

Preden vam spregovorim o velikih in važnih stvareh, ki so v živi zvezi z življenjem našega slovenskega naroda in z življenjem nas vseh, vam sporočim, Tržačani, pozdrave iz Ljubljane! Nekoč je rekel ljubljanski župan doktor I. Tavčar lepo in resnično besedo: "Ljubljana je srce Slovenije, Trst pa so njena pljuča!" Brez pljuč srce ne bo utripalo, brez srca ne bodo pljuča dihale! Brez Trsta, brez morja, bi bila svobodna, samostojna, demokratična Jugoslavija nemogoča, bi bila mrtva že ob rojstvu; pokopana za vekomaj. Kdor pride iz Ljubljane k vam, čuti, da pride domov, da stoji na domačih tleh, da govori s sebi enakimi, ki ga razumejo, ki sočustvujejo z njim in so z njim enih misli. Pozdravljeni!

...

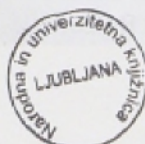
Jaz vérujem v to družino svobodnih narodov! Jaz vérujem, da bo iz te brezprimerne preizkušnje izšlo *prerajeno* človeštvo! Bil bi hinavec in lažnivec, če bi se imenoval socialista, pa bi v globočini svoje duše ne véroval v svoje ideale! *Nič se ne bojmo*, nič se ne strašimo dnevnega trpljenja, ne zakrivajmo oči pred grozotami časa – pogumno jih glejmo v lice! Ne samo narod, tudi človeštvo se bo vzdignilo iz močvirja, očiščeno in pomlajeno! V to vérujemo, v to zaupajmo – in lažje nam bo trpljenje! Kristus je zmagal, ko je bil na križ razpet; človeštvo je moralo brezmejno trpeti, da si je zaslužilo *prerajenje in vstajenje!*

Veno Pilon, Ivan Cankar

Ivan Cankar

Predavanje v Ljudskem domu v Trstu,
dne 20. aprila leta 1918.

RAZVOJ TURIZMA: PRILOŽNOSTI ZA TERITORIJO, KI JIH (ŠE) NI

B. S.

Turizem v naših krajih je v razcvetu. Na tej in na oni strani meje. Zakaj nas to zanima? Ker se tudi turizem sam oziroma zahteve tujih obiskovalcev spreminjajo in razvijajo in zato bi lahko imel razvoj turizma v naših krajih pozitivne učinke tudi za razvoj našega teritorija. To s kmetijskega, gospodarskega in kulturnega vidika. Kako? In – ali se to morda že dogaja, ko pa javne uprave v svojih programih vendarle že kar nekaj let spodbujajo razvoj turizma? Pojdimo po vrsti.

Današnji turist je zahtevnejši

Turizem ni samo gospodarska panoga, turizem je splošen socialni pojav. V zadnjih letih se razvija vzporedno z družbenim razvojem. Z večanjem ponudbe nizkocenovnih letov in turističnih paketov, z neverjetnim razmahom spletne ponudbe in z dvigom življenjskega standarda so se turizmu lahko približali tudi družbeni razredi, ki se jim še kako desetletje prej o tem niti sanjalo ni.

Ta pa je le en vidik, spremenila sta se tako turistično povpraševanje kot ponudba. Danes zato govorimo o izkustvenem turizmu, kar pomeni, da ni več pomembna paradigma »kaj mi nudiš?«, temveč »kaj bom pri tebi lahko doživel, izkusil, kako se bom počutil?«. Gre za težnjo oziroma pojav, ki se je drugje že močno razmahnil in tudi v Italiji in Sloveniji se, sicer počasi, začenja uveljavljati. Kot že sama beseda pove, izkustveni turizem postavlja na glavo tradicionalno pojmovanje turizma: bistvene niso več znamenitosti, kulturni in zgodovinski spomeniki ter naravne privlačnosti, temveč kako bo vse to obiskovalec doživel. Tu stoji v ospredju teritorij kot tak, nje-

gova urejenost in gostoljubnost prebivalcev, predvsem pa to, da se obiskovalcu ponudi možnost OKUSITI pristno življenje teritorija, ki ga obišče. Ta je predpostavka, na kateri sloni naš članek, zato bralce vabimo, da jo ohranijo v spominu.

»Danes govorimo o izkustvenem turizmu, kar pomeni, da ni več pomembna paradigma "kaj mi nudiš?", temveč "kaj bom pri tebi lahko doživel?".«

Furlanija Julijska krajina je sprejela ta vzorec v svoj operativni turistični načrt že leta 2014, ko je takratni pristojni deželni odbornik Bolzonello napovedal spremembo izhodišč deželne turistične promocije, za katero so v Italiji odgovorne dežele: »Naša ponudba je sad nove interpretacije razvoja turističnega modela zadnjih 20 let, ki je prešel od turizma destinacije k turizmu motivacije in od tega še do izkustvenega turizma«, je 9. 12. 2014 v Palmanovi dejal odbornik Bolzonello.

O tem, kakšne razvojne možnosti se zaradi tega ponujajo našemu teritoriju, smo se pogovorili z dvema sogovornikoma, in sicer z nekdanjim odbornikom za turizem in gospodarske dejavnosti Občine Trst v levosredinski upravi Roberta Cosolinija, podjetnikom Edijem Krausom, ter s predsednikom Kmečke zveze in upraviteljem izletniške kmetije Klarčeva hiša v Mavhinjah nad Sesljanom Francem Fabcem. Z vsakim od dveh sogovornikov smo se srečali posebej, odgovarjala pa sta na podobna vprašanja, zato smo njune odgovore prepletli. Iznesla sta zelo podobna si stališča, čeprav ne gre za replike na odgovore drug drugega.

Deželni turistični načrt

Zaključilo se je obdobje izvajanja Deželnega operativnega turističnega načrta 2015–2017 iz leta 2014, ki je uvedel 18 turističnih tematskih ponudb. Obračun so že opravili septembra lani.

- **Franc Fabec:** Kmečka zveza pri tem načrtu ni sodelovala, ker ni bila objavljena. Vabili so nas le na nekatere obrobne dogodke, posvete ali podobno. Udeležili smo se posvetov, ki jih je organizirala Občina Trst in na katerih se je govorilo o turizmu in o možnosti razvoja turizma. To je bilo še med upravo župana Cosolinija ...

- **In ko je odborništvo za turizem vodil Edi Kraus ...**

- **Franc Fabec:** Tako je.

- **Kaj pa deželni turistični načrt? V Italiji so za turizem pristojne dežele ...**

- **Franc Fabec:** Ne, pri tem nismo bili soudeleženi.

- **Kaj pa vi osebno, kot privatnik?**

- **Franc Fabec:** Kot privatnik sem se vključil v pobude ob 100-letnici soške fronte, tudi zaradi lastnih zanimanj. Kar se pa tiče deželnega načrta za razvoj turizma – v tega nas ni nihče vključil.

»Dežela je veliko vlagala v klasične gorske in obmorske destinacije, Bolzonello pa je dal Trst na prvo mesto. Ta je bila za nas novost.«

Vključili smo se v pobude Lokalne akcijske skupine LAS Kras (tj. agencija za razvoj Krasa, ki svoje delovanje posveča predvsem podpiranju kmetijsko živilskega področja in turizma. Podpira jo evropska politika za razvoj podeželja, op. ur.), ki je tudi izvajala načrt za razvoj turizma. Skupaj smo izdelali smernice za razvoj turizma, a kolikor vem, so ostale na papirju ... Pred leti, ko je bil Walter Godina odbornik za kmetijstvo in gospodarski razvoj, pa smo zelo dobro sodelovali s Pokrajino Trst. Takrat je Pokrajina veliko investirala v promocijo turizma tržaške pokrajine in sam Godina je vložil ogromno časa v izdelavo smernic za razvoj turizma teritorija.

Edi Kraus

● **Edi Kraus:** Izdelavi in obračunu deželnega turističnega načrta nisem podrobno sledil. Odbornik Bolzonello, ki je osnoval načrt, je dodelil Trstu osrednjo turistično vlogo v deželi – kar je bila novost. Nekoč smo razmišljali o klasičnem gorskem in obmorskem turizmu, to pomeni smučanju v gorah in počitnikovanju v obmorskih letoviščih, npr. Lignano in Grado. Dežela je veliko vlagala v te destinacije, Bolzonello pa je dal Trst na prvo mesto. Ta je bila za nas novost, dejansko pa opozarja na neki evropski in svetovni trend, in sicer, da se turisti raje odločajo za obisk manjših in manj poznanih mest, ki pa imajo ravno tako dobro ponudbo kulturnih in zgodovinskih znamenitosti. Bolzonello je razumel ta novi trend in se mu prilagodil.

Kaj to pomeni za naš teritorij

■ **Ali menite, da se je ta nova strategija obrestovala?**

● **Edi Kraus:** Mislim, da se je. To dokazujejo tudi številke. Statistični podatki beležijo stalen porast obiska turistov: rase tako število prihodov turistov kot tudi prenočitev, kar pomeni, da je ta razvojna politika pravilna. Cilj, ki smo si ga zastavili, je podaljšati čas bivanja turistov v naših krajih. Povprečna doba bivanja je 2 ali 3 dni, kar pa je premalo. Prizadevati smo si, da bi se to obdobje podaljšalo.

■ **S spremembo turistične strategije nastajajo nove možnosti za naš teritorij, ki se lahko pohvali z enkratnimi spomeniški, zgodovinskimi, kulturnimi, etnografskimi, krajinskimi in enogastronomskimi danostmi. Kdor obiše naše kraje, je običajno očaran. Res pa je tudi, da je presenečen, ker o teh krajih ni veliko vedel.**

● **Franc Fabec:** Trst in njegova okolica sta izredno bogata z zgodovinskimi, kulturnimi in naravnimi znamenitostmi. Na vse to bogastvo pa smo od konca druge svetovne vojne pozabili oziroma smo ga zanemarili, saj ga nikoli nismo znali ovrednotiti. Ne bom se spuščal v podrobno analizo vzrokov, ki so pripeljali do tega. Verjetno je to bilo zaradi želje, da bi bila v Trstu vedno in vsepovsod navzoča italijanska država. Obstaja podatek o tem, da je Trst mesto, ki ima v povprečju najvišje število javnih uslužbencev v Italiji ... To pomeni, da je država vlagala v druge dejavnosti, in to verjetno iz političnih razlogov. Zaradi tega je Trst svoj potencial obdržal (ker je to kapital, ki ga nihče ne more zlahka uničiti), ohranil ga je, a ga ni nikoli znal ovrednotiti.

Neizkoriščen potencial našega teritorija

■ **Lahko bi rekli, da ga je zamrznil ...**

● **Franc Fabec:** Da, zamrznil ga je. In nihče se ni hotel ali znal s tem ukvarjati. Ta potencial so dejansko poznali le redki, morda le tisti, ki so se študijsko ukvarjali z zgodovino ali s kulturno dediščino ali z naravoslovnimi vedami. Seveda so se sčasoma stvari spremenile: Jugoslavija in drugi socialistični režimi so razpadli, ustanovila se je Evropska zveza in Italija je spremenila svoj odnos do teh krajev. Na dan so prišli pozabljeni pojmi in spet je bil govor o razvoju! Tudi o razvoju turizma. Razmišljali so celo o kongresnem turizmu in začeli vlagati v njegov razvoj.

■ **Edi Kraus, ko ste bili odbornik za gospodarstvo in turizem tržaške občine za časa župana Roberta Cosolinija, ste imeli jasno vizijo možnosti, ki jih razni segmenti turizma ponujajo razvoju Trsta. Omenili smo kongresni turizem ...**

● **Edi Kraus:** Turisti ne potujejo samo zato, da bi si nekaj ogledali, temveč večinoma z nekim razlogom. Ta je velika novost v razvoju svetovnih turističnih trendov. Pomislimo le, da je večina turistov iz evropskih držav, ki si je v preteklosti lahko privoščila potovanja, že marsikaj videla. Zato sedaj turisti izbirajo destinacije z določenim razlogom. V tem okviru ima Trst več prednosti, predvsem zato, ker je obmorsko mesto in to lego bi lahko bolje izkoristil. Veliko let je bil Trst pravzaprav odmaknjen od morja – z gospodarskega, trgovskega, industrijskega vidika, pa tudi s turističnega. V zadnjih letih pa je morje le začelo pridobivati na pomenu na vseh vidikih in to se je pokazalo tudi v turizmu. Upoštevati smo začeli ladje za križarjenje, ki naj bi začele pluti v Trst. Drugi segment pa je v tem okviru kongresni turizem.

Kongresni turizem pod nesrečno zvezdo

■ **Doslej pa Trst ni mogel razviti pravega kongresnega turizma kljub prizadevanjem javnih uprav – nazadnje tudi Cosolinijeve in samega odbornika Krausa – in to zaradi pomanjkanja pravega velikega kongresnega centra.**

● **Edi Kraus:** V Trstu pri tem nismo imeli srečne roke. Imeli smo sicer kongresno dvorano na posrečeni lokaciji Pomorske postaje, ki pa je prešla

pod upravo TTP-ja (Trieste Terminal Passeggeri, op. ur.). Po mojem je že prejšnja uprava tržaške Pristaniške oblasti, ki jo je vodil Claudio Boniccioli, naredila veliko napako, ker je združila v eno samo podjetje upravljanje in vodenje terminala za ladje za križarjenje, kongresnega centra in celo parkirišča na 4. pomolu ter vse, kar sodi zraven. Vendar ni bilo na položajih pravih ljudi, saj se za razvoj kongresnega turizma niso pretirano zanimali, in to je negativno vplivalo na celotno kongresno dejavnost v Trstu.

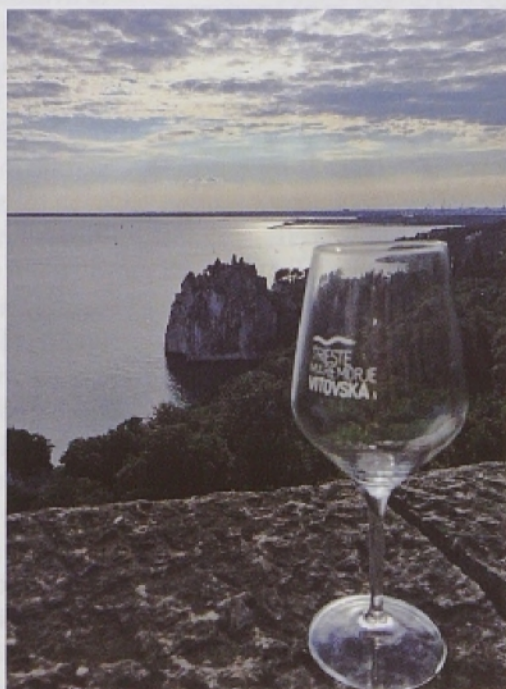
■ **Ob tem bi še omenili nesrečno zgodbo projekta za izgradnjo velikega kongresnega središča v Silosu pri železniški postaji ...**

● **Edi Kraus:** Tako je, projekt je izdelan in tudi dovoljenja so pripravljena. Takrat, ko sem bil jaz za to zadolžen, so bile še nekatere težave s spomeniškim varstvom, morali so prilagoditi načrt, tako da smo čakali še na naknadna dovoljenja. Ker pa je postopek trajal zelo dolgo (začel se je leta 2008), so se medtem spremenile razmere na tržišču: podjetje, ki naj bi izvedlo projekt, je zašlo v težave, najprej v likvidacijo, sedaj menda celo v stečaj, tako se je vse ustavilo in je projekt blokiran. Jasno pa je, da če bi danes nekdo investiral v ta projekt, bi se kongresni turizem v Trstu razmahnil.

■ **Morda se bo v kratkem nekaj spremenilo, saj bo Trst leta 2020 Evropska**

»Kongresnega turizma si vsi zelo želijo, ker je najbolj dobičkonosna zvrst turizma.«

Zgoraj: Repentabor (foto Matej Susič);
spodaj: devinski grad (foto Jasna Simoneta)

prestonica znanosti in bo gostil vrsto dogodkov. Tržaška občinska uprava je na začetku aprila letos odobrila sredstva v višini 5,5 milijonov evrov za gradnjo velikega kongresnega centra v Starem pristanišču, sredi maja pa je občinski svet prižgal zeleno luč projektu. Novi 9.000 m² velik kongresni center bo zrasel na območju skladišč 27 in 28. V njem bo več dvoran, največja pa bo lahko sprejela do 2000 gostov.

● **Edi Kraus:** Kongresnega turizma si vsi zelo želijo, ker je najbolj dobičkonosna zvrst turizma. Sektorske študije to potrjujejo!

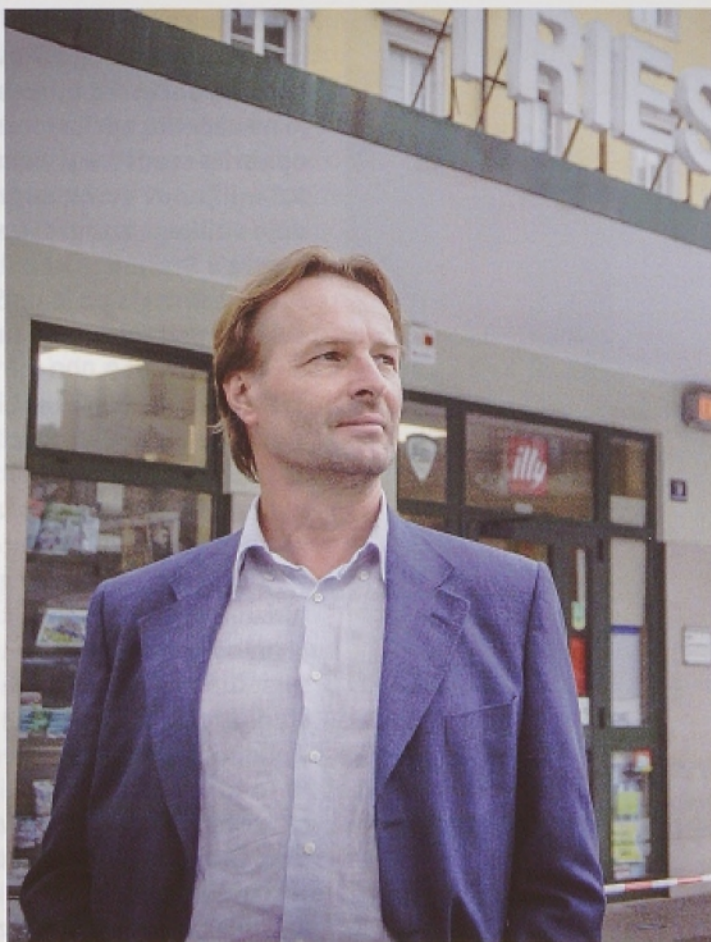
■ In to vse letne čase, skozi vse leto, saj poslovna potovanja niso odvisna od turistične sezone.

● **Edi Kraus:** Tako je. Raziskave točno pokažejo, koliko denarja porabi v določeni destinaciji turist na križarjenju in kongresni turist. Med vsemi oblikami turizma je kongresni na prvem mestu.

Birokracija in neverjetne zgodbe zatrtih idej

■ Povrnimo se k ostalim možnostim za razvoj turizma in vzporedno za razvoj teritorija. Pri tem je treba upoštevati zgodovinski turizem, pa kulturni in enogastronomski ...

● **Franc Fabec:** Nekoč je bil turizem v Trstu vezan na obiskovalce iz bivše Jugoslavije, ki so sem prihajali kupovat kavbojke, bili so

»Problem je v tem, da če govorimo o turizmu, to še ne pomeni, da se stvari res spremeninjajo, posebno v Italiji ne.«

Franc Fabec
(foto Danilo Pahor)

le priložnostni enodnevni ali nekajurni obiskovalci ... Šele pred kakimi dvajsetimi leti je politika začela sploh razmišljati o tem, da bi ovrednotili kulturno dediščino tega prostora. Trst ima neverjetno bogastvo, po mojem je ni regije v okolici, ki bi bila tako bogata in raznolika, kot je tržaška. Zaradi tega se je začelo razmišljati, kako razviti in ovrednotiti ves ta potencial. Po izobrazbi sem zgodovinar, zato mi je všeč raziskovati, pa tudi potoval sem veliko po svetu, zato sem spoznal, kako in kaj znajo druge izkoristiti v turistične namene. Od nekdaj sem se čudil, kako

to, da imamo v naši dežeti toliko lepih znamenitosti, pa jih ne znamo ovrednotiti oziroma promovirati. Ko je bila Maria Teresa Bassa Poropat na čelu Tržaške pokrajine, so se stvari počasi začele premikati, tako da danes veliko govorimo o turizmu. Problem pa je v tem, da če govorimo o turizmu, to še ne pomeni, da se stvari res spremeninjajo, posebno v Italiji ne, ker imamo tako zelo zapletene birokratske postopke, da je treba imeti izredno politično in operativno voljo, če želimo kaj narediti in novega ustvariti.

■ Na primer?

● **Franc Fabec:** Spominjam se, da nam je pred kakimi petnajstimi leti tržaška banka CRT podarila mini avtobus, s katerim bi peljali turiste, ki obiščejo Trst, po kraških kletah in kmetijah, da bi degustirali vina in krajevne proizvode. Ta projekt ni nikoli zaživel: avtobus smo dobili, a se ni nikoli premaknil iz Trsta.

■ Zakaj?

● **Franc Fabec:** Zaradi birokratskih zapletov in problemov: kdo bo plačal voznika in druge stroške, kdo lahko vozi ta avtobus, kam bo peljal turiste ... Ideje so, so tudi zanimive, problem pa je, kdo in kako bo te ideje uresničil! Stvari je treba reševati sistemsko in ustvariti razčlenjeno mrežo ljudi in storitev, ki skrbijo in jamčijo za uresničitev idej in za to, da projekti obstanejo v času. Pomislimo, na primer, na projekt o prvi svetovni vojni iz leta 2014. Če upoštevamo, da je edini kraj v Furlaniji Julijski krajini, kjer so potekale hude bitke, Goriški in Tržaški Kras, zveni neverjetno, da je to območje na deželni ravni skorajda izpadlo iz promocije ob pobudah o prvi svetovni vojni! Edina, ki je takrat kaj naredila, je bila Goriška pokrajina, ki je izpeljala projekt Gorica 1914–2014. To je bil evropski projekt, ki je po mojem veliko pripomogel k spoznavanju krajev, po katerih je tekla fronta. A če pogledamo širši deželni turistični kontekst, ugotovimo, da smo obletnico prve svetovne vojne zamudili. Če izvzamemo

nekaj manjših razstav v mestu, je šla 100-letnica prve svetovne vojne skoraj neopazno mimo. To je po mojem posledica neznanja in nepoznavanja lastnega teritorija ter nespretnost v turističnem sektorju: ne znamo izkoristiti potenciala našega teritorija in ne vemo, kako svoje bogastvo predstaviti v neki privlačni turistični ponudbi.

Pa še to: Trstu je v zadnjih letih uspelo privabiti v mesto velike potniške ladje in s tem v zvezi smo veliko govorili o povezavi med Trstom in Krasom. Bilo je na tisoče turistov, ki so prihajali v Trst, a ti turisti so v Trstu tudi ostali. Trst ni bil zmožen organizirati dnevnih obiskov Briške jame ali izletov v Škocjanske jame, kar je absurd, oziroma peljati turiste iz mestnega jedra na Kras na degustacije tipičnih enogastromonskih proizvodov!

● **Edi Kraus:** V moji viziji razvoja turistične ponudbe bi morali kongresni turizem povezati z enogastromonskim, npr. da bi v posebno ponudbo za kongresiste vključili tudi obisk naših kmetij na Krasu; te bi lahko v času kongresov nekaj ponudile – od degustacij do nastanitev, saj gre za omejen geografski prostor.

»Bilo je na tisoče turistov, ki so prihajali v Trst, a ti so v Trstu tudi ostali. Trst ni bil zmožen organizirati dnevnih obiskov Briške ali Škocjanske jame.«

V obdobju globalnega turizma živimo še v svojih mikrokozmosih

● **Edi Kraus:** V sodobni turistični ponudbi, v kateri se upoštevajo zelo široka zemljepisna območja (izjema so turistična mesta, kot so na primer Benetke, Firenze, Rim ali Pariz, ki so že sama dovolj prepoznavna v svetu), bomo težko sami promovirali manjše mesto, na primer Trst, Ljubljano ali Pulj! Naša ponudba bo učinkovita le, če bomo promovirali celotno to območje, vse tja do Dunaja! Naše kraje bomo uspešno promovirali le v sklopu nekega širšega geografskega, srednjeevropskega prostora, ki zajema kraje od Alp do morja s specifično kulinarično ponudbo ipd. Delati bomo morali v tej smeri, ker bodoči trgi niso več evropski, ampak svetovni. Ko se turist odloča za potovanje, mu je treba ponuditi širše območje, kjer bo lahko nekaj našel. Ko pride na destinacijo, pa se mu pokaže in predstavi raznolikost naših krajev, ki je obogatitev

ponudbe, neka zanimivost in dodana vrednost. To, da lahko tu turist v razdalji 300–400 kilometrov prehaja iz germanskega v slovanski in latinski svet in obratno, je lahko za svetovnega turista izredno zanimivo; to je veliko bogastvo, ki ga mi tu imamo.

■ Širša povezanost tega dela Srednje Evrope bi morala torej biti naslednji korak v turistični strategiji dežele Furlanije Julijske krajine?

● **Edi Kraus:** Ja, to bi moral biti naslednji korak. Pri tem pa se pojavijo najprej težave z logističnimi povezavami. Nedopustno je, da še danes nimamo urejene železniške povezave med Trstom in Ljubljano preko Opčin! Ko sem bil občinski odbornik, sem si zelo prizadeval, da bi openska železniška postaja postala "Postaja Trst Sever". Vlaki bi vozili mimo in bi povezali Trst z Ljubljano, Zagrebom in Dunajem. Velik potencial ima tudi Bohinjska železnica, na kateri bi lahko začeli delati, za to pa so potrebne velike investicije in predvsem politična volja in vizija vseh v regiji, ker samo skupaj lahko nekaj zgradimo za bodočnost. Drugače bomo samo živetarili, sicer v pozitivnih številkah, ne bo pa tistega preboja na svetovno turistično tržišče.

■ A vrnimo se korak nazaj: v svojih odgovorih sta nakazala problem, da ne uspemo povezati niti dveh naših mikrokozmosov – Trsta in njegovega zaledja ... Kako je torej s povezovanjem Trsta, ki je bil v deželni viziji krajevnega turističnega razvoja v središču ponudbe, z zaledjem, to se pravi s Krasom? Koliko od razmaha turizma je Kras sploh uspel unovčiti?

● **Edi Kraus:** Kot občinski odbornik sem na tem precej delal; najprej sem takoj zopet povezal Opčine in Trst z openskim tramvajem, saj je tramvaj pomemben povezovalni element. Veliko smo tudi delali na tem, da bi razširili to ponudbo oziroma povezavo in vanjo vključili še Briško jamo in ter preostali Kras, pa nismo uspeli. Čeprav smo zadevo postavili na dobre organizacijske temelje, je zmanjkalo sredstev, predvsem za to, da bi dobro reklamirali te povezave. Na žalost ni privatnikov, ki bi se tega lotili na profesionalen način, ker je zaenkrat turizma vseeno premalo, da bi taka pobuda lahko imela neki

pozitivni ekonomski učinek. Nujno bi bilo, da bi se najprej javne uprave angažirale, da bi sprožile postopek – in mislim, da bi se potem zadeva zlahka razvila. Prepričan sem, da bi openski tramvaj, ki vozi na Kras, lahko predstavljal neke vrste vhodna vrata v celotni Kras. Na žalost tramvaj še vedno stoji (od avgusta leta 2016, ko sta čelno trčila dva tramvaja – op. ur.) in mislim, da se z gospodarskega vidika to na Opčinah, pa tudi v širšem kraškem zaledju, že pozna!

Povezovanja in mreženja dejavnikov pri nas enostavno ni

■ **Gre za občutek ali je dejstvo, da uprave med sabo slabo sodelujejo, ko gre za povezovanje dejavnikov, ki bi skupaj lahko pripravili neko celostno turistično ponudbo in tudi reklamo?**

● **Edi Kraus:** Kar sem osebno videl od znotraj, lahko povem, da so vse krajevne uprave pripravljene

sodelovati, imajo konkretne ideje in vejo, kako bi se stvari lahko lotili, ampak na žalost so danes vse uprave in vse občine kadrovske podhranjene in so velikokrat finančno v težavah (tržaška občina, kot tudi vse ostale občine, je imela omejitve zaradi t. i. pakta stabilnosti). Vse to predstavlja veliko zavoro pri razvoju. Če bi imeli več ljudi, ki bi se v javnem sektorju ukvarjali s turizmom oziroma s povezovanjem dejavnikov v neko mrežo, mislim, da bi – ne glede na politično usmeritev posamezne uprave – ti projekti lahko zaživel, ker menim, da je želja prav vseh, da bi se turizem razvil.

■ **Do zdaj smo gledali na vsa ta vprašanja z vidika organizacije in uprav, to se pravi od zgoraj navzdol. Sedaj pa bi se lotili še pogleda od spodaj navzgor. Kaj se pravzaprav dogaja na teritoriju. Franc Fabec, začniva, recimo, z enogastro-nomskim turizmom in ponudbo nastanitve.**

KRATKA ZGODBA O ČEZMEJNEM TURIZMU

Lucija Tavčar

Naročili so mi misijo. Pravo raziskovalno misijo, tako s hlinjenjem tuje identitete, nevarnostjo razkrinkanja in rizikom obtožbe zločina – poizvedovanja tajnih informacij. Sprejela sem, seveda.

Bilo je ponedeljkovo jutro. Vreme: oblačno. Najmanj primeren dan. Rok oddaje poročila se je nevdržno bližal, nisem smela več odlašati: morala sem v akcijo. Sedla sem v svoj avto, neopazno navadne velikosti in oblike, oblečena študentsko, letom in stanu primerno ter, sicer že v zamudi za svoje naslednje opravilo, parkirala pred še letos odprto turistično infotočko v Sesljanu. Načrt, kljub priporočilom, odgovornosti in riziku, še vedno ni bil izrisan.

Možnost A: vstopim, govorim angleško, se delam, da sem izgubljena turistka – z italijansko registrsko tablico na avtomobilu?

Možnost B: vstopim, sem italijanska samotarska turistka – na ponedeljek

zjutraj se iščem po Sesljanu s študijsko torbo za računalnik na rami? Ni zelo kredibilno.

Možnost C: ____.

Možnost Č: Vstopim, pozdravim, po italijansko. Tip (okvirno tridesetletni, verjetno plešast – zakaj ima kapo?, oblečen premalo formalno za svoj položaj in funkcijo) je na telefonu, nekaj razlaga o Portopiccolu. Z velikim zanimanjem se sprehajam po sicer pustini in na prvi vtis negostoljubni sobi. Je za sivino kriva luč? Letakov in letakcev ni veliko. Takoj opazim, da so na stojalih razstavljeni le tisti s prepoznavnim logom organizacije PromoTurismoFVG s poenotenim (lepim!) dizajnom. Vsi ostali, sad ponudbe manjših, lokalnih organizacij ležijo zmetani na manjši Ikea mizici levo ob pultu. Z velikim zanimanjem vohlam med letakarsko ponudbo. Verodostojno odpiram zgibanke in prebiram. Končno se telefonski pogovor zaključí.

● **Franc Fabec:** Z vidika enogastronomskega turizma imamo velikanski potencial. Dogaja pa se dvoje: prvič to, da so pobude v zvezi z enogastronomskim turizmom vezane na posameznika, to pomeni na posameznega podjetnika, na posamezno idejo, ki jo lahko ima.

■ **Torej ni neke mreže, ki bi povezovala vas, ponudnike? Recimo na Krasu?**

● **Franc Fabec:** Ne! Ni neke mreže, nekega sistema, ki bi vse to povezoval.

■ **Recimo, če bi turist stopil v turistični urad na Veliki trg in bi povprašal za kako enogastronomsko ekskurzijo ali če bi želel kam na kako degustacijo tipičnih jedi? Obstaja taka mreža?**

● **Franc Fabec:** Ne. Nič podobnega ne obstaja. Take informacije ne bo našel. Pa še to – turist sploh ne bo vedel, da ima take možnosti, saj ga ne bo nihče podučil, da ima Trst vinski okoliš. Vsi mi vemo, kakšen potencial imamo, a nihče se ne postavi v vlogo tistega, ki bi moral ta potencial ovrednotiti in ga ponuditi. Tega subjekta enostavno ni. Zato smo mi operaterji prepuščeni samim sebi in enkratnim pobudam kakega posameznika ali posamezne ustanove.

■ **Kako je to mogoče? Kolikor smo se lahko dokumentirali, je Dežela FJK v svojih turističnih tematskih ponudbah zaobjela tudi enogastronomske poti v deželi – in ena izmed teh zaobjema tudi Trst in Kras. Ali je to torej samo na papirju?** →

»Živio,« začnem po italijansko, »zanima me, če mi lahko ponudite kake informacije ali gradivo o turistični ponudbi na drugi strani meje. Pričakujem goste iz tujine. Sem tu doma, svoje kraje in zanimivosti poznam, na oni strani pa manj. Bi jih pa vseeno rada peljala čez mejo.«

»Razumem.« Ton in mimika sta prijazna. »Žal vam lahko ponudim samo kontakt info centra v Štanjelu.«

»Aha. Nimate ničesar drugega?«

»Žal ne.«

»Kaj pa glede Sežane?« »Ne, nimam nobenih informacij glede njih.«

»Škoda, sem mislila, da glede na to, da je to tak obmejni pas, ponujate informacije in materiale tudi za drugo stran meje.«

»Ja, tudi jaz bi si to želel. Meje že deset let ni več, vsaj poznali bi se lahko. A naš urad je vezan na promocijo turizma v Furlaniji Julijski Krajini, kot že samo ime pove. In žal so glede tega pri nas zelo fiskalni.«

»Aha, razumem. No, potem bi pa prosila za kontakt v Štanjelu. Imate morda kaj tudi za Novo Gorico?« Izza pulta se tip premakne v bližnjo sobico. »Žal nimamo ničesar drugega. Evo, tu je ta letak, v poštev vzemite le telefonsko številko centra.«

V roke mi potisne trostransko zgibanko o poletnih čezmejnih avtobusnih prevozih Komen–Devin.

Sama komaj zadržim smeh. Ob predaji tudi sam pogleda letak zastarelega izgleda ob soju dneva in mu verjetno postane malo nerodno, saj začne razlagati o pobratenju med devinsko-nabrežinsko in komensko občino.

»Aha, razumem. No, najlepša hvala.« Normalno pozdravim. Moja identiteta je ostala neznana. Varno se vrnem v avto in se odpeljem.

Ocena misije: uspešna. Cilj raziskave: delno izpolnjen. Delno. Ni mi všeč. Odločim se: grem na drugo stran meje. V Novo Gorico.

Vitrina Info točke je vidna s ceste, takoj opazim, da je bera promocijskega gradiva bogatejša. Se že veselim! Še predno dokončno vstopim, me izza pulta napade: »Prosim?«

»Si lahko ogledam letake? Pričakujem prijatelje iz tujine.« Uspem si pridobiti čas za nemoteno opazovanje. Uff, veliko jih je, pospešiti moram svoje mentalno predelovanje podatkov, si mislim ...

Takrat pa ... na bogato obloženi mizi opazim ... letake avtobusnih povezav Komen–Devin! Povpraševanje mora res biti veliko, le jaz sem, kot avtohtona Devinčanka, te avtobuse očitno spregledala. Večina letakov se tiče novogoriške kulturne ponudbe: gledališče, JSKD, dogodki ob 70. obletnici mesta ... Nič. Premaknem se k naslednji mizi, ta je, po vzoru segmentacije trga, očitno ciljno namenjena turistom, obiskovalcem iz tujine. »I feel Slovenia« →

← (dalje s prejšnje strani)

in enotni dizajn. Letaki so tudi v italijanščini. V roke vzamem »La strada dei pozzi«, ki se očitno ne meni za mejo in pride tudi do Sovodenj in Gabrij.

»Oprostite, imate morda kak material tudi o čezmejni ponudbi?«

»Hm, nimamo ničesar. Lahko vam dam zemljevid obeh Goric. Drugega žal nimamo.«

»Aha, ja, hvala. Sem opazila, da je ta pot speljana tudi v Italiji ... Pa sem mislila, da ker sta Gorica in Nova Gorica dejansko isto mesto, in ker je meja tukaj tako aktualna tema ...«

»Ja, ne ... Lahko vam dam zemljevid kolesarske poti ob meji!«

»A niti kolesarska pot ni speljana čezmejno?«

»Ne, ne, ob Soči. Vam dam še en zemljevid, poti s Kranjske gore ... Alpejadranska proga!«

»Aha, kaj pa Brda, imajo oni kako povezavo s Colliom?«

»Ne, tudi ne, sicer so oni ločeno... Evo tu še o solkanskem mostu, malih zbirkah, ... Okusimo Goriško, vodič po Novi Gorici ... Zakladi Gorice ...«

Natrosi mi celo kopico tematskih trojezičnih letakcev, vsi feel Slovenia, in vsi sLOVENia GREEN. Medtem ko zlagam izkupiček, nehote opazim italijansko vizitko muzeja na Sabotinu, ki se je verjetno nehote znašla tam. A vseeno – so kontaminirani.

Osebnje: vestno, kompetentno, prijazno. Vzdušje: prijetno. Ocena misije: uspešna. Cilj raziskave: ...

Zgodba je kratka: Turizem je. Čezmejnega ni. Vsak zaenkrat stoji pri svojem koritu in pazi, da se ne bi približal ne(?)zaželjeni gost z bližnjega korita. Saj ne, ker bi bila sosedova trava bolj zelena, ampak tudi Bog je najprej sebi brado ustvaril, nato pa skrbel za druge.

Turistični sektor v Sloveniji že nekaj let bije rekorde. V letu 2016 je Slovenijo obiskalo preko štiri milijone turistov. Kljub dobri promocijski oskrbi in pestri ponudbi se marsikje – z Ljubljano na čelu – že soočajo s težavami in negativnimi učinki turistične prenasičenosti. Na prosto, neprofesionalno oko je razvidno, da so se turistični tokovi v veliki meri koncentrirali na določenih območjih in da bo treba še veliko delati na usmerjanju in prerazporejanju, če bomo hoteli tudi ostali Slovenci enkrat v poletju priti na Bled! Kaj je bolj zanimivega od periferije! In kaj je za turista še bolj zanimivega od preverjanja sosedove trave? Sklep: kjer bo dolgoročno načrtovanje in povpraševanje, bo kmalu tudi ponudba.

← (dalje s prejšnje strani)

● **Franc Fabec:** Poskusite! Ali ne bi bil to izziv? Poskusite, pojdite v turistični urad, predstavite se kot Slovenka ali Hrvatica in vprašajte, kako bi lahko preživeli dan v Trstu. Prepričan sem, da vam bodo predlagali Miramar, Sv. Just, Veliki trg, morda še kak muzej. Ne bodo šli dlje od tega. Če vidite ali preberete, da je Dežela investirala v razvoj turističnega sektorja, to pomeni, da so morda naročili nov reklamni spot ali da so tiskali brošure, v katerih piše med drugim tudi to, da obstajajo vinske poti. Od filma in brošure do tega, da turist dejansko obiše vinsko pot, je vmes še cel ocean! Ponudbo je treba konkretizirati in jo približati turistu. To je prvi in najpomembnejši problem. Obstaja pa še drug problem: koliko želi biti proizvajalec vin, olja, sira in drugih pridelkov sploh viden navzven. Koliko posameznik zna in koliko si želi vključiti se v tovrstno ponudbo in biti viden navzven.

■ Ali ta želja obstaja? Morda ni potrebe?

● **Franc Fabec:** Ni res, da potrebe ni – potreba je vedno! A zdaj ste se dotaknili kočljivega vprašanja. Kakorkoli že: če želim biti kot posamezni ponudnik viden, moram sam izdelati letak, ga sam odnesti na turistični urad in upati, da ga bo turist v kupu ostalih letakov opazil, ker je morda privlačnejši od ostalih. Torej najbolj uspešni so bili posamezniki, ki so sami investirali v promocijo lastne ponudbe, se sami organizirali in se sami skušali vključiti v določene mreže. A večinoma se to dela na individualni ravni.

■ Dežela bi morala prevzeti vlogo pobudnice in tudi koordinatorke v mreženju med dejavniki – privatniki in javnimi upravami ...

● **Franc Fabec:** Da, mreženje! Meni se na primer zdi absurdno, da če že govorimo o turizmu, ne znamo podaljšati pomorske povezave z ladjico Delfino verde do Gradeža! Ali pa povezati Sesljan z notranjostjo. Danes imamo tisoče turistov, ki v Gradežu ali Sesljanu ne vedo kaj početi, ko je slabo vreme in ne morejo na plažo ...

● **Edi Kraus:** Osebnje sem se na primer dolgo ukvarjal s podjetjem za javne prevoze Trieste trasportati za tramvaj: na tramvaju ni bilo enega znaka oziroma namiga, kje si. Povsod po svetu na javnih prevoznih sredstvih, avtobusih ali podzemnih vlakih, sproti dobiš informacijo, kje se nahajaš. Pri nas pa je to problem. Turisti se vozijo s tramvajem, hočejo izstopiti

Štanjel (zgoraj) in terezijanska četrť z Ru-sega mosta (spodaj), foto Matej Susič

na Obelisku, pa ne vedo, kje je to in so zmedeni, zaidejo predaleč, se izgubijo ... Pa bi bil dovolj manjši napor! Dal sem pripraviti krasno brošuro, v kateri je bila natančno opisana vsa proga, vse zgodovinske, arhitekturne, naravne znamenitosti na njej, na primer Deželna palača, Narodni dom, Napoleonska cesta itd. Ta pobuda navsezadnje ni stala nič, lahko bi brošuro imeli vedno na voljo kjerkoli na prog, po vsem Trstu, na samem tramvaju in na drugih avtobusih ... Je pa bila neverjetna bitka in nazadnje nisem uspel! Torej je res, da bi bilo dovolj malo, a bolj učinkovito, bolj povezano.

● **Franc Fabec:** Pred leti sta Pokrajina in Občina Trst vložili ogromne vsote, poklicali zunanje vrhunske strokovnjake v turizmu, da bi izdelali turistični načrt – ki bi lahko bil tudi dober (kljub temu, da vrhunski zunanji strokovnjaki niso v bistvu odkrili nič novega), a nismo od njega imeli nič, popolnoma nič, ker je vse ostalo le na papirju!

■ Zakaj pa?

● **Franc Fabec:** Enostavno zato, ker je eno napisati načrt, drugo pa ta načrt udejanjiti! Tu gre za izredno komplicirano mreženje subjektov, gre za izredno visoke investicije, ki jih ne uresničiš iz dneva v dan. Po navadi se politiki ustaviijo pri načrtu, ker z njim dobijo vidnost, se predstavijo v javnosti in imajo trenutek slave. Potem pa se tam vse ustavi.

Kako od ideje do njene realizacije?

Pa vendar bi lahko že z manjšimi pobudami storili marsikaj za to povezanost operaterjev in ponudbe na terenu: obiskovalec jesenske regate Barcolane (in smo pri športnem turizmu) ali muzikala v Rossettiju (tu pa smo pri kulturnem turizmu) na primer na samem prizorišču ne najde neke publikacije ali aplikacije, s katero bi v enem mahu spoznal še preostalo ponudbo na teritoriju. Te informacije enostavno ni! Nikjer v Trstu, kaj šele drugje v deželi. Morda bi bilo dovolj namestiti v vseh strateških krajih stenska ali vrtljiva stojala za prospekte in letake ali pa objavljati periodični list, ki bi prinašal vso ponudbo mesta in reklamo za privatnike ...

● **Edi Kraus:** Točno. To je to, kar sem omenil na začetku. Turista, ki pride v Trst, recimo na ogled znamenitega muzikala, ki ga ponudi gledališče Rossetti, je treba zadržati v mestu dalj časa. Ponuditi mu je treba več. Predpogoj tega je bila hotelska kapaciteta. Trst je prej ni imel, šele zadnja leta se je razvila, tudi po zaslugi ponudbe zasebnih sob in

bed&breakfast. Te so sedaj skoraj vedno povsem zasedene. Ko smo v Trstu priredili velike koncerte – na primer Brucea Springsteena in skupine Pearl Jam, smo ugotovili, da so bile privatne sobe takrat popolnoma zasedene. Zasedli so jih v glavnem mlajši turisti, ki so se zadržali nekaj dni in si ogledali mesto ter bližnje kraje. Denarja sicer taki turisti ne potrosijo veliko – to ni zanimiv turizem, ker ni dobičkonosen, podobno kot na primer šolski turizem. Vendar je vredno vlagati tudi v tak turizem, ker se bodo šolarji in mladi, ki so pri nas zadovoljni in ki so doživeli nakaj pozitivnega, tega spomnili in se bodo kasneje morda vrnili s svojimi družinami. Isto velja za potnike, ki se v mestu ustavijo le za en dan z ladjo za križarjenje ... Te zvrsti turizma so danes dan za dnevno investicija

»Pri nas sami operaterji ne poznajo lastnega teritorija in ne znajo predstaviti gostom, kaj vse lahko tu vidijo, obišejo in počnejo.«

tudi za bodoči turizem. Danes delaš dobro, da se te bodo ljudje spomnili in se vrnili morda čez dvajset let. Velika turistična mesta to počnejo od nekdanj, mi pa smo sedaj v taki fazi, ko moramo sprejemati čim več ljudi. Ko sem bil občinski odbornik, sem to večkrat poudaril, tudi ko smo imeli v občinskem svetu diskusije o turizmu. Danes nismo v stanju, da bi lahko ločevali in izbirali kategorije turistov: te ja, onih ne (kot se na primer dogaja v Benetkah, kjer

POGLED IN ZGLED IZ BARCELONE

M. R.

Zgodba o enogastronomskem turističnem uspehu se že desetletja močno razvija v Španiji. Med najbolj iskanimi tovrstnimi destinacijami je Barcelona, tam pa že deset let deluje Openka Sara Perini. Zaposlena je pri podjetju (www.foodwinetours.com), ki ponuja vinska in gastronomska doživetja s španskim in katalonskim predznakom.

■ S čim se ukvarjate, kako poteka vaše delo?

● V Barceloni se ukvarjam z enogastronomsko turistično ponudbo. Organiziramo potovanja in izlete v kraje, kjer gost odkrije gastronomijo, vina in druge prehrabene odličnosti države ali dežele. Smo bodisi incoming bodisi outgoing agencija, kar pomeni, da delamo z vsedržavnim in z mednarodnim turizmom. Veliko ljudi namreč obiše Španijo ne samo zaradi njene kulturne in arhitektonske dediščine, ampak tudi zaradi njene gastronomije in vinske tradicije. Španci, predvsem Katalonci, pa se tudi radi podajo v svet in odkrivajo druge enogastronomske realnosti.

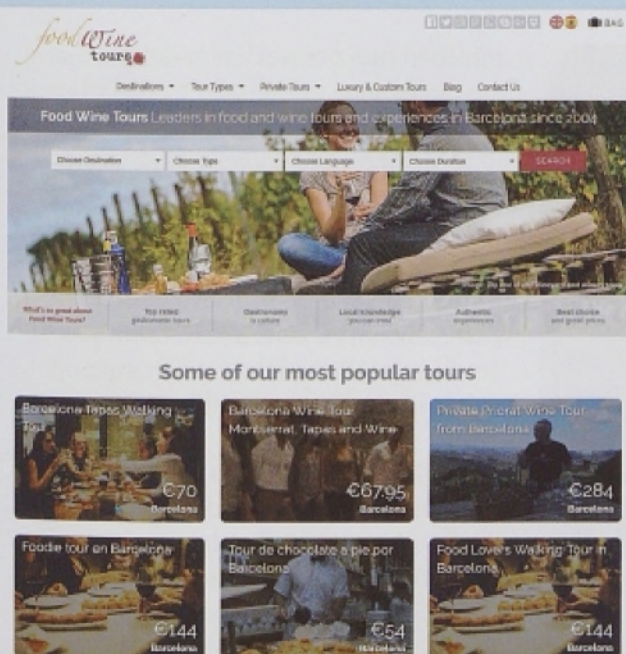
Trenutno sem na oddelku za turizem za podjetja. Zanje organiziramo srečanja, dejavnosti in aktivnosti. Podjetja imajo dopoldne ali popoldne poslovna srečanja ali zasedanja, v preostalem delu dneva pa je čas za oddih in medsebojno spoznavanje ter spletnje vezi, še posebno, če gre za multinacionalke, ko udeleženci prihajajo iz različnih, med sabo tudi zelo oddaljenih krajev. Dejavnosti so lahko

je toliko turistov, da občinska uprava grozi z uvedbo vstopnice za v mesto ...). Mi moramo sprejeti vse. To pa je investicija, ki je v bistvu zastonj. Denarja za velike reklamne akcije naših krajev pa itak ni in ga verjetno nikoli ne bo.

■ **Ali ne bi lahko obmejne občine s preprostim večjezičnim letakom k sebi vabile turiste, ki množično prihajajo na drugo stran meje, kjer so na primer razvili odlično ponudbo kolesarskega turizma (tudi Slovenske železnice so se temu začele prilagajati že pred dvema letoma) in imajo poleti zapolnjene vse kapacitete? Na primer Repentabor, ki ima romarsko svetišče, pa štruklje in lepo kulturno ponudbo ob velikem šmarnu, da ne govorimo o kraški ohceti?**

- **Edi Kraus:** Seveda, a za to ni denarja!
- **Franc Fabec:** Druga stvar v tej kopici problemov pa je, da pri nas sami operaterji ne poznajo lastnega teritorija in ne znajo predstaviti gostom, ki pridejo na kmetijo, kaj vse lahko tu vidijo, obišejo in počnejo. Vedno sem vztrajal, da bi morale javne uprave ali Trgovinska zbornica pripravljati tečaje za same operaterje, da bi sploh znali posredovati gostom informacijo o tem, kje so in kaj lahko delajo. In to velja za vse: od hotelov do turističnih kmetij in bed&breakfast. Vsak od teh ima za svojo hišo vse – od jam do prazgodovine, prve svetovne vojne, hladne vojne, pa še suhogradne zidove, griže ... Karkoli si lahko nekdo predstavlja, celo metulje! Pred časom sem na primer gostil turiste iz Anglije, ki so prišli sem gledat metulje, ker imamo na Krasu →

»Ko sem se pred desetimi leti preselila v Katalonijo, je turistična dejavnost precej mirovala, počasi pa se stvari premikajo in rezultati se počasi videvajo.«

zelo različne, ponujamo pa aktivnosti, ki so vezane na enogastronomijo: spoznavanje teritorija, ogled vinogradov in vinskih kleti, aktivnosti v vinogradih (izleti s kolesom, segwayjem, kočijo, z balonom ...) in situacijske igre. Naj navedem le tri. Prva nosi naslov Bodi vinogradnik za en dan, ko se udeleženci spremenijo v vinogradnike in someljeje ter sami pridelajo svoje vino. Casino Gourmet je igra na ruleto s pokušnjo različnih enogastronomskih izdelkov. Paella challenge pa je dejavnost, kjer se udeleženci spremenijo v kuharje ter med sabo tekmujejo, kdo bo pripravil najbolj okusno paello.

■ **Kateri so zdaj trendi in kaj v Kataloniji ter Barceloni zahtevajo stranke ter kakšna je ponudba?**

- V Kataloniji in sploh Barceloni je enogastronomski turizem v rasti. Res je, da je Španija na lestvici petih držav z največjim številom restavracij z Michelinovimi zvezdicami in to pripomore k temu, da se veliko turistov odloči, da nas obiše in se premika iz kraja v kraj v iskanju prav tiste IT restavracije. →

← menda tako koncentracijo različnih vrst metuljev, ki je nimajo nikjer drugje po Evropi! Torej tudi to pomeni ukvarjati se s turizmom: izšolati operaterje! Mi tega nimamo in še na misel nam ne pride.

In če bi hoteli turiste prepeljati čez mejo?

■ **Še en aspekt tega povezovanja in mreženja je potreba po čezmejnem sodelovanju ...**

● **Edi Kraus:** Za časa Cosolinijeve uprave smo delali tudi na tem. Takrat smo šli v Koper in še dlje v Istro. Tudi deželna uprava se zanima za to povezavo – predvsem na področju kolesarskega turizma, ki sedaj doživlja velik razmah. Dežela je veliko vložila v kolesarsko stezo, ki povezuje Avstrijo z Gradežem. Dela se

na tem, da bi to stezo podaljšali do Trsta in od tu bi bila naravna povezava z Istro, ki ima tudi že speljano kolesarsko stezo po bivši železnici Parenzani. Dežela skuša vsako leto s pomočjo evropskih fondov financirati tudi pomorsko povezavo med Trstom in Puljem – letos celo do Malega Lošinja, tako da bi nekako povezali ves ta južni del.

Po drugi strani deluje tudi deželni urad, ki skrbi za železniški prevoz in se ukvarja tudi s kolesarskim turizmom. V tem okviru povezava teče od Beljaka v Avstriji do Vidma. Prizadevali smo si, da bi vlaki peljali vsaj do Opčin in bi se od tu povezali z Ljubljano in ponovno s Celovcem ter z Beljakom. Tako bi bil krog sklenjen: kolesarji bi imeli poskrbljeno tudi železniško povezavo in bi se lahko prosto odločali ali za kolo ali za vlak. Tako bi z eno samo progo povezali Avstrijo, Italijo,

Zgoraj: kuharski tečaj in paella challenge v Barceloni;

desno: vinske kleti Caves Cadorniu (Sant Sadurní d'Anoia);

na prejšnji strani: Sara Perini in spletna stran foodwinetours.com

← Obisk michelinove restavracije ni vezan samo na izvrstno hrano in pijačo, gre namreč za pravi show. Vse je pripravljeno, da bo gost najbolje postrežen in da bodo okusi enkratni (in tudi v tako drznih kombinacijah, da se nam še sanja ne). Sama sem pred kratkim obiskala nekaj tovrstnih restavracij: meni je bil sestavljen iz približno 24 manjših hodov, ki so me, skoraj vsi, presenetili. Poleg tega vsak hod postrežejo s posebno izbrano

pijačo in tudi postrežba ter dekoracija sta bistvenega pomena.

Poleg tega prihajajo gosti v Katalonijo zato, da obišejo vinske kleti in realnosti, ki so si, čeprav je teritorij omejen, med sabo zelo različne. V radiusu nekaj sto kilometrov lahko potnik spozna izvrstna bela, okusna rdeča in odlična peneča vina, za katera je Katalonija s središčem v Penedesu zelo znana po celotni Španiji in izven nje.

■ **Preidimo na Tržaško, Goriško in Videmsko. Ali mislite, da imajo naši kraji potencial? Kako danes od zunaj gledate na naš turistični razvoj?**

● Naši kraji se razvijajo. Ko sem se pred desetimi leti preselila, je turistična dejavnost precej mirovala, počasi pa se stvari premikajo in rezultati se počasi videvajo. Menim, da je potencial tudi pri nas, treba pa ga je podpreti in na njem delati. Samo mesto Trst se spreminja in okolica je bogata, če na to pogledamo z enogastronomskega vidika. Staviti je treba na dobra vina in na bogato gastronomsko dediščino,

Slovenijo in Hrvaško. To bi bilo učinkovito tudi za promocijo, ker projekta ne bi promovirali samo kot deželnega ali tržiškega, pač pa kot projekt, ki zajema del Evrope, ki gravitira na Jadransko morje. Tako bi tudi za turiste, ki ne poznajo naših krajev in ki morda prihajajo od daleč, bili bolj prepoznavni in bi lahko začeli privabljeti večje število turistov.

■ Franc Fabec, kaj pa pogled od spodaj navzgor – pogled s teritorija?

● Franc Fabec: Bodimo odkriti: čezmejnega sodelovanja ni! Obstajajo nekatere pobude, ki pa so le odraz posameznikov ali posameznih ustanov in so omejene na neko lokalno raven ali na določen čas. Obstaja na primer povezava Briška jama–Škocjanske jame, ki so jo vzpostavili z nekim projektom Interreg ... Vtis pa imam, da ti projekti nastajajo, da

»Vtis imam, da ti projekti nastajajo, da lahko kdo črpa določen denar, projekt pa potem ostane tam, se ne razvije naprej.«

lahko kdo črpa določen denar, projekt pa potem ostane tam, se ne razvije naprej. Razvoj je treba namreč spodbujati. Neko mora turistu povedati, da lahko ima z eno vstopnico zastoj vstop ali popust še za drugo jamo. Treba je ustvariti možnost, da se turist iz ene jame premakne še v drugo ... Podoben projekt je npr. avtobusna povezava Štanjel–Sesljski zaliv ... Ta projekt še obstaja, a ni vključen v neki širši kontekst ponudbe. Isto se dogaja tudi glede ponudbe prenočišč v zasebnih sobah. Tu še vedno ostaja trdno →

ki jo oblikujejo številne etnografske in kulturne posebnosti našega kraja.

■ Mnogi naši operaterji pogrešajo sistemsko ponudbo, koordinacijo in večjo prisotnost javnih ali drugih uprav, je to danes prava pot do uspeha?

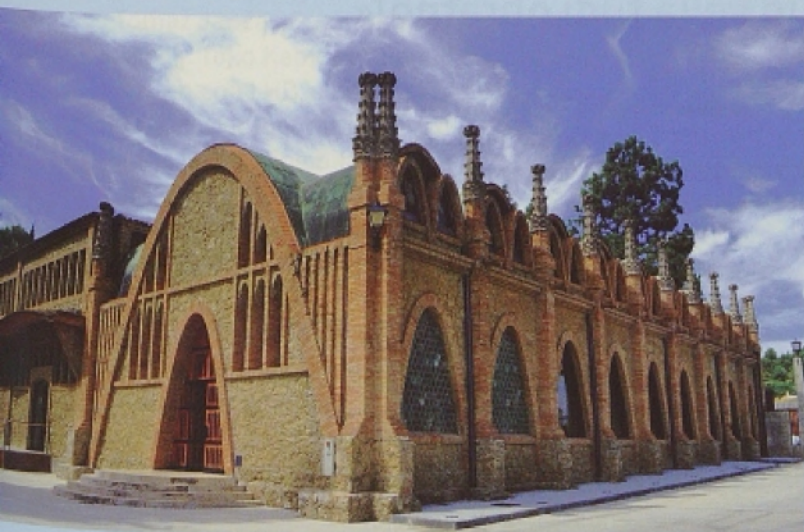
● Pri nas imamo organizirane ture. Iz Barcelone dnevno startajo avtobusi v različne vinske regije. Izleti so lahko poldnevni ali celodnevni, saj razdalje niso velike. Potnik pa se lahko tudi prijavi na večdnevne izlete, kar seveda pomeni, da tako

obišče in spozna različne vinske in gastronomske realnosti. Izleti, ki jih tu organiziramo ali organizirajo, imajo tudi različne stopnje: najdemo take za začetnike ali amaterje, obstajajo pa tudi izleti za prave wine loverje in izvedence, ki se radi poglobljajo v vinsko realnost. Pokušnja vin je glede na nivo, seveda različna. Za prve bo degustacija bolj enostavna, za druge pa malo (ali veliko) bolj strokovna.

Res je, da pri nas omenjena turistična mreža precej dobro deluje, ker javna uprava in zasebna iniciativa veliko delata na tem. Vsaka zaščitena vinska regija ima na teritoriju svoj urad, ki organizira izlete, degustacije, praznike, predavanja in veliko aktivnosti. Vinski svet skušajo približati prav vsem in tudi družinam. Medtem ko odrasli spoznavajo vinsko ali gastronomsko dejavnost kleti, se otroci pod vodstvom izvedenke igrajo (in učijo): spoznavajo naravo s sprehodi po vingradih, obišejo kmetije, sodelujejo pri lovih na zaklad itd.

■ Katera je prava pot do uspeha?

● Diversifikacija. Ljudje imajo/imamo vsega dovolj in preveč ter zato neprestano iščemo nekaj novega, nekaj, kar nas lahko presenet.

← zakoličena meja med ponudbo na eni strani in na drugi strani meje (prav to je ugotovila tudi naša sodelavka Lucija Tavčar, ki je svoje izkušnje objavila v ločenem članku – op. ur.). Ko imamo moji sosede in jaz polno zasedene zmogljivosti, je zame naravno, da pokličem za mejo, v Brje. A to storim le iz osebnega vzgiba. V TIC-u v Štanjelu ti bodo morda znali povedati, da obstaja Sosljanski

zaliv – a to zato, ker Štanjel nima morja ... V AIAT-u, turističnem uradu v Sosljanu bo še slabše ... Joj, AIAT v Sosljanu! Že dvajset let se trudimo, da bi v tistem uradu uredili neko izložbo in prodajno točko za kraške pridelke. Vse zaman, ni mogoče! V dvajsetih letih nismo uspeli doseči tega, da bi tam kraški proizvajalec lahko prodal eno steklenico vina! Turistični načrti so lahko zelo lepi, a če ne uspemo v enostavnih stvareh, so vse ostalo le prazne besede! Dežela dela milijonske načrte, mi pa ne uspemo turističnemu uradu dodati majhne prodajalne tipičnih proizvodov in spominkov! Razen koticika tipičnih proizvodov v devinskem marketu, nimamo kraja, kjer bi lahko turist nabavil naše tipično olje, sir ali med ... Tudi to je turizem! V Toskani ima vsaka vasica svojo trgovinico s tipičnimi prehrambenimi in drugimi proizvodi. Pri nas nimamo enega samega takega kraja!

■ Pred leti je deloval Expo Mittelschool ...

● **Franc Fabec:** Saj! Prirejal je degustacije tipičnih proizvodov. Takrat sem veliko hodil na te degustacije – bile so odlične, a kaj ko smo bili tam sami proizvajalci in kvečjemu kak novinar. Vsi smo se med sabo poznali in smo se le med sabo pogovarjali – a ni bilo enega samega turista! Sedaj je še ta pobuda propadla!

Vse to je nesprejemljivo! Še posebno ne moremo razumeti te situacije, ko govori-

mo o ekonomski krizi. Že leta na primer nočejo zapreti železarne, češ da bo 500 delavcev ob službo. No, te delavce bi lahko iz dneva v dan preusmerili v drug sektor, če bi to želeli in če bi dali turističnemu sektorju realne možnosti za razvoj! Toscana je imela isti problem s Piombinom: ko je sektor težke metalurgije zašel v krizo, so 90% tam zaposlenih delavcev preusmerili v turizem, v promocijo teritorija, turistične mreže ... Če si operativen, je to mogoče.

Likof v Števerjanu (foto s Facebook strani "Likof - San Floriano del Collio Števerjan")

»Kar je na drugi strani meje, ne obstaja. Enostavno nas nočejo, in velja tudi obratno!«

Meni ni jasno, zakaj toliko govorimo o tem, da mora biti naš čezmejni prostor povezan, češ da gre za en sam teritorij ... v resnici pa nimamo nič skupnega! Kmečka zveza si že vsaj 5 let prizadeva, da bi Zveza slovenskih turističnih kmetij vključila naše kmetije v svojo skupno promocijsko ponudbo. Pa je vse zaman! Zanje mi nismo Slovenci, pač pa Italijani! To pomeni, da se ta teritorij za Slovence konča pri Gorjanskem in pod Repentabrom, pri Sežani. Kar je na drugi strani meje, ne obstaja. Enostavno nas nočejo, in velja tudi obratno!

SAFTIJEVO VZPOREDNO BANČNIŠTVO

Rado Pezdir

Članek v zadnji Mladiki, ki je opisoval, kako je grupacija Safti preko TKB vstopila v Kvarner banko, je razkril pomembne elemente poslovanja TKB, Saftija in vzporedne bančne mehanizme, ki se jih je posluževala tržaška družbena ekonomija. Avtor je odlično rekonstruiral operacijo vstopa v hrvaško banko, ki pa jo je smiselno dopolniti in dati v širši kontekst s spoznanji, ki jih je tekom zaslišanj pridobila parlamentarna preiskovalna komisija, ki je v Sloveniji preiskovala vzroke in iskala odgovornost za že drugo sanacijo slovenskega paradržavnega bančnega sistema. V tem članku bomo s spoznanji omenjene komisije pokazali še en krak zgodbe o selitvi kapitala Safti v hrvaško banko in nekaj drugih epizod, ki bodo razkrile, da je bil Safti s TKB pravzaprav komplement NLB.

Prifin, LHB in vstop NLB na hrvaški bančni trg

Adria Consulting s.p.a., ki je bila eden ključnih instrumentov, da je grupacija Safti preusmerila kapital v Kvarnersko banko, je v Sloveniji 12. 11. 2004 ustanovila podjetje Prifin, finančno družbo d.o.o. (v sodni register je bila vpisana 13. 01. 2005). Zgodovinski izpisek iz sodnega registra za podjetje Prifin pokaže, da so bili direktorji tega podjetja trije in sicer: Tomaž Jančar, Suadam Kapić in Tomaž Rogelj. Tako Kapić kot Rogelj sta bila zaposlena na LHB, slednje ni nepomembno iz naslednjih razlogov: prvič, ker je Adria Consulting bila komitent LHB, drugič, ker je bil Prifin tako komitent, kot poslovni partner LHB in tretjič, ker je obstajala zelo tesna kreditna povezava med TKB, Safti in LHB.

Podjetje Prifin, v katerem je bil pooblaščenec in direktor Kapić, je dobivalo kredite od LHB zato, da je financiralo odkupe terjatev, ki jih je imel LHB do različnih kreditojemalcev. S tem je Kapić opravljal dve funkciji, ki sta bili v konfliktu interesov, po eni strani je bil

predstavnik kreditodajalca, torej LHB, po drugo strani je od kreditodajalca odkupoval terjatve, ki pa so bile takšne, da je Prifin delal dobičke. Povedano bolj enostavno: podjetje je z nič evrov kapitala, zgolj na dolžniškem vzvodu, trgovalo z naložbami, ki jih je odstopal kreditodajalec LHB. Dobiček z nič tveganja torej. Kreditni komitent LHB je bil tudi lastnik Adria Consulting, ki je bil v banki voden kot Giuseppe Tomsich Group, kjer pa je, kot je razkril članek v Mladiki, ko je v 2007 Adria Consulting

Palača Arrigoni na Oberdankovem trgu v Trstu, v kateri so gradili nov sedež TKB

spremenila svojo obliko iz delniške družbe v družbo z omejeno odgovornostjo, lastnika predstavljala Kapić, upravitelj družbe z novo obliko organizacije kapitala pa je postal Boris Zakrajšek, v tistem direktor uprave LHB, kreditodajalke Prifin in Adria Consulting. Adria Consulting je za kredit, ki ga je najela pri LHB, zastavila delnice Kvarner banke, posledično je na skupščini delničarjev Kvarner banke leta 2006 Adria Consulting predstavljala Kapić. S tem se je krog začel sklepati. Na eni strani je LHB s krediti in odstopanjem poslov prodaje terjatev omogočala pridobivanje premoženja Prifin, hčerinskemu podjetju Adria Consulting, torej končni prejemnici dobičkov iz naslova teh poslov, po drugi strani pa je Adria Consulting za kredit pri LHB zastavila delnice Kvarner banke, s katerimi je začela LHB aktivno upravljati. LHB je torej omogočila Adriji Consulting donosne posle preko Prifin, Adria Consulting pa LHB razpolaganje z delnicami Kvarner banke. Preiskovalna komisija je razkrila, da je bila ta shema dejansko rojena v NLB, saj slednja ni mogla vstopiti na hrvaški bančni trg, zato si je poiskala vmesnika, to pa je bila prav Adria Consulting in pred tem TKB, pri čemer so bile ključne osebe celotne operacije Kapić, Svetina in Zakrajšek.

Toda s tem zgodba še ni končana, saj je poleg kreditne povezave obstajala še ena in sicer lastniška. Manjšinski solastnik LHB je bilo slovensko podjetje Finconsult d.o.o. Podjetje je bilo v sodni register vpisano 04. 05. 1999. Ustanovitelja podjetja sta bila dva: Tomaž Jančar in z lastno udeležbo Finconsult d.o.o. Leta 2008 je v družbo, kot solastnik (1%) vstopil še Matej Jančar. Tomaž Jančar pa je postal tudi direktor Prifin, potem ko je funkcija prenehala najprej Kapiću in potem Roglju. To napelje na utemeljen sum, da je grupacija, kateri je pripadala Adria Consult in z njo Prifin, bila preko povezanih oseb celo solastnik LHB, ne samo kreditojemalec. Na zaslišanju pred parlamentarno preiskovalno komisijo je direktor uprave NLB Interfinanz Zürich povedal, da sta oba Jančarja njegova sorodnika. Zakaj omenjamo to sorodstveno povezavo? Zaradi dejstva, da je NLB Interfinanz kot Proteus Finanz leta 1989 preko svojega luksemburškega podjetja ustanovil prav Safti in to v času, ko sta bila Kapić in Svetina ključni osebi tržaškega družbenega gospodarstva.

Rekonstrukcija torej pokaže, da je šlo za zelo kompleksno shemo, ki je temeljila na različnih podshemah, ki so bile prepletene tako poslovno kot upravljavsko, lastniško in sorodstveno z enim samim namenom: vstopa NLB na hrvaški bančni trg.

LHB, Safti in sistem vzporednega bančništva

LHB je bila ustanovljena 11. 12. 1973. Ustanovili sta jo predhodnica Nove Ljubljanske banke - Ljubljanska banka in nemška Helba AG (Hessische Landesbank). Ustanovni kapital banke je znašal tedanjih 10 milijonov zahodnonemških mark (od katerih je LB vplačala 5,1, Helba pa 4,9 milijona nemških mark). Banka je začela s poslovanjem v letu 1974, ko je 18. 02. 1974 pridobila dovoljenje za poslovanje in potem, ko je bila 25. 02. 1974 registrirana v trgovski register. Toda to je bil zgolj končni del zgodbe o prihodu Ljubljanske banke (LB) na nemški bančni trg. Pred tem je imela v Nemčiji dve podružnici, in sicer Credex v Frankfurtu in Münchnu ter Meridex v Frankfurtu. V Credexu so bili najprej trije lastniki: nemški državljani, Slove-nijales in LB. Slednje ni nepomembno, če samo na kratko pojasnimo, da so v arhivski dokumentaciji, ki se hrani v Arhivu Republike Slovenije, dokazane prikrita bančne transakcije na relaciji med LB in Ramexin Anstalt liechtensteinskemu črnemu fondu Slovenijalesa, kamor so se stekala sredstva iz LB in s katerim je upravljala Slavko Kupper, pomemben član ekonomskega odseka Nika Kavčiča, ki je pravzaprav vzpostavil sistem družbenega gospodarstva na Tržaškem. Iz poznih šestdesetih let preteklega stoletja je popisana tudi zgodba o tem, kako je Niko Kavčič iz TKB umaknil »črni devizni fond« na Credex München. Tudi sicer je bil Credex ključni element vzporednega bančništva, ki so ga upravljali posamezniki iz Kavčičeve tržaške ekipe. Ker Credex ni v fokusu tega članka, nadaljnjih relacij in epizod ne bomo popisovali, dovolj naj bo vedenje, da je predhodnica LHB bila v tesni relaciji s tržaškim družbenim gospodarstvom.

Tesna povezava med Safti in TKB na eni strani ter LHB je popisana tudi v knjigi Polom (str. 276), saj iz povzetka zaslišanja Daria Zuppina zvedemo kompletno shemo sodelovanja na relaciji LHB-TKB. Leta 1994 je TKB izvedla dokapitalizacijo. Družba Norfin iz britanskih Deviških otokov, ki jo je zastopal Zuppin in ki jo je ustanovila družba Proteus iz Luksemburga (hčerinsko podjetje Safti), je dobila od LHB 10 milijonov tedanjih nemških mark kredita. Ta kredit je bil nakazan na račun Norfin, odprt pri neimenovani švicarski banki, od tod dalje pa na račun podjetja Profinest (še eno off shore podjetje Safti iz britanskih Deviških otokov) odprt pri NLB. V Ljubljani je bil potem denar dvignjen in

izročeni v roke fizičnih oseb, nelegalno prenesen v Trst in predan Kapiću in Per totu. Glede na način, kako je poslovanje na TKB potekalo, lahko sklepamo, da je bil zadnji korak razdelitev tega denarja med »zaupnike«, ki so potem vplačali delnice na prinesitelje in tako dokapitalizirali banko. Če ob tem dodamo problematiko skritih garancij, ki jih je TKB dajala za kredite, ki so jih podjetja iz miljeja Safti najemali pri LHB, postane jasno, da je bila prav ta frankfurtska podružnica ključna za delovanje vzporednega bančništva na relaciji Trst–Ljubljana–Frankfurt. Zakaj vzporednega bančništva? Enostavno zato, ker nič od zgoraj navedenega ni normalna bančna praksa, nenamenski krediti, zagotavljanje premoženjske koristi ob konfliktnih interesov, podcenjevanje in prenašanje tveganja na slamnata podjetja so namreč kazniva dejanja.

Safti in NLB

Da je bil pravi namen nakupa Kvarner banke s strani TKB oziroma grupacije Safti omogočiti vstop NLB na hrvaški trg z namenom preslepitve hrvaških regulatorjev, kaže tudi to, da je bila podobna shema izvedena vsaj še enkrat, in sicer v primeru NLB Interfinanz. Poročila SDV iz Arhiva Slovenije (fond ARS1931) kažejo, da so se v obdobju neposredno pred ustanovitvijo Proteus Finanz v Zürichu v Parizu sestajali Svetina (TKB), Zuppin (Safti), Metod Rotar (LB) in Boris Šnuderl (Emona Obala). Čeprav razlogi sestankov niso pojasnjeni, lahko domnevamo, da so bili vsaj deloma namenjeni vprašanju ustanavljanja banke v Švici. Nena zadnje sta bila, po podatkih švicarskega registra Moneyhouse, leta 1989 Rotar in Šnuderl imenovana v upravni odbor Proteus Finanz. Leta 1989 je tako Safti preko luksemburškega Proteus (zdaj Vega Finanz, solastnik KB1909) ustanovil Proteus Finanz v Zürichu. Iz mojih razgovorov z nekdanjim članom uprave TKB (osebe ne želim imenovati, saj vem, kakšen pogrom lahko on in njegova družina

»Nenamenski krediti, zagotavljanje premoženjske koristi ob konfliktnih interesov, podcenjevanje in prenašanje tveganja na slamnata podjetja so namreč kazniva dejanja.«

doživita) sklepam, da je bila ustanovitev Proteusa kapitalizirana z visokimi transakcijami, ki so potekale preko TKB. Toda glede na to, da leta 1990 z dokapitalizacijo v švicarsko banko vstopi LB, je avtor tega teksta poskušal rekonstruirati, ali obstaja denarni tok, ki bi se sprožil v LB, tekkel preko TKB na Proteus Luksemburg in končal pot v Proteus Finanz Zürich. Tak denarni tok je po podatkih nekdanje Službe družbenega knjigovodstva po vsej verjetnosti tudi obstajal. ADIT (neke vrste hčerinsko podjetje ZTT v družbeni lasti) je dne 14. 12. 1989 najel pri Ljubljanski banki Gospodarski banki kredit v dinarski protivrednosti 5 milijard italijanskih lir oziroma takratnih 468.200.000.000 jugoslovanskih dinarjev na podlagi pogodbe o kreditu za tekoče poslovanje št. 101902377, ki sta jo za ADIT podpisala takratni direktor ADIT-a Slavko Beznik in računovodkinja Vida Rebec. Ta kredit je bil v celoti prenesen na Založbo tržaškega tiska, Trst (potrebne garancije sta izdala finančna družba narodne skupnosti SAFTI in Tržaška kreditna banka, kar ni nepomembno, saj so takšne denarne tokove spremljale

NLB v Ljubljani

prav neobičajne garancije obeh institucij, ki sta, kot smo pokazali, zgoraj uporabljali družbena podjetja za konstrukcijo shem vzporednega bančništva). ADIT je prejeti kredit LB Gospodarske banke v celoti prenesel v tujino na podlagi številnih »fiktivnih« faktur za dobavljene nerealno visoke količine izvodov dnevnega, periodičnega ter občasnega časopisja, to je Primorskega dnevnika, Gospodarstva, Novega Matajurja, Galeba in podobno. Zanimivo, v poročilu je celo omenjeno, da je šlo dejansko za prenos kredita v tujino, ki naj bi služil

kot pomoč manjšini, pri čemer naj bi Safti določal namen in način porabe teh sredstev.

14. 12. 1989 je 5 milijard italijanskih lir znašalo današnjih 6.045.663,33 švicarskih frankov. Če upoštevamo že prej razkrite elemente vzporedne ekonomije in vzporednega bančništva in dejstva, da je Proteus Finanz nastal v sodelovanju z nekdanjim direktorjem LB, zelo kmalu po ustanovitvi pa je vanj lastniško vstopila, ne moremo izključiti možnosti, da je šlo pri omenjenem posojilu, ki ga je preiskoval SDK, za povezano transakcijo. Dodajmo, da je bil ustanovni kapital Proteus Finanz 2 milijona švicarskih frankov. Proteus in Proteus Finanz sta bila res ustanovljena nekaj mesecev prej, toda ni mogoče izključiti možnosti, da je šlo za kredit (mimogrede, nikoli ni bil odplačan), ki je podobno kot v primeru kredita LHB za dokapitalizacijo TKB zakrival ali bolje rečeno povračal denarne tokove Saftija preko Luksemburga do Švice.

Leta 1997, ko je bilo v Sloveniji konec postopka sanacije izbranih bank (v primarnem fokusu je bila LB, predhodnica NLB), je NLB od Proteusa iz Luksemburga odkupila delnice Proteus Finanz in postala 100% lastnica Proteus Finanz. Dokončna lastniška konsolidacija banke pa je bila opravljena preko pobotov terjatev do družb, povezanih s skupino Safti (Pro Invest, ZTT, Micro M srl, Proteus s.a. in Medias spa.). Ob tem si je NLB zagotovila lastniško dominacijo tudi tako, da je kupila 903.190

GRUPPO
KB
1909
SKUPINA

delnic (4,99% kapitala) KB Gorica (Kmečke banke iz Gorice) od Safti in Medias ter z nakupom delnic Proteus Finanz od Proteus. Leta 1998 je bila banka preimenovana v NLB Interfinanz. Ta prevzem pa je povezan še z enim primerom, in sicer vstopom NLB v KB1909 in vzpostavitvijo neposredne povezave med NLB Interfinanz in KB1909.

NLB Interfinanz je v Gorici, na Via Malta 2, torej na naslovu KB1909 ustanovilo predstavništvo, ki pa je bilo dejansko v solastništvu NLB Interfinanz (51%) in KB1909 (49%). Predsednik uprave

tega predstavništva je bil Demeterio Bauzon, član uprave pa Boris Peric, oba visoka administratorja KB 1909. Bauzon in Peric sta bila istočasno upravljalca podjetja KB Finance, ki je bil del KB1909. To podjetje pa je pomembno, ker je nekdanji direktor uprave NLB Interfinanz Gorazd Jančar (še enkrat naj opomnim, njegova

sorodnika Tomaž in Matej Jančar se pojavljata zgoraj v zgodbi o Prifin, Adria Consulting, LHB in Kvarner banki) pred parlamentarno preiskovalno komisijo pričal o poslovnih povezavah. KB Finance je sodelovala pri poslih imenovanih unfunded participation, gre za posle delitve rizika, kjer se je KB Finance zavezala, da v kolikor bo kreditojemalec NLB Interfinanz nesposoben vrniti kredit, bo njegova obveznost pokrita s strani KB Finance. V zameno je NLB Interfinanz priznala KB Finance provizijo v udeležbi za tveganje. Kako neobičajni so bili ti posli, kažeta dve skupini kreditov, ena do srbskega Invej in druga do predstavništva NLB Interfinanz v Beogradu.

KB Finance so dobile izplačano provizijo, čeprav Invej kredita ni nikoli vrnil in bi morale to obveznost poravnati ne pa pridobiti provizijo. Da je zgodba še bolj čudna dodajmo, da je bil Invej podjetje s katerim je upravljal Predrag Ranković, človek, ki je bil, skupaj s podjetjem del Surčinskega klana, za katerega danes vemo, da je stal za atentatom na srbskega predsednika vlade Zorana Đinđića. Najboljši predstavnik druge skupine transakcij je

primer ko je NLB Interfinanz kreditiral svojo podružnico v Beogradu, kar seveda pomeni, da je bilo posojilo 100% varno. Kljub temu se je po neki logiki kreditni posel smatral za tveganega, kar je omogočilo, da se vanj vključijo KB Finance in dobijo posledično provizijo za udeležbo pri delitvi tveganja, ki ga seveda sploh ni. Preiskovalna komisija je ugotovila, da so samo na račun takšnih poslov pri KB Finance ustvarili 0,9 milijona evrov prihodkov. Vse to spominja na shemo, ki je nastala na relaciji LHB – Prifin. V slednjem primeru je bil ključni človek Kapić, v poslih NLB Interfinanz – KB Finance pa Bauzon in Peric.

To pa ni bila zadnja povezava med podružnicami NLB in grupacijo Safti. Ko se je po zlomu TKB celotna struktura te banke preselila v KB1909, je bil v nadzorni odbor goriške finančne družbe imenovan Jurij Detiček. Detiček, dolgoletni uslužbenec LB in potem NLB, je bil v istem obdobju, ko je bil v nadzornem svetu KB1909, tudi predsednik uprave Adria Bank z Dunaja. Adria Bank je zanimiva predvsem zaradi tega, ker je bila edina hčerinska banka LB, ki je imela ekstenzijo do Luksemburga (Adria Finanz Vaduz). Adria Bank je v

času Detička tako kreditirala KB1909, kot odkupovala njihove obveznice, pri čemer ni odveč dodati, da je bil kredit (za katerega je bil zastavljen Mark Medical) slab, saj ga KB1909 ni mogla odplačevati. Spet se torej ponovi isti obrazec, kot se je že pri Kapiću s to razliko, da Detiček ni upravljal s podjetjem, ki ga je kot predstavnik banke kreditiral, ampak ga je nadziral. Povedano drugače enkrat je kot direktor uprave odobril kredit, drugič pa je

Na prejšnji strani: obnovljeni sedež KB1909;

spodaj: NLB Montenegro banka

nadziral upravljanje s tem kreditom, ki je na koncu postal slab kredit. Ker ni mogoče verjeti, da nadzornik ni vedel, da bodo s kreditom težave, lahko sklepamo, da je tudi tukaj v igri neka doslej še neodkrita shema.

Zgodbi ob rob

V članku smo pokazali dvoje. Najprej smo nadgradili prvotni članek o vstopu v Kvarner banko in pokazali širši kontekst, ki ga je rekonstruirala parlamentarna preiskovalna komisija. Ta že razkriti del je samo en sklop vzporednega bančnega sistema, ki je imel za cilj preko slamnatih podjetij in neodplačevanja kreditov poriniti v roke LHB s strani Adria Consulting zastavljene delnice Kvarner banke, s čimer bi NLB preko svoje nemške podružnice vstopila na hrvaški trg. Potem pa smo z različnimi primeri pokazali, da je šlo dejansko za shemo, ki je bila uporabljena večkrat in je bila kot taka izdelana do potankosti. NLB in Safti zato sploh ni mogoče ločiti, saj sestavljata dve točki sklenjenega kroga, ki se mu reče vzporedno bančništvo ali proces, v katerem regulative, zakoni in predpisi niso relevantni. Bralci naj ne mislijo, da je s tem

celotna rekonstrukcija dokončna in da podobnih zgodbi ni več. Naslednja večja zgodba je tista o črnogorski Euro-market banki, ki so jo ustanovili tržaški pomagači, prevzela pa jo je zopet NLB in

jo spojila z NLB Montenegro banko. V celotnem članku ni bilo prav nič omenjena morebitna pomoč, ki jo bi Safti in KB1909 namenila za slovensko manjšino v Italiji. Zakaj? Ker je ni zaznati. Toliko o tem, ali je bilo in koliko je bilo družbeno gospodarstvo v Trstu in Gorici pomoč manjšini.

»NLB in Safti sestavljata dve točki sklenjenega kroga, ki se mu reče vzporedno bančništvo ali proces, v katerem regulative, zakoni in predpisi niso relevantni.«

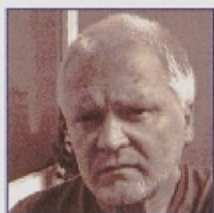
INTERPASIVNOST KRITIKE

Marjan Frankovič

Spoštovani g. urednik,

V zadnji številki »Mladike«, ki ste mi jo ljubeznivo poslali, sem zasledil članek g. Sergija Pahorja z naslovom »Strah«. V njem poziva avtorje, razumel sem, da predvsem tiste iz 'mattice', naj vsak po svoje osvetli in interpretira zagatno klimo in stanje duha na Slovenskem, značilno za vse povojno, začuda pa tudi za poosamosvojitveno obdobje. Avtor govori o strahu, ki da se zažira v avtonomno kulturno sfero, o predpostavljanih razlogih in vzrokih zanj, o molku oz. zatonu kritične misli.

Članek, ki vam ga pošiljam za eventualno objavo, se na svoj način loteva te iste zagatne klime.

»Pismo o slepih tistim, ki vidijo«

Denis Diderot se v tem pismu ukvarja z nadomestnimi zmožnostmi in čuti od rojstva slepih, kar ga kot materialista-empirista ter hkrati razsvetljenega racionalista zaposli ne le na organski, fiziološki, empirični, takorekoč eksperimentalni, pač pa še tembolj na splošno psihološki, ontološki in gnoseološki ravni. Iz pripovedi slepih izlušči tudi nadvse zanimive svetovnonazorske konsekvence in pa specifične poglede na konkretne razmere v družbi; te razmere nato preko življenja v izkušnjo slepih in v njihov predstavniki univerzum duhovito relativizira; na polju družbene morale pa mu morala slepca predstavlja izhodiščni korektiv in merilo, s pomočjo katerega jo je treba ovrednotiti na novo ...

Ne preseneča torej, da ima 'slučaj', ki ga prinese s seboj objava tega pisma, da namreč avtorja obsodijo na triletno zaporno kazen in njegovo delo prepovedó, hkrati tudi značilno simbojno razsežnost. Zgolj »dvoje nevednih

oči« je namreč poleg prireditelja smelo prisostvovati javno napovedovanemu znanstvenemu dogodku, trenutku, ko je znameniti pruski okulist slepcu kirurško odstranil očesno mrežo in mu s tem prvič odstrl pogled – namesto, da bi to storil pred očmi znanosti, filozofije, stroke. To je tako vznejevoljilo Diderota, ki je tudi sam nameraval prisostvovati operaciji, da je teh dvoje privilegiranih, vendar »nevednih oči« ošvrknil kar v uvodu svojega »Pisma«, nemara pa je tak 'izbor' tudi že prej očital prireditelju dogodka, slavnemu znanstveniku in svojemu zadržtemu nasprotniku Réaumuru. Morda prizadeta gospa ali kar Réaumur sam sta nato Diderota naznanila oblastem in na zahtevo vojnega ministra, ljubimca lepe gospe, je prišlo do obsodbe. Diderot se je hočeš nočeš zoperstavil privilegirani in vplivni, visoko pozicionirani lepi kurtizani, tedanja 'miselna policija' in 'krivosodje' sta storila svoje in veliki Diderot, ki je s svojo mislijo in delom enako kakor ostali razsvetljenci trasiral pot znameniti triadi 'égalité, fraternité, liberté', se je znašel v ječi. Dandanes radikalni

feminizem trasira vzvratno pot od tiste razsvetljen-ske in znova so v rabi stare inkvizicijske metode, prepovedi, prekrški, obsodbe, sankcije - kajpak v imenu vsakršne enakosti, LGBT bratstva in svobode. Diderotove kazni za ‚sovražni govor‘, te žalostne epizode z lepimi, vendar ‚nevednimi očmi‘, se ob vsem tem ne omenja, v novejših spremnih besedah in opombah pa beremo le še o tako ali drugače pričakovanem obračunu z njegovim svobodomiselnostvom. In kajpak – o sovražnem Réaumuru.

»Kovači smo in naša sila ...«

Diderot je v trideset let pozneje nastalem »Dodatku prejšnjemu pismu« (dodatku k D. Diderot: »Pismo o slepih tistim, ki vidijo«) opisal zanimiv primer kovača, ki mu je tedaj razvpiti očesni kirurg Daviel z odstranitvijo očesne mreže po petindvajsetih letih temé povrnil vid. Toda medtem, ko ni videl, je kovač svoje življenje nadvse učinkovito prilagodil svoji slepoti. Tako uspešno je izostril svoja preostala čutila, da je lahko nanje, zlasti na otip, prenesel vso težo zaznavanja stvari in okolja in je tudi potem, ko je že davno znova videl, še kar vztrajal ter zapiral oči, medtem ko se je premikal v prostoru, hodil ali delal; vse tisto, kar mi delamo z odprtimi očmi, je on še naprej počenjal z zaprtimi. »Daviel ga je tepel in mu ponavljal: 'Ali boš gledal, štor!' ...« Vendar, dodaja Diderot, pa bi na osnovi tega primera še ne smeli sklepati, da naš vid za nas ni zares pomemben: kakor se slepec lahko le postopno prilagodi svoji hibi, tako je tudi človeku, ki nenadoma spregleda, potreben čas, da uvidi vso prednost tega, kar bi se mu v drugačnih okoliščinah moralo zdeti samoumevno ...

Toda pustimo za hip realni Diderotov diskurz o vidu in njegovem pomenu, ali še bolje – prestavimo se za trenutek na njegovo simbolno raven. O čem vendar govori Diderot v tem svojem pismu? Parabolično, torej brez izrecnega vzporejanja – pa tudi brez sprenevedanja – spregovori o naši svobodi. Slepoti predstavlja človekovo ujetost v temó nesvobode. Svoboda je kakor vid in videnje (zrenje), ki usmerja spoznanje in s tem umevanje smisla posameznika in družbe, človeške eksistence v njenem bistvu in v vseh določujočih jo vidikih ter podrobnostih. Svoboda je jasno spoznanje in zanesljiva danost, ki nikakor ni povsem nadomešljiva z drugimi človekovimi darovi in danostmi, najsi bodo te še tako priročne, kadar in kolikor nam v vsej njeni dalekosežni konkretnosti umanjka prav ona sama. Zgodba o kovaču, ki mu po dolgih letih

povrnejo vid, ta pa mu je medtem postal odvečen, je še posebej pomenljiva za nas Slovence: kako dolgo bomo še namesto po svobodi, ki nam je po desetletjih totalitarnega somraka vendarle že nekaj časa na dosegu roke, grabili in hlastali za njenimi nadomestki ter se zadovoljevali z njimi? Kako dolgo še bomo zavestno ali nezavedno bežali od nje in s tem od svoje odgovornosti za lastno usodo?

Interpasivnost kritike

»Vendar ko / od rojstva slepi / pravi, 'to je lepo', ne presoja, ampak samo ponavlja sodbo tistih, ki vidijo: sicer pa, mar ne velja enako za tri četrtnine tistih, ki presojujejo o gledališki predstavi, potem ko so jo videli, ali o kakšni knjigi, potem ko so jo prebrali?«

Hkrati z rojstvom kritike, ki začinja svoj zmagoviti pohod v osemnajstem stoletju, Diderot že tudi pokaže na njeno izhodiščno hibo ter razlog in vzrok zanjo – *posredovanost*. Slepoti v Diderotovem besedilu je namreč treba razumeti kot metaforo za nesvobodo, za odvisnost od zaznave, védenja, vesti in volje drugih, saj slepca v premnogih okoliščinah že zaradi njegove stiske, kajti sam ne razpolaga s čutom vida, 'zastopajo' videči ljudje ali bitja, ki ga obkrožajo – tudi sistem njegovih vrednot in siceršnje dojemanje dejanskosti sta podrejena po eni strani slepoti in po drugi takšnemu nadomestnemu 'zrenju', videnju, ki ga pač zagotavljajo tuje oči. Prav tako je tudi izostritev preostalih slepčevih čutov, ki mu služijo kot okrepljeno nadomestilo za manjkajoči vid, svojevrstna internalizacija tega pojava in s tem principa nadomeščanja. Temu pojavu bi dandanes lahko z nekoliko svobode rekli *interpasivnost*, saj je primerljiv – čeprav ne povsem identičen – s pojavom, ki je v širšem družbenem kontekstu prepoznan in opisan ter konceptualiziran na prelomu v novo tisočletje, za kar je zaslužen avstrijski publicist Robert Pfaller. Prav zato lahko sedaj, oboroženi s tem pojmom in z njegovo poznano opredelitvijo, sestopimo z ravni družbenega in konstatiramo podobno zakonitost že na ravni organske integritete posameznika. Umanjkanje katerega od čutov je pri prizadetem vedno izzvalo funkcionalno *nadomeščanje* izpadlega z drugimi čutili, *mutatis mutandis* pa tudi drugačno zaznavo, vedénje in védenje. S tega izhodišča bi se dalo nemara nekoliko redefinirati tudi Pfallerjev izvorni pojem, zlasti v točki, ki zadeva *virtualnost nadomeščanja*, vendar to presega naš namen. Za enkrat je dovolj, če bralca z njim le na hitro seznanimo.

Interpasivnost je torej pojem, ki ga je iznašel ter opisal avstrijski filozof in teoretik ter *kripto-levičar* (za kakršnega se je predstavil v intervjuju za časnik *Delo*, 15. 1. 2011) Robert Pfaller. Z njim je poimenoval vse tiste postopke v individualnem in kolektivnem ravnanju človeka, ki nekoliko manj v resnici, vsekakor pa virtualno nadomeščajo njegovo neposredno izkušnjo. Deklarira jih kot civilizacijsko nasprotje nazadnjaški, po njegovem mnenju totalitarni težnji po *neposrednem, avtentičnem doživljanju* ali *podoživljanju* avtentične izkušnje drugih. Kopiranje knjige je, denimo, tak postopek, s katerim za nedoločen čas odložimo potrebo po tem, da bi knjigo v resnici prebrali, pa vendarle v naši podzavesti sproži zadosten občutek ugodja. Že s samim mehanskim reproduciranjem, kakršno je fotokopiranje, se zdi, da smo knjigo (p)osvojili. Prvotna želja po branju se je umaknila, predali smo se užitku, ki ga sproža njegov 'nadomestni' postopek – fotografska reprodukcija. Fotokopirni stroj torej 'bere' knjige *namesto nas*. Mehanski in digitalni postopki reprodukcije nas po tej teoriji nič manj kot rešujejo pred skorajšnjo civilizacijsko kataklizmo, kakršno napoveduje nezadržno in neobvladljivo kopičenje informacij in znanja. Kar ne bo mogoče prebaviti in presnoviti v običajnem postopku branja, in tega bo vedno več, bo mogoče vsaj reproducirati in na tak način brez občutene individualne ter kolektivne izgube posredovati ali prestaviti v neznano prihodnost. V teoriji o užitku zgolj reproduciranja vednosti in s tem univerzalne posredovanosti sleherne izkušnje ter ozavedenja posameznika (beri: *interpasivnosti*) se torej prikrija stara ideologija, še več – *eshatologija*. Nov je le videz, 'nove so le table', bi dejal Nietzsche ...

Kratek vpogled v zgodovino kritike bi bralcu kaj hitro razodel, da benigno bistvo 'interpasivnosti', kot ga razumemo sami, ne more biti nikakršna novost. O tem priča gornji navedek iz Diderotovega "Pisma". Prepoznavno je že iz vsakodnevnega izgovora o preoblicii drugega dela, ponekod se kot pri Montaigneu skriva za izgovorom o slabem, drugje o preobremenjenem spominu, pomanjkanju potrpljenja ali živcev. Vse to je že svojčas terjalo od kritika, da se je hočeš nočeš opiral na tuja mnenja. Kritik Jules Lemaître se je takole potožil nad svojo poklicno preobremenjenostjo: "*Ali naj /sam/ vsako jutro preberem celo knjižnico?*"

Interpasivnost kritike, ki jo evocira naš naslov, pa ni le ena od benignih lastnosti novoveške kritike. Prejkone navezujemo z njim na Pfallerja. Na ta

način ga hoté povezujemo z maligno ideologijo, kakršna se znova – in vse pogosteje – manifestira v sodobnem slovenskem kulturnem prostoru. Ob njej se žal že davno ne zaustavljamo več: *jo zgolj prepoznavamo*. Kljub temu pa se bo treba v prid verodostojnosti malce zaustaviti in poseči po kakšnem konkretnem primeru. Oglejmo si s tem namenom sestavek M. Grgič Renko "*Poraženci znanosti?*", objavljen v 22. številki novogoriških "*Razpotij*"! (K temu nas je že pred časom spodbudila tudi njegova nenavadna časovna in idejna uglasenost s skorajda sočasno objavljeno peticijo levih aktivistk in aktivistov v dnevnem časopisju, ki je skušala doseči umik ter izbris *Literarnega atlasa Ljubljane*, nastalega pod peresom dr. Marjana Dolgana.)

Poraženci znanosti

Družboslovne in humanistične vede so menda že po svoji naravi eklektične; še posebej se za take izkažejo v pedagoškem procesu, ko se pretakajo v glave učeče se mladeži. Vendar pa nas morda takšno prepričanje nekoliko prehitro razbremeni občutka, ki bi ga utegnil zasejati strah, da bomo kdaj tudi sami s splošno znanim komurkoli solili pamet. Če torej karkoli *prepoznavnega* potegnemo iz silnega rezervoarja tekoče in pretekle, že *kanonizirane* vednosti ter po trenutnem preudarku na novo povežemo v kritično misel, moramo to storiti z razlogom. Tokrat bomo ob posamičnem kritičkem fenomenu opozorili na tiste vrste diskurz, ki mu v resnici botruje. Gre za *ideološki diskurz*, kakršen se že dolga desetletja zažira v našo individualno in kolektivno podstat in ob tem stavi prav na svojo hitro in vsesplošno *prepoznavnost*. Končni cilj in rezultat te vsevprek *prepoznavnosti* je seveda *samoumevnost*, od katere se brez učinka odbije sleherni kritična misel. Na tak način nas prevladujoči diskurz vse bolj zapreda v zagatno brezizhodnost. Vendar je treba biti nadležen in vztrajati. Nadležni postanemo kajpak tedaj, ko se kritično soočimo z nečim, kar hoče na vsak način obveljati za brezprizivno – tokrat pač s povsem določeno *ideologijo*.

Kritiški sestavek z naslovom »*Poraženci znanosti?*«, katerega tarča je *Literarni atlas Ljubljane*, je eklatantni primerek *ideološke* kritike, mimo kakršne gremo največkrat kar molče – ali pa ji celo nasedemo. Avtor sestavka, ki ga pravkar berete, je leta 2016 za revijo *Razpotja* pripravljaj prispevek z naslovom *Zarota molka* in se tudi sicer soočal z

mislijo, kako nujno bi bilo treba znova prebuditi slovensko intelektualno javnost, obuditi v njej zamrlega duha kritike in prevetrili z njim slovenski revijalni ter medijski prostor, kot se je to zgodilo v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja z vznikom *Nove revije*. Ker se mu je zazdela današnja duhovna klima v slovenskem prostoru še nekoliko bolj zagatna od tedanje, je vnovič pokukal v stare polemike – v spopad med civilnimi pobudniki in režimskimi zaviralci ustanovitve *Nove revije*. Naletel je na članek Dimitrija Rupla, objavljen v reviji *Sodobnost* (l. 1981). V njem je avtor kot sociolog in hkrati eden od pobudnikov ustanovitve *Nove revije* repliciral zadržtemu ideološkemu nasprotniku te pobude, režimskemu sociologu Andreju Kirnu. Naj povzamemo nekaj Ruplovih observacij, posebej seveda tistih, ki zadevajo t. i. revolucionarno (*samo-upravno*) ideologijo in so, kako zanimivo, primerne tudi za dandanašnjo rabo: da gre pri tej (isti!?) ideologiji za notranjo protislovnost, ker govori hkrati s pozicije oblasti in njenega utrjevanja, obenem pa jo skuša navidez revolucionirati in z njo celoten oblastni diskurz; da je zanjo značilna vsebinska izvotljenost ali izpraznjenost, to pa skuša nadomestiti z zunanjo *zgolj-prepoznavnostjo* (gre za pojem, ki si ga je Rupel, ne brez razloga, sposodil pri ruskih formalistih – v podkrepitev navaja misli Viktorja Šklovskega); da je ta ideologija sterilna in samozadostna, kar potrjuje s svojim vztrajnim sklicevanjem na večno iste (*pravšnje*) avtoritete in (*pravšnje*, kajpada) tuje misli ipd.

Odsotnost individualno domišljene ali doživete vsebine, ki predstavlja ter izdaja *ideologijo*, nas torej spominja na *interpasivnost* Roberta Pfallerja. Tudi ta pretendira na občost oz. *totaliteto*, hkrati pa skuša obveljati kot prispevek h kritiki totalitarnega diskurza. Tudi tu je govor o *zgolj-prepoznavnosti*, ki naj bi v totaliteti in posamičnem nadomestila individualno izkušnjo. Namen tega članka je torej, da *interpasivnost* prepoznamo za poglobljeno lastnost ideološkega nasilja in izključevanja, ki je tako značilno za sodobni slovenski družbeni ter kulturni prostor. Pojem *interpasivnosti* je kompatibilen z vsem, kar služi za ideološko pokritje vesplošne nebrižnosti do krucialnih problemov naše družbe, vključno z ignoranco do pojavov, ki so zgolj maligna posledica nerazrešenih travm iz naše totalitarne polpreteklosti. Vsekakor gre za pomenljivo konceptualno vez med teorijo *interpasivnosti* in pa politideološko orientacijo, ki je prepoznavni temelj omenjene kritike *Literarnega atlasa Ljubljane*.

Uživajmo! Berimo kritiko!

Namen sleherne prave kritike je seveda povsem drugačen: prepričljivo napisana pozitivna kritika skuša nagovoriti bralca, da si še sam poišče in prebere knjigo, o kateri je govor; zavrnilna kritika pa mora ravno tako na poglobljen in doživet način predstaviti vsebino in ustroj dela, ki ga zavrača. Kritik ne želi nikogar odvrniti od branja, nasprotno: vsakogar kliče na svojo sled, četudi je kdaj trdno prepričan, da bo pozoren bralec samo še potrdil njegovo negativno izkušnjo z delom. Enako kot v prvem niti v drugem primeru bralec kritike ne sme dobiti vtisa, da kritična predstavitev dela že kar v celoti nadomešča njegovo individualno branje, kar se po vsem sodeč dogaja pri postopku kopiranja, ki mu Pfaller, kot rečeno, pripisuje 'interpasivnost' – in kar se dogaja z ideološkim branjem (bodisi literarnega ali znanstvenega teksta) tiste vrste, ki ga omenjamo v tem izvajanju ...

Bralec lahko že zdaj ugane, da pripisujemo *interpasivnost* le tiste vrste kritiki, ki je spodletela na prav poseben način in se te njene spodletelosti *ne da izmeriti ob obravnavanem delu*, temveč je za tak namen treba detektirati v prvi vrsti *njene ideološke obrazce*. Prav z njimi in nikakor ne s korektno predstavitev vsebinskih ter formalnih značilnosti dela, ki ga navidez predstavlja, skuša tak kritik prepričati svojega bralca. Z ideološko obsodbo in diskreditiranjem avtorja skuša potencialnega bralca popolnoma odvrniti od branja, *proskribirati* namerava delo kot bralcu in družbi škodljivo, saj je menda potrebno temeljite *revizije* in nato še *pisanja* novo. Naša teza se torej glasi: *interpasivnost* je ena od poglobljeno lastnosti ideološke kritike; nadomestni užitek za branje je ideološko *istomišljeništvo*, ki se vzpostavi z nahitro-prepoznavo, s kakršno prepelje kritik bralca-istomišljenika žejnega preko vode. Istomišljenikov užitek je dopolnjen, kakor hitro se z avtorjem kritike prepoznata in pripoznata v vseh poglobljeno točkah njegovega diskurza in se glede obravnavanega dela popolnoma strinjata; na ta način se bralec kritike odpove sleherni svoji osebni izkušnji, presoji in branju – z užitek ugotavlja, da ne čuti več ne lakote ne žeje ...

“Z očmi moškega”

Kritika pod naslovom *Poraženci znanosti?* nas s svojim ideološkim ekskluzivizmom prepričuje, da je delo *Literarni atlas Ljubljane* povsem neprimerno za branje, ker je na zemljevid *literarne Ljubljane*

pozabilo vpisati "žensko plat zgodbe". Kolikor pa avtor tu in tam vendarle vključuje tudi ženske ustvarjalke, dejavne v literarnem svetu Ljubljane, jih obravnava izrazito konservativno, z *očmi moškega*, kar nikakor ni vredno. Zastopa tudi nadležno ideologijo *antikomunizma*, kar seveda enako ne more biti vredno. Za uravnotežen prikaz bi najbrž moral ubrati povsem nasprotno optiko, kakršno avtorici – kot ozaveščeni *feministki*, sodeč po implikacijah v istem tekstu pa tudi *komunoantifašistki* – predpisuje njen *credo*. Avtorica članka se zategadelj pridružuje nedavni hajki na *Literarni atlas* in založbo ZRC, ki so jo v obliki protestne peticije zagnale borbene feministke iz naše akademske sfere, pridružili pa so se jim tudi nekateri njihovi akademski kolegi. /Zanimivo bi bilo raziskati okoliščine nastanka omenjene peticije ter evidentirati njene vidne posledice./ Peticija proti *Literarnemu atlasu* se ponaša z zahtevo po takojšnjem embargu na razširjanje knjige, zahteva pa tudi njeno popolno revizijo. Ko jo bo izbrana ekipa strokovnjakinj in strokovnjakov, ki bo hkrati garant za *spolno in ideološko uravnoteženost* (ali *pravšnost*!?) njene vsebine, ponovno napisala, jo bodo kajpak znova objavili. Dotlej je delo, ki je žal že v prodaji in dostopno po knjižnicah, neuporabno in ga je treba kot škodljivega za bralca in družbo nemudoma vzeti iz obtoka. Ker se literarni zgodovinar dr. Dolgan sam pač ni pravočasno *revidiral*, kot so se morali nekoč obsojenci na otoku Goli, ga je treba zdaj *revidirati* javno, na tihem pa z odločitvijo stroke (z "diferenciacijo v naših vrstah", kot so temu rekli v sedemdesetih) odstraniti od ponovljenega projekta. Tako bi lahko nadaljevali v duhu peticije in članka, ki jo podpira. Bralec *kritike* je torej zvedel vse, kar sme za zdaj zvedeti o delu, ki je njen ponesrečeni, "spodleteli" predmet. "*Spodleteti bo treba vnovič, spodleteti bo treba bolje*", aludira avtorica na domislico, ki jo rad ponavlja Žižek in vsi za Žižkom. *Interpasivnost*, če lahko s Pfallerjevim pojmom poimenujemo to nadomestno ideološko branje, saj ga namesto kopirnega stroja za nas opravi kritičarka, je pač zgolj evfemizem za *brutalno cenzuro*: uvaja se kot ideološki instrument, kot eminentno orodje totalitarnega diskurza. Prav zares: ni nam treba prebrati *Literarnega atlasa Ljubljane!* *Uživajmo!* Berimo kritiko Mance G. Renko!

Wollen, dürfen, sollen

Seveda drži kot pribito, da nihče od zaresnih *marksistov*, Marxovih in Engelsovih politideoloških sledilcev, edinih *pravih istomišljenikov*, ni nikoli sam

posegel po delih Bruna Bauerja ali Maxa Stirnerja, saj je vendar vsakdo od njih poznal *Sveto družino* in tej sorodne svete spise Marxa in Engelsa ter se je v njih dodobra seznanil s sv. *Sanchom* in ostalo družino staro- in mladosledilcev na glavi stoječe hegeljanske dialektike. Samo svet totalizirajoča miselnost je zmožna človeka prikrajšati za njegovo individualno izkušnjo, za avtentično življenje in njegovo podoživljanje. Izumitelj *interpasivnosti* R. Pfaller trdi seveda ravno nasprotno. Citirajmo ga: »*Totalitarizem se po mojem začne, ko morate vse vseskozi doživljati osebno, avtentično, neposredno ...*« (Delo, 15. 1. 2011). Logika tega obrata je zavajajoča in je že vseskozi prepoznavna. Knjig vendar *ne moramo* brati. Knjige *hočemo* brati, kljub njihovim napakam jih *smemo* brati in jih je tudi *treba* brati. Prav kmalu bomo pokazali, kako totalitarno nastrojena kritika, o kateri je govor, perfidno sprevrča napaberkovano argumentacijo, čeprav ob tem zapada v *protislovja*, saj jo prilagaja edinemu cilju: konstruirati in nato anatemizirati ideološkega nasprotnika.

Če bi sporni *Literarni atlas Ljubljane* izdali pred njenim šestnajstim letom, bi se po priznanju kritičarke nekako še izšlo. Od šestnajstega leta naprej pa je *ozaveščena feministka*, ki je trdno prepričana, da so ženske kot ustvarjalke lahko povsem enakovredne moškimi, česar pred tem (za razliko od avtorja tega sestavka) nekako ni verjela. To je le argument več, da poleg vplivnih podpisnic in podpisnikov peticije zoper *atlas* še sama obračuna z njim, z njegovimi uredniki ter avtorjem, se zavzame za njegov embargo in tudi za njegovo temeljito revizijo.

Z ideološko kritiko te vrste ni mogoče polemizirati na metodološko izostren način, saj svoje argumentacije ne izvaja iz *duha znanosti*, o katerem besediči. Ideološka kritika spregovori praviloma o tistih slabostih in pomanjkljivostih dela, ki jih dobronamerni bralec v njem težko najde. Naš sestavek zategadelj *ni in noče biti običajna kritika kritike*, saj ne išče neposrednega neskladja med *Literarnim atlasom* in nanj naslovljenimi vsebinskimi ter formalnimi očitki; v tekstu *Poraženci znanosti?* ne vidi zgolj metodoloških pomanjkljivosti, protislovij ter bolj ali manj zgrešene *znanstvene(?)* ocene, pač pa ideološki obračun, kakršnih smo žal že navajeni. Tako naša avtorica ugotavlja, da je z njej neljubo ideološkostjo prepređen *Literarni atlas Ljubljane*, sami pa zlahka zaznavamo kulturnobojno in ideološko noto njene kritike, ne da bi, če ne najdemo za to drugega razloga, sploh morali poseči po samem *atlasu*.

Totalitarizem danes

»Totalitarizem se po mojem začne, ko morate vse vseskozi doživljati osebno, avtentično, neposredno ...«, naj še enkrat citiramo Roberta Pfallerja, ki na ta način odpira Pandorino skrinjico. Receptura za prepoznavanje *totalitarnih tendenc* v sodobni družbi je s tem navržena, dovolj je ohlapna in prav zato nadvse uporabna: lovke in mreže se lahko razpno poljubno na široko. Nemudoma se torej vprašajmo, ali je totalitarna ideologija že kar vsak *antikomunizem*, ki praviloma razdraži sodobne *komunoantifašiste* – gotovo tudi avtorico *Poražencev znanosti* – s svojim po-doživetim diskurzom in refleksijo obujanja strahot ter grozodejstev, kakršne je komunizem zagrešil na naših tleh in v svetu? Ali pa je resnica povsem drugačna, da nas žal še dandanes ogroža ta edini preživeli evropski totalitarizem: v sodobni različici *komunoantifašizma* kajpada, ki sproža ter vzdržuje nenehno gonjo in vojno proti svojim resničnim ali imaginarnim ideološkim nasprotnikom!? Komu je pravzaprav treba prilepiti nalepko totalitarnosti: tistim, ki se spominjajo, kako so proti svoji volji in želji trpeli vsakršne *dobesednosti in avtentične neposrednosti*, s kakršnimi jih je 'razvajal' prosluli totalitarni režim, in nam, ki njihova pričevanja prizadeto reflektiramo ter emocionalno podoživljamo – ali morda vendarle kar temu režimu samemu, njegovim preživelim metodam ter njihovim aktualnim nosilcem?! Prav avtentične izkušnje in doživeti spomini žrtev vseh treh totalitarizmov na grozote, ki so jih preživele, nas upravičeno silijo v prizadeto podoživljanje, na splošnejši ravni pa tudi v enačenje vseh teh *zlodejnih sistemov*, vsekakor v enak odpor do njih. Mnoge ne manj pomembne razloge za izenačevanje vseh treh totalitarizmov XX. stoletja nam ponujajo številni ugledni avtorji; med domačimi nenazadnje prav tista Angela Vode, ki jo avtorica *Poražencev znanosti*? povsem brez razloga apostrofira z nasprotnim namenom. Poznamo stockholmski in druge posttravmatske sindrome, kjer se sprevrča libidalna ekonomija; dilema *dobesednost/interpasivnost* se lahko torej vzpostavi v območju paranormalne, psihotične želje, v lovišču psihoanalitikov, toda nikoli ne na primarni ravni, v horizontu bivših ali še delujočih totalitarnih režimov, katerih poglobitni projekt je bil in je dehumanizacija ter iztrebljanje političnih, rasnih ali razrednih nasprotnikov – ta projekt pa je žal, kot ugotavlja Zygmunt Bauman (*Moderna in holokavst*), zasnovan in izveden na isti racionalni osnovi, na

kakršni temelji tudi poglobitni razsvetljenski projekt nove dobe: razvoj tehnologije in znanosti.

Revidirajmo se, diferencirajmo se!

Zadnje čase se je večina naših z davkoplačevalskim denarjem vzdrževanih literarnih in širše kulturnih revij ter publikacij znova vključila v splošno ideološko obračunavanje z drugače mislečimi. Gre za permanentne obračune s *konzervativizmom*, ki jih zganjajo *konzervirani progresivci*, za obračune s 'fašistoidnostjo' drugače mislečih, ki jih *konzerviranim komunoantifašistom* sponzorirajo naivni davkoplačevalci. Kadar se te *konzerve* odprejo, zaudari po strohnelih truplih iz znanih in neznanih morišč, prekritih z enako ideološko nesnago, kakršno nam znova prodajajo danes; njihove predstraže se vnovič krvoločno zaganjajo v svoje potencialne žrtve ...

Današnje osrednje slovenske literarne in splošno-kulturne revije so deklarirano leve. Zaprte so za nazorsko in miselno drugačnost. Pred časom smo iz uvodnika nekega dobro informiranega mladega kritika-aktivista revije *Literatura* razbrali popolno ideološko sliko preostalih pomembnejših slovenskih revij, ideološki profil vsakega od njihovih urednikov in sodelavcev. Porazdelil jih je po kriteriju *naprednosti* - na *naše* in *nenaše*. Poglejmo še mi, kako je s tem. Enako sektaško, aktivistično in vstajniško mentaliteto ter agendo kot ta pisec uvodnika zastopa njihova vodilna mlada pesnica; v reviji *Apokalipsa* njena aktivistično razpoložena starejša kolegica; v mariborskih *Dialogih* pa ni prav nič drugače ... O posivelih bardih, ki so zasedli PEN in DSP, teh *konzervah modernizma*, revolucionarjih na stara leta, niti ne govorimo, kaj šele o mnogih literatkah in literatih ter kritikih, ki si s takšnim aktivističnim pozerstvom šele služijo svoje *napredno* ime ... »*Avtonomnih kompleksov družbene in kulturne produkcije*«, kakršna sta *Metelkova* ali *Rog*, ki ga podpira tudi revija *Razpotja* (gl. članek ene od urednic: *Neomejen Rog uporabe*), je še neprimer- no več: *KUD Trnovo*, *Kino Šiška*, *Kinoteka* s svojim programom in aktivističnim biltenom *Kinotečnik* ter številna društva in zavodi - aktivistične celice po Ljubljani in široko po Sloveniji. »*Avtonomne cone družbene in kulturne produkcije*« so instalirane po raznih uredništvih, tudi v nacionalnih elektronskih medijih, na medmrežnih portalih, po agencijah, nevladnih organizacijah nasploh, v podtalnih združbah, v dnevnem časopisju itn. *Avtonomne cone* v tem smislu so družboslovne fakultete in

stolice, Centri za socialno delo, sindikati ipd., če hočete – navsezadnje tudi od ljudi odtujena nelegitimna oblast, imuna na vsakršno kritiko in zdravo pamet ali kar – režim v celoti ...

Govorjenje o nečem, česar ne moremo vedeti

Situacija je na moč kritična, vendar nič ne kaže, da ne bo še slabša. Precejšen del pogojno leve in pogojno desne izobraženske populacije se je zamaskiral v intelektualno držo, ki ji njeni oponenti rečejo *vsegliharstvo*, kajti v svoji gostobesedni vsepričujočnosti uprizarja nekakšno moralizirajoče *kverulantstvo* ter *sredinstvo* oz. lažno ekvidistanco do obeh hipotetično prevladujočih politideoloških opcij. Kakšen je vseglihar? Vseglihar je kakor Nietzschejev 'zadnji človek': neutrudno »skače naokrog kot kak bolhač in dela vse majhno«. Seveda iz takšne pozicije ne raste suverenost v misli in odločanju, nikakršna kritična drža angažiranega intelektualca, pač pa dvoličnost ter svetohlinstvo, ki v resnici perpetuira obstoječe. Ivan Cankar, citirajmo ga vnovič in vnovič!, se je ob ta fenomen, ki nikakor ni nov, najbolj duhovito spotaknil v *Krpanovi kobili*: to so ljudje, je menil, ki imajo v svojem srcu »mogočno in globoko ljubezen do samega sebe«. V resnici se njihovi življenjski drži reče »dvojno prepričanje«. »V politiki se ta pasma navadno ne pridruži nobeni stranki; če se pridruži, tedaj je čisto gotovo 'zmerna frakcija', to se pravi, ohrani si mostiček na drugi breg. Njih geslo je: 'Res je, ampak!' Na tem bregu je 'res', na onem 'ampak', po sredini pa jadra ta zmerni poštenjak in se redi ...« In tako naprej - secira naš pisec svoje in naše sodobnike, »ta mnogoštevilna pasma je v prvi vrsti kriva za naše sedanje razmere«. Gre za vzdrževanje *statusa quo* z videzom nenehnega iskanja rešitev, gre za civilno vzporednico revolucionarnim naporom škvader 'najnaprednejših', ki nam obljublajo večno isto. Navedeni Cankarjev *aitiološki* znamenek h kulturni krizi slovenstva v njegovem času se zdi naša prva spodbuda, da smo si drznili navidez nenevarni diskurz *vsegliharja* priversti v sumljivo bližino *ideologije radikalnega aktivizma*, ki je eden od osrednjih predmetov tega članka. »Gre za govorjenje o nečem, česar ne moremo vedeti, za arogantno razpošiljanje receptov za vse mogoče bolezni, za prepričanje v omejeno suverenost ljudi, družb, kultur, skratka – za ideologijo«. (Dimitrij Rupel, *Prizori iz sociologije, Sodobnost*, 1981). Tisto,

kar jih dela za *istomišljenike*, je namreč *prepoznavno na daleč*, saj iz njihovih »receptov« štrlijo poglavitni ideologemi skupnega diskurza in so obenem razpoznavni znak ter alibi, ki jih, kajpak tudi nas, vzajemno odvezuje od poglobljenega branja. Kljub vsemu pa se oboji trudijo razodeti svojo resnico o sedanjosti. Trdijo: »Sedanjest je protislovna«. Še več: takšna, »ideološko protislovna, predvsem pa politično razdvojena pač mora biti«. In oboji delajo na tem! Sedanjest je najbrž sinonim za družbo!? Zakaj ne za slovensko družbo?!

Ideološki diskurz te vrste, kot rečeno, nenehno utrjuje naš nesrečni *status quo*. Naj se (skupaj s *sociologom* Ruplom iz osemdesetih) še enkrat povrnemo k Cankarju. »Kako bi uravnal svoje življenje, da bi bil gospodar in hlapec obenem? Kako bi ukrenil, da bi družbi služil ter jo obenem podiral?« se sprašuje Cankarjev profesor Kosirnik. »Ni namreč mogoče«, pravi Rupel, »biti hkrati revolucionar in na oblasti, star in mlad obenem. Iz dveh 'okvirov' ni mogoče /konsistentno/ tolmačiti sveta.« In zdaj se z njim vred vračamo še k naši kritičarki: »Za tistega /zanjo pač/, ki brez zadržkov sprejema tuje ideje, je tipično, da zaide v protislovja« ... Protislovje, v kakršno je zabredla novodobna ideološka kritika, je seveda to, da skuša z revolucionarno retoriko ter v soglasju z njim utrjevati obstoječi režim, ga z ideološkim nasiljem in *dobesednostjo* zavarovati pred spoznanjem o vsem grdem, na čemer je izplaval; zavarovati vse nas, ki smo omejeno suvereni, pred nepotrebno čutno izkušnjo in vednostjo o njegovi nekdanji perverzni dobesednosti, kakršna ga, *nota bene*, prav danes znova mika. Zato so bile muke, ki jih je skozi komunistično torturo in areste doživljala Angela Vode, po mnenju naše kritičarke 'nekaj povsem drugega' od gorja, ki sta ga ljudem, tudi Vodetovi, povzročala fašizem in nacizem. Medtem ko sta ta dva totalitarizma izvajala totalitarno 'dobesednost' pri trpinčenju svojih žrtev, naj bi komunizma z njima ne bilo mogoče primerjati; o trpljenju ljudi pod komunističnim režimom ravno zaradi nevarnosti, da zapademo v drug totalitarizem, ne smemo vsega vedeti. To vedenje bi bilo (po Pfallerju) preveč »osebno, neposredno, avtentično, želja po njem – totalitarna«. Antikomunizem je torej totalitarna ideologija – z drugo besedo – fašizem kot tak. Njegov naravni nasprotnik je kajpada sodobni *komunoantifašizem*. V okrilju *interpasivnega* užitka, ki ga zastopa, je prikrita zapoved vse-splošne amnezije za zlo *komunizma* in distance do njegove nekdanje ter sedanje *dobesednosti*.

Še o družbenem premoženju in bankah ...

Rudi Pavšič, predsednik SKGZ, je z dolgim pismom v odprti tribuni Primorskega dnevnika reagiral na pismo, s katerim je odgovorni urednik Mladike branil pravico revije do pisanja o kate-remkoli vprašanju, vključno o zadevi TKB-SAFTI. Odmevi pričajo, da zadeva nikakor ni zaključena. Res je sicer, da je krachu sistema sledil kazenski postopek in so člani upravnega odbora banke iz lastnega žepa plačali dokaj visoke denarne kazni, ker niso preprečili napak in neprevidnosti vodstva. Pavšič obtožuje Mladiko površnosti, sam pa ni na navedeno dokumentacijo dal nobenega odgovora ali pojasnila, nobene trditve ni zavrnil z nasprotnimi dokazi. Ponosen je na vse kulturne ustanove, ki so nastale zahvaljujoč se družbenemu gospodarstvu, a pri vseh – prav pri vseh – ki so po krachu postale skupne ustanove, je bilo treba skupaj reševati neurejene finance in odprta vprašanja z osebjem. Tega ne more naprtiti drugim, vendar še naprej razmišlja, kako bi vzroke za krach naprtil zunanjim dejavnikom. Danes tudi vemo, da je denar k družbenemu gospodarstvu v glavnem usmerjal režim v Sloveniji, zato gre zasluga za obstoj kulturnih ustanov tudi njemu, a očitno ne režim ne tukajšnje družbeno gospodarstvo, ki ga je nadzorovala SKGZ, nista bila izvrstna gospodarstvenika.

Evelina Umek

Iz dnevnika mlade družine

Matejka Peterlin, avtorica Dnevnika mlade družine, je v knjigi, ki jo je izdala založba Mladika, spet spregovorila vsem nam s svojim prepoznavnim glasom iz nešteti radijskih iger,

z glasom, ki veje iz napisanega. Z glasom, ki je učil generacije otrok lep slovenski jezik, pravilno dikcijo in gledališko igro. Vsem nam je ostala v nepozabnem spominu, in ko sem začela brati njen Dnevnik mlade družine, se mi je zdelo, da jo slišim in vidim, kako govori s svojimi otroki, jih prepričuje, ko si želijo dobiti ali storiti nekaj, česar ne odobrava in kako se zdaj hudomušno zavzeto spopada z Njim, kateremu je podelila najvišjo avtoriteto v družini.

Ona, On in trije otroci in problemi, ki se rojevajo v vsakdanu mlade družine in lahko zrastejo v velike probleme, če se jim starši ne posvetijo z razumevanjem in pravo mero strogosti. Ohranjati ravnovesje med vsemi člani družine je podobno vrvoledstvu, kar dobro vedo mame. Brez spoštovanja otrok, njihovih želja, pričakovanj – čeprav niso vsa uresničljiva – ni dobre vzgoje.

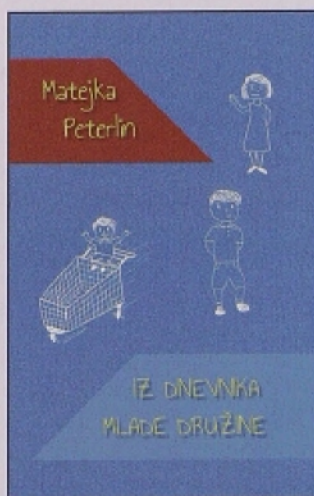
Vzgoja. Kako težka je ta beseda, kolikokrat si očitamo ali očitamo drugim, da nismo ali da niso dobri vzgojitelji. In vendar je vzgajati velik

podvig, življenjska dogodivščina. In tako tudi beremo Dnevnik mlade družine, vsak dan se otroci spomnijo česa novega, zahtevajo materino in očetovo pozornost (ne brez posredovanja mame), prava umetnost je ob tem najti prave besede in nagovarjati vse člane družine.

Branje Dnevnika nas ponese v čas nedolžnosti, ko je bil svet drugačen, ko nismo poznali blogov in vlogov, ko množica piscev na spletu nenehno pripoveduje o sebi, o svojih takih in drugačnih dejanjih v besedi in sliki. Avtorica ne razgalja lastne družine, ničesar senzacionalnega ni v njeni pripovedi in vendar se nas dotakne. Starejši pomislimo, kako je bilo, ko smo bili sami mladi starši in smo se spoprijemali z vzgojo.

In čeprav menimo, da so današnji otroci drugačni, ker obvladujejo pametne telefone in tablice in nimajo nobenega spoštovanja pred računalnikom, so njihove želje prav tako nesorazmerne s tem, kar jim starši lahko nudijo, ali pa preuranjene. Prav tako skušajo zaobiti kakšne prepovedi, izsiliti tisto, za kar mislijo, da imajo pravico. Toda temelj vzgoje je vedno enak in vsi starši morajo loviti ravnotežje med strogostjo in permisivnostjo.

Avtorica nas blago, prijazno in vendar odločno opozarja, da so nekatere vrednote pomembne tako danes, kot so bile včeraj in bodo še v prihodnosti.

30 LET OD USTANOVITVE ODBORA ZA VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC

Igor Omerza

Ob 30-letnici ustanovitve Odbora za varstvo človekovih pravic je slovenski predsednik Borut Pahor 6. junija priredil sprejem v Kristalni dvorani predsedniške palače v Ljubljani. V nagovoru se je Odboru zahvalil za neprecenljivi prispevek k demokratični in samostojni Sloveniji.

Tu objavljamo poseg, ki ga je imel na srečanju slavnostni govornik, nekdanji član kolegija Odbora mag. Igor Omerza, ki je takratnemu dogajanju med drugim leta 2013 posvetil knjigo JBTZ, Časi poprej in dnevi pozneje.

Spoštovani predsednik republike, spoštovani udeleženci obeležitve! Prav vse Vas lepo pozdravljam.

Najprej bi rad poudaril, da je to prvo državno spominjanje na *veliki Odbor*, da se je torej šele četrti državni predsednik Slovenije odločil počastiti verjetno najpomembnejšega gradnika demokratizacije slovenske družbe in posledične državne samostojnosti.

Odbor za varstvo človekovih pravic, ponarodelo *Bavčarjev odbor*, je nastal 6. junija 1988 kot neposredna posledica aretacij Janeza Janše, Ivana Borštnerja in Davida Tasića.

»Preganjanje Janše, Borštnerja, Tasića in Zavrla, skrajšano JBTZ, je povzročilo v slovenski družbi vihar, da malo takšnih v naši zgodovini.«

Janez Janša, ki ga je slovenska tajna politična policija (ponarodelo Udba) nadzorovala pod kodnim imenom

“Kaplar”, je bil s strani udbovcev aretiran 31. maja 1988 in nato zaradi posedovanja vojaškega dokumenta predan vojski. Z dokumenta je bila sicer odstranjena oznaka tajnosti, toda takratnih slovenskih oblasti to ni motilo, da ne bi nevarnega in nadležnega kritika nedemokratičnega režima, ki si je celo upal javno napovedati boj za oblast, predali v vojaške kremplje.

Istovrstno je vojaška tajna politična policija (ponarodelo KOS) aretirala zastavnika Ivana Borštnerja, ker je taisti dokument odtujil. Kasneje je Udba spravila v vojaški pripor še novinarja *Mladine* Davida Tasića, medtem ko se je odgovorni urednik *Mladine* Franci Zavrl umaknil v psihiatrično bolnico. Tudi Davida in Francija so namreč pripadniki KOS-a povezovali z najdenim vojaškim dokumentom. Ob tem pripominjam, da sta bila oba nadzorovan s strani tajne politične policije v obdelavi Deviacija.

Preganjanje Janše, Borštnerja, Tasića in Zavrla, skrajšano JBTZ, je povzročilo v slovenski družbi vihar, da malo takšnih v naši zgodovini. Vse do takrat nakopičeno odkrito ali manj odkrito nasprotovanje socialističnemu režimu se

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor in na slovesnosti prisotni člani nekdanjega kolegija Odbora za varstvo človekovih pravic; levo od predsednika Igor Omerza, desno pa predstavnik "četrterice JBTZ" David Tasič (foto Daniel Novakovič/ Urad predsednika Republike Slovenije)

Govor predsednika Pahorja v Kristalni dvorani predsedniške palače (foto Daniel Novakovič/ Urad predsednika Republike Slovenije)

je hitro spremenilo v plaz, ki je dokončno spodkopal sicer že načeti, a vendarle še vedno močni enostrankarski politični sistem. Skupaj so začele delovati oporečniške asociacije in posamezniki, ki so sicer imeli zelo različne poglede in prioritete. To se mi zdi pomemben zgodovinski zgled tudi za našo sedanjo parlamentarno demokracijo.

Kakorkoli že, dan po Janševi aretaciji je uredništvo *Nove revije* sprejelo protestno izjavo in zanjo začelo zbirati podpise. V ta namen so naslednji dan Alenka Puhar (tajno nadzorovana kot "Priloga"), Tine Hribar (nadzorovan kot "Filozof") in Spomenka Hribar (nadzorovana kot "Filozofinja"), dežurali v Cankarjevem domu in zbirali podpise tistih, ki so prihajali na *Zbor*

slovenskih kulturnih delavcev. 500-glavi plenum je nato to izjavo tudi soglasno podprl. Potem je Spomenka v imenu novorevijašev odšla do Igorja Bavčarja s predlogom, da se ustanovi široko-pluralni *Odbor* za podporo Janši. Igor, ki je že prejšnji večer vodil velik protestni sestanek alternative, je predlog z veseljem sprejel, saj je tudi že sam razmišljal v tej smeri.

Posledično se je 3. junija 1988 na uredništvu *Mladine* zbralo okrog sto ljudi. Družčina je bila pisana kot le kaj in večina se je že dolgo poznala, a se mnogi zaradi prastarih zamer

med seboj niti pozdravljali niso. Zdaj pa so prijateljsko in ognjevitno razpravljali in načrtovali prihodnje delovanje v podporo priprtemu Janezu.

In tako se je rodil *Odbor za varstvo pravic Janeza Janše*, ki se je 6. junija 1988, torej pred natanko 30 leti, ob spoznanju, da je bil 31. maja aretiran tudi Ivan Borštner, in dejstvu, da so udbovci 4. junija aretirali še Davida Tasiča, preimenoval v *Odbor za varstvo človekovih pravic*.

Odbor je pridobil 110.000 individualnih članov ter dobrih 1.000 kolektivnih članov. Skupaj s posamezniki v kolektivnih pristopnikih je imel *Odbor* najmanj 200.000-glavo podporo.

Na plenarni seji *Odbora* 16. junija je bil imenovan kolegij, ki je v končni fazi imel 39 članov. Vodja je postal Igor Bavčar, sekretar pa Bojan Fink.

Danes ni več med nami naslednjih petih članov kolegija: Toneta Remca, Franca Zagožna, Viktorja Blažiča (Udba ga je zasledovala pod kodnim imenom "Blaž"), Franceta Bučarja (bil je nadzorovan kot "Tikveš") in Draga Demšarja (ki je bil zalezovan kot "Zavesa").

Na kolegijih je vladala totalna demokratičnost. Vsakdo je povedal, kar mu je ležalo na duši. Večinoma smo se, kljub dostikrat različnim pogledom, uskladili. Spominjam se, kako nam je

paral živce Matevž Krivic - Mišo, ki je z neverjetno energijo in modrostjo zagovarjal legalizem, medtem ko nas je mnogo zahtevalo bolj odločne, a ne čisto zakonite akcije. Zato ni nič čudnega, da ga je Udba zasledovala, še pred afero JBTZ, pod kodnim imenom "Členkar"!

Operativno jedro *Odbora* so sestavljali Bojan Fink, Igor Bavčar, Bojan Korsika in jaz. Janša se je po prihodu iz pripora priključil tej ekipi.

Z javnostjo smo komunicirali predvsem preko 110 sporočil za javnost. Prvo sporočilo je napisal Bojan Korsika. Vsebina sporočil je bila naravnana na komentiranje dogodkov in postavljanje zahtev glede četverice. Nekaj posebnega je bilo sporočilo, v katerem smo razgalili delovanje Udbe in KOS-a.

Ko je bilo posamezno sporočilo pripravljeno, po navadi smo bili že v časovni stiski, smo se Bavčar, Korsika in jaz zapodili z mopedi po mestu in sporočilo predajali redakcijam.

Na razpolago smo imeli infrastrukturo študentske organizacije in družbenega podjetja Mikro Ade, kjer sem bil direktor, poleg tega sta bila tam zaposlena še Janez Janša in znani mirovniški oporečnik, tudi član kolegija, Marko Hren, po Udbi doma in v tujini zalezovan kot "Kveker".

Odbor je neprenehoma izvajal številne mirne in dostojanstvene protestne akcije. Organiziral je tudi več množičnih podpornih zborovanj. Hodili smo tudi v zamejstvo, tujino in po Jugoslaviji.

Zaradi JBTZ so se ustanovili številni odbori in pododbori doma, v zamejstvu, po Jugoslaviji in v tujini. Izmed številnih dogodkov naj prikažem le nekatere:

Na pobudo *Društva slovenskih pisateljev* so se 7. junija 1988 začeli protestni literarni večeri.

Od 17. junija so potekale petkove meditacije in molitve v frančiškanski cerkvi za JBTZ in širše. Slovenska Cerkev je tudi že zelo hitro, preko *Komisije Pravičnost in mir*, izrazila nestrinjanje z aretacijo Janeza Janše. Pod izjavo se je podpisal dr. Anton Stres, ki ga je Udba nadzorovala v tajni obdelavi Štab.

Kakšne paradokse pa ustvarja zgodovina, naj ponazorim s tem, da je 3. junija podpisal zahtevo za izpustitev Janeza Janše tudi Vojislav Šešelj!

22. junija smo imeli veliko protestno zborovanje na Kongresnem trgu in kontroverzni srbski pevec Bora Djordjević nam je poslal telegram z naslednjo sočno vsebino: "Pozdrav svima sa sunčane strane Alpa od Bore sa mračne strane Prokletija – stop – žao mi je što nisam

mogao da dodjem jer imam neke frke – stop – oslobodite Janšu i njegovu branšu."

V luči nastajanja političnih strank je decembra 1988 kolegij v gostilni Pod lipco razpravljal tudi o preoblikovanju *Odbora* v stranko. Večina je to zavrnila, čeprav se še danes pojavljajo mnenja, da je to bila napaka.

Za popestritev bi navedel še povezavo današnje prve ameriške dame s takratnimi burnimi dogodki, kajti mladinci iz Sevnice so že 3. junija poslali protestno izjavo zaradi aretacije Janeza Janše. Podpisala se je tudi Sevnčanka Mirjana Jelanič, dobra prijateljica Melanije Knavs, danes Melanie Trump. Utemeljeno sklepam, da bi sevnška mladinka Melanija tudi podpisala izjavo, če ne bi ravno takrat zaključevala tretji letnik srednje oblikovalne šole v Ljubljani.

»Potem je nastopilo žilavo prizadevanje Odbora, da bi se JBTZ izognili zaporu. Toda, kot bi rekel Shakespeare: "Odbora trud zaman." In vsi so odšli v ječo.«

In kako se je razpletel postopek proti četverici?

Na tajnem vojaškem sojenju, julija 1988, so bili JBTZ zaradi izdaje vojaške tajnosti obsojeni na različne zaporne kazni.

Potem je nastopilo žilavo prizadevanje *Odbora*, da bi se JBTZ izognili zaporu. Toda, kot bi rekel Shakespeare: "Odbora trud zaman." In vsi so odšli v ječo. Po tretjini kazni so bili Janez, David in Franci izpuščeni, medtem ko se Ivan 2. aprila 1990 po službi zunaj zavora tja enostavno ni več vrnil.

Tako so prenehali razlogi za tako ali tako usihajoči *Odbor*, kajti člani kolegija so se že večinoma porazdelili po novih strankah. Zadnje sporočilo smo izdali 18. aprila 1990 in čez mesec dni je Igor Bavčar razglasil konec *Odbora*. Tako je *Bavčarjev odbor* odšel tja, kjer se vse konča, v zgodovino. Toda niti učiti niti proučevati niti pisati niti govoriti o naši poti v demokratično ter samostojno Slovenijo ni in ne bo mogoče brez upoštevanja ključne vloge *Odbora za varstvo človekovih pravic* na tem razburkanem in veličastnem slovenskem popotovanju.

Hvala za pozornost!

NOČNE MORE S TRŽAŠKIM UPLINJEVALNIKOM JE (MENDA) LE KONEC

H.J.

Morda se kdo od bralcev še spomni deželnega guvernerja (to besedo je začel uporabljati prav on, saj so bili njegovi predhodniki preprosto "predsedniki") Riccarda Illyja, ki je leta 2006 z nasmeškom sporočil, da je Furlanija Julijska krajina podpisala dogovor o gradnji dveh plinskih terminalov v Tržaškem zalivu. S tem se je začela več kot desetletje trajajoča nočna mora, ki smo se je, kot kaže, končno vendarle otresli. Španska družba Gas Natural je konec maja javnost presenetila s pismom, da se odpoveduje gradnji plinskega terminala pri Žavljah. Odpoved je podpisal predsednik upravnega sveta Javier Hernandez Sinde. Gre za uraden dokument, ki so ga prejela pristojna italijanska ministrstva, pa tudi dežela Furlanija Julijska krajina, Tržaška pristaniška oblast, javne uprave ter nekatere druge družbe za energijo.

Kljub odločnemu nasprotovanju so bila za doseg tega rezultata potrebna dolgoletna prizadevanja okoljevarstvenikov in javnih uprav na obeh straneh meje, številni protestni shodi, peticije in sodne poti tudi na evropski ravni ter odločno nasprotovanje slovenskih oblasti. Kot kaže, je španska družba ugotovila, da ne more vztrajati na lokaciji, kjer uplinjevalniku nasprotujejo domala vsi. Za odpoved pa se je verjetno odločila zlasti zaradi pravnih postopkov proti projektu, med drugim številnih pritožb na Deželno upravno sodišče v Rimu.

Tudi Slovenija je vseskozi opozarjala na okoljske vplive projektov. Terminala so nekateri slovenski mediji poimenovali kot "pošasti v Tržaškem zalivu" in

"ekološki bombi". Prvi uplinjevalnik naj bi – po prvotnih načrtih – sredi samega zaliva postavila španska družba Endesa. Šlo naj bi za ploščad z letno zmogljivostjo 8 milijard kubičnih metrov plina. Enako velik uplinjevalnik pa je hotelo podjetje Gas Natural zgraditi v Žavljah, tik ob meji s Slovenijo, ki o tem, kar se je pripravljalo, sploh ni bila obveščena. Po načrtih naj bi šlo za ogromni strukturi, dolgi nad 250 metrov, široki več kot 100, visoki pa nad 40 metrov. Pogled na morje tako z naše kot s slovenske strani ne bi bil nikoli več tak kot prej. Tudi ponoči ne, saj bi bili strukturi močno osvetljeni.

»Terminala so nekateri slovenski mediji poimenovali kot "pošasti v Tržaškem zalivu" in "ekološki bombi".«

Še veliko hujši pa bi bili vplivi na okolje. V prvi vrsti so okoljevarstveniki takoj opozorili, da bi uplinjevalnika spuščala v vodo velike količine klora. To bi negativno vplivalo na morsko floro in favno. Vse bi naposled prešlo v prehrambeno verigo. Izvedenci so opozarjali tudi na dvig težkih kovin in živega srebra z dna morja. Tudi to bi – konec koncev – dobili na krožniku.

Vonj klora bi se razširil daleč naokrog in bi v naši deželi segel vsaj do Gradeža. Lahko si mislimo, kako bi to "koristilo" turizmu! Poleg tega pa bi terminala v Tržaški zaliv spuščala ohlajeno vodo, kar

bi postopno trajno znižalo temperaturo morja z vsemi okoljskimi posledicami, ki bi temu sledile.

Veliko škodo pa bi "pošasti" povzročili tudi drugim gospodarskim dejavnostim. Prihod ogromnih, približno 300 metrov dolgih plinskih ladij v zaliv bi nekajkrat tedensko tudi za več ur ohromil delovanje tako tržaškega kot koprškega pristanišča. Območje bi bilo tedaj strogo zastraženo, plovba pa prepovedana. To bi pomenilo smrt za dejavnost obeh luk.

Nasprotniki terminalov so od samega začetka opozarjali tudi na problem varnosti. Uplinjevalnika bi namreč zlahka postala tudi tarča terorističnega napada. Kraj pa je bil za gradnjo podobnih "ekoloških bomb" povsem neprimeren tudi zato, ker gre za območje, ki je ob obali gosto poseljeno. V slučaju nesreče bi bile posledice – začenši s številom žrtev – katastrofalne. Okoljevarstveniki so vedno znova poudarjali, da je projekt v nasprotju z evropsko direktivo Seveso 2, ki ne dovoljuje gradnje potencialno nevarnih objektov preblizu drug drugemu, saj bi lahko prišlo do tako imenovanega domino efekta. Ne pozabimo, da stojijo v okolici tudi terminali z lahkimi naftnimi derivati in kisikom. Vodstvo družbe Siot

Načrt uplinjevalnika v Tržaškem zalivu (zgoraj) in obvezna varnostna razdalja 4,4 km od naselij, ki je uolinjevalnik ne bi spoštoval (spodaj)

je že sporočilo, da bi se v slučaju gradnje uplinjevalnikov moralo preseliti drugam.

Če je projekt sredi Tržaškega zaliva z leti "poniknil", pa se je postopek za žaveljski terminal nadaljeval. Evropska komisija je o vprašanju varnosti sicer obvestila Italijo. Rim pa je vrsto let kljub temu trmasto vztrajal pri načrtu. Kljub splošnim in glasnim protestom so pristojna ministrstva kar nekajkrat izdala pozitivno mnenje o načrtu tudi z okoljskega vidika. Italija je tudi skušala terminal v Žavljah uvrstiti na evropski seznam prioritet skupnega pomena, Slovenija pa se je zaradi tega izrekla proti celotnemu seznamu. Temu je sledilo več dvostranskih srečanj med Rimom in Ljubljano. Na koncu so v Bruslju potrdili seznam, na kateri ni bilo žaveljske "zalivske pošasti".

Kljub temu je sledilo še nekaj poskusov s strani italijanskih oblasti, da bi do gradnje uplinjevalnika vendarle prišlo. Okoljevarstveno soglasje je dobil tudi plinovod Trst-Gradež-Vileš, ki naj bi bil povezan z žaveljskim terminalom. Vse krajevne uprave na obeh straneh meje, začenši z deželno FJK, slovenske oblasti in okoljevarstveniki, zlasti organizacija Alpe Adria Green, pa so bili na bojni nogi. Proti uplinjevalniku so vložili

morje tožb. Z zadevo se je ukvarjal tudi tržaški odvetnik Peter Močnik.

Po sodni poti so nasprotniki terminala v Žavljah, kot kaže, vendarle dosegli svoje. Družba Gas Natural se je naposled pisno odpovedala gradnji. Koliko denarja za projekte, dovoljenja, ocene, sodne postopke, pa tudi osebnega truda in časa je bilo potrebnih, da je načrt naposled propadel. Načrt, ki ga sploh ne bi bilo treba. Upajmo le, da nas bo ta izkušnja kaj naučila in da nas v prihodnje politiki ne bodo spet postavili pred dejstvo s kakim drugim pošastnim projektom, škodljivim za človeka in okolje.

SLIKAR JOŽE VODLAN V DOMAČEM KRAJU

Ameriško-slovenski slikar Jože Vodlan iz Severne Karoline, ki je letos obhajal 80-letnico, je 23. junija v dvorani Večnamenskega doma v Rimskih Toplicah odprl razstavo 20 najnovejših del, večinoma olj na platnu velikega formata. Maja so bila na ogled v galeriji slovenske župnije sv. Cirila v New Yorku. Odprtje v prepolni dvorani, z nagovori in kulturnimi točkami, je bilo zelo prisrčno.

Slikar se je rodil leta 1938 v Klenovem pri Rimskih Toplicah. Leta 1957 je z leto starejšim prijateljem, sokrajanom in slikarjem Mirom Zupančičem prebegnil v Avstrijo in opravil likovno akademijo v Linzu. Oba sta nato odšla v ZDA, kjer sta tesno sodelovala z umetnikom Francetom Goršetom. Vodlan se je uveljavil kot grafični svetovalec in oblikovalec, restavrator in slikar.

Slikar Vodlan s tržaškima udeležencema odprta razstave v Rimskih Toplicah. Od leve Jože Vodlan, Ivo Jevnikar in Martin Breclj

UMRL JE

P. VALERIJAN JENKO

V Ljubljani je 15. junija umrl frančiškanski duhovnik p. Valerijan Jenko, ki je več kot 60 let deloval med Slovenci v ZDA in Avstraliji.

Rodil se je 6. januarja 1926 v Ljubljani in dobil ime Jožef. S skupino mladih sobratov se je maja 1945 umaknil na Koroško. Gimnazijo je končal v taborišču in začel študirati v bogoslovju v Bocnu. Leta 1949 se je izselil v ZDA in bil leta 1952 v slovenskem frančiškanskem središču v Lemontu posvečen v duhovnika. Po 10 letih dela na območju Chicaga je leta 1963 odšel za izseljenskega duhovnika v Avstralijo. V Sydneyju je postavil temelje slovenskemu misijonu v Merrylandsu, kjer so zgradili cerkev sv. Rafaela, versko in kulturno središče. Tam je deloval več kot pol stoletja. Ob obisku v Sloveniji leta 2014 je zaradi zdravstvenih težav ostal v domovini.

SPOMIN NA MSGR. MATEVČIČA

V Žabnicah v Kanalski dolini so se 28. junija spomnili svojega župnika in rektorja Marijinega svetišča na Sv. Višarjah msgr. Dionizija Matevčiča (uradno: Mateucig), ki je preminil 30. avgusta 2016. Najprej je bilo v cerkvi sv. Egidija somaševanje, ki ga je vodil škofov vikar za Slovence v goriški nadškofiji Karlo Bolčina, nato so na zunanjem zidu cerkve odkrili spominsko ploščo v italijanščini, slovenščini, nemščini in furlanščini.

Po Matevčičevi smrti in zaradi obolelosti ukovskega župnika Maria Garjupa je slovenščina vse manj prisotna v cerkvah Kanalske doline.

UMRLA JE IGRALKA ŠTEFKA DROLC

V Ljubljani je 24. junija preminila gledališka in filmska igralka Štefka Drolc. Rodila se je 22. decembra 1923 na Ponikvi pri Šentjurju in se že pred vojno vključila v amatersko gledališko skupino v Mariboru. Prvi dve povojni sezoni je igrala v Drami SNG Maribor, nato je delala pri Triglav filmu, v letih 1948–59 je bila članica sedanjega Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, nato pa je bila do leta 1990 članica Drame Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani. Nastopala je tudi na Radiu Trst A, na Radiu Ljubljana, televiziji in filmih. Od leta 1982 je predavala na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo. Za gledališke in filmske dosežke je prejela najvišje slovenske nagrade.

50 LET ZVEZE SLOVENSkih IZSELJENCEV FJK

V mestecu Orbe v Švici, kjer so beneški izseljenci poleti 1968 ustanovili današnjo Zvezo slovenskih izseljencev Furlanije Julijske krajine – Slovenci po svetu, so 26. maja proslavili 50-letnico organizacije, ki ima svoje vodstvo v Čedadu, včlanjena društva pa v Švici, Belgiji, Franciji, Kanadi, Argentini, Avstraliji in Braziliji. V stiku je z več kot 2.000 družinami po svetu, na seminarjih v domačih krajih pa je doslej gostila skoraj 400 mladih.

Slovesnost je priredila tamkajšnja občina, saj je danes društvo beneških izseljencev v Švici le še v Luganu. Zbrali so se predsednica Zveze Graziella Bianco Coren, častni predsednik Dante Del Medico, direktor Renzo Mattelig, predsednika krovnih organizacij SKGZ Rudi Pavšič in SSO Walter Bandelj ter številni krajevni in beneški predstavniki.

ZLATOMAŠNIKA NA TRŽAŠKEM

Med letošnjimi slovenskimi zlatomašniki dva delujeta med Slovenci v Italiji, kamor sta prišla pomagat iz matice. Msgr. Renato Podbersič, ki je zadnja leta predsednik Goriške Mohorjeve družbe in službuje v Sovodnjah, je že obhajal zlato mašo tam in v rojstni Vrtojbi.

Salezijanec Franc Pohajač, ki je na Tržaškem od leta 1969, bo zlato mašo decembra daroval v domači Novi Cerkvi pri Vojniku, januarja pa na Opčinah, kjer je župnik.

UMRL JE PODJETNIK HERMAN ZUPAN

V Argentini je 17. aprila umrl podjetnik in javni delavec Herman Zupan. Rodil se je 5. decembra 1924 v Ljubljani in kot begunec došel v Buenos Aires leta 1948. Že leta 1950 je začel s samostojnim delom. Ustvaril je podjetje, ki je danes v Latinski Ameriki vodilno na področju proizvodnje kartona in embalaže. Njegova poslovna skupina Grupo HZ ima 14 tovarn po Srednji in Južni Ameriki in več kot 3.000 zaposlenih.

Vedno je bil dejaven v slovenski skupnosti, zlasti v Slomškovem domu in kot mecen. V zadnjih letih je z družino ustanovil dobrodelno ustanovo Fundación por los Niños y los Ancianos, ki je prenovila in vodi Rožmanov dom za ostarele. Po slovenski osamosvojitvi je bil leta 1991 imenovan za častnega konzula Republike Slovenije v Argentini. Kot predsednik Slovensko-latinskoameriške trgovinske zbornice je skrbel za gospodarske stike med Argentino in Slovenijo.

9. NAGRADA NADJA MAGANJA

Deveto Nagrado Nadja Maganja, ki so jo ustanovili Skupnost Sv. Egidija v Furlaniji Julijski krajini, Društvo slovenskih izobražencev, Slovenska zamejska skavtska organizacija in Nadjina družina, je 14. maja v Peterlinovi dvorani v Trstu prejela šolnica in publicistka iz Rima Silvia Marangoni, ki v okviru Skupnosti sv. Egidija veliko dela z ostarelimi in zaporniki.

Nagrada želi biti priznanje ženski ali skupini žensk, katerih življenje odlikujejo izkušnja vere ter ena ali več vrednot, ki so odlikovale življenje in delo Nadje Maganje Jevnikar (1951–2006).

Na večeru so spregovorili Sergij Pahor, Majda Cibic, Federica Marchi, Maja Lapornik in nagrajenka, ki so ji pobudniki izročili kip Zalke Arnšek ter denarno nagrado. Nastopila sta pevska skupina Kulturnega centra Kliničnega centra v Ljubljani Cintare in duo Jana Zupančič – Irene Ferro Casagrande.

Maja Lapornik, Silvia Marangoni in Sergij Pahor

(foto: Ales Brecej)

»Roj abiturientov Srednješolskega tečaja« (RAST XLVII) iz Buenos Airesa na Repentabru

RAST XLVII MED NAMI

Po enodnevnem ogledu Rima je 28. junija dospela na letališče pri Ronkah letošnja skupina slovenskih maturantov iz Argentine RAST XLVII, da bi s srečanji, z nastopi, obiski in intenzivnim tečajem slovenščine v Ljubljani spoznala tako matično kot zamejsko Slovenijo. Za njihovo potovanje skrbi Izseljensko društvo Slovenija v svetu, Knjižnica Dušana Černeta iz Trsta pa zanje že več let prireja dva „zamejska dneva“.

Prvi dan je bil namenjen Goriški, tako da si je 12 deklet in 15 fantov pod vodstvom Miriam Mehle Javoršek, Andrejke Selan Vombergar in Nika Puntarja ogledalo bojišče iz prve svetovne vojne na Sabotinu, zvečer pa so nastopili na proslavi Dneva državnosti v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici.

V naslednjem dnevu so si mladi gostje ogledali Repentabor, središče Trsta z avtobusa, sledilo je kosilo z udeležbo nekaj predstavnikov naše narodne skupnosti in pa mladih skupine MOSP v Mavhinjah ter kopanje v Sesljanskem zalivu. Na več postankih in v avtobusu pa so lahko prisluhnili kar nekaj posegom in razlagam o sedanosti, značilnostih in preteklosti naše narodne skupnosti.

KUGYJEVA NAGRADA JANEZU STERGARJU

Skupnost koroških Slovencev in Slovenk je 19. junija podelila 12. Kugyjevo nagrado zgodovinarju in kulturnemu organizatorju Janezu Stergarju iz Ljubljane »za zasluge s področja prekomejnega delovanja, publiciranja, avtorskega in založniškega dela v službi alpsko-jadranskih jezikov, za raznolike dejavnosti na področju društvenega življenja v Klubu koroških Slovencev v Ljubljani, zlasti pa za neprecenljive zasluge na področju osebnih in organizacijskih prijateljskih stikov s koroškimi Slovenci in rojaki celotne alpsko-jadranske regije“.

V avli Slovenske gimnazije v Celovcu se je zbralo veliko predstavnikov slovenskih organizacij na Koroškem, v Sloveniji in Italiji, zastopnikov deželnih oblasti, sodelavcev na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani, kjer je bil Stergar v službi, Kluba koroških Slovencev, Društva slovensko-avstrijskega prijateljstva, Zveze zgodovinskih društev Slovenije, Slovenske matice in drugih ustanov, v katerih je dejaven.

Na slovesnosti sta spregovorila predsednik in podpredsednica Skupnosti koroških Slovenk in Slovencev, župan v Globasnici Bernard Sadovnik in ravnateljica Slovenske gimnazije Zalka Kuchling, slavnostni govor je imel prof. Reginald Vospernik, zapel pa je kvintet Donet.

INŠPEKTOR SALEZIJANCEV

Mag. Marko Košnik (r. 1972) je novi inšpektor slovenskih salezijancev. Nasledil je mag. Janeza Potočnika. Mandat traja šest let. Novi inšpektor je bil ravnatelj skupnosti na Rakovniku v Ljubljani, ukvarjal pa se je tudi z vzgojo in mladinsko pastoralo.

POSLOVIL SE JE VEKOSLAV BATISTA

Dne 5. junija je umrl istrski ljudski glasbenik in kipar Slavo Batista. Rodil se je 16. septembra 1927 v Zarečiči pri Ilirski Bistrici, po vojni si je kot kmetijski tehnik ustvaril družino v Koprju. Kot lju-biteljski kipar je na Robidi v dolini Rižane oblikoval staroslovanski Olimp, saj je v kamnu izklesal sanjske slovanske bogove. Ustvaril je vrsto glasbenih programov, ki jih je s svojci izvajal na ljudskih glasbilih, ki jih je sam izdeloval.

TRŽAŠKI NOVOMAŠNIK

V tržaški stolnici sv. Justa je bil 2. junija posvečen v duhovnika 34-letni Ljubljančan, sicer diplomirani programer Tomaž Kunaver. Naslednjega dne je bila njegova praznična nova maša med slovenskimi verniki pri Sv. Ivanu, kjer že več mesecev sodeluje s slovenskim dušnim pastirjem in z

italijanskim župnikom. Zadnjih osem let je živel pretežno v semenišču Redemptoris Mater v Domu blagrov v Trstu. Gre za škofijsko semenišče, ki se drži pravil neokatehumenske poti in ima torej misijonski in mednarodni značaj, njegov ravnatelj pa je duhovnik ljubljanske nadškofije msgr. Janez Oberstar. Zaenkrat je novi duhovnik inkardiniran v tržaški škofiji in nameščen v župniji Sv. Ivana.

SMRT IN KNJIGA JANKA PLETERSKEGA

V Ljubljani je 8. junija preminil zgodovinar akademik Janko Pleterski. Rodil se je 1. februarja 1923 v Mariboru. Med vojno je bil zaprt v Italiji, nato je bil v partizanih. Po vojni je delal na zunanjem ministrstvu, nato kot časnikar na Radiu Ljubljana, leta 1953 je postal raziskovalec na Inštitutu za narodnostna vprašanja. Leta 1957 je diplomiral, leta 1963 pa doktoriral iz sodobne zgodovine. V letih 1970–82 je predaval sodobno zgodovino Slovencev in Jugoslovanov na univerzi v Ljubljani. Pisal je o slovenski politični zgodovini 19. in 20. stoletja in o koroških Slovencih.

V letih 1986–89 je bil član Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, v letih 1988–90 pa predsedstva Socialistične republike Slovenije.

Malo pred smrtjo je bila predstavljena njegova zadnja knjiga, ki je izšla pri založbi Sophia v Ljubljani, nosi pa naslov Knjiga pisem, Razmišljanje o slovenski državnosti. Spremno besedo je prispeval prof. Matjaž Kmecl. V njej je razgrnil svoje poglede na revolucijo, totalitarizem, revizionizem, državnost in druga aktualna vprašanja.

NOVOMAŠNIKI

Po lanskem negativnem rekordu 5 novomašnikov jih je letos na Slovenskem 20: 12 škofijskih ter 8 redovnih novomašnikov.

Med redovniki so štirje jezuiti in po en kapucin, minorit, cistercijan in kartuzijan (ta izvira iz Poljske). Dva duhovnika, iz ljubljanske in novomeške škofije, pripadata neokatehumenski poti in sta torej škofijska duhovnika, vendar vpeta v mednarodno misijonsko gibanje.

Trije duhovniki so inkardinirani zunaj slovenske države, vendar eden že deluje med Slovenci v Trstu.

Iz ljubljanske nadškofije je 7 novomašnikov: 4 škofijskih, neokatehumen, ki je inkardiniran v Trstu, kapucin in jezuit.

Iz novomeške škofije so 4 novomašniki: po en škofijski, jezuit, kartuzijan (iz Poljske) in neokatehumen, inkardiniran v poreško-puljski škofiji.

Iz koprške škofije so 3 škofijski novomašniki.

Iz celjske škofije sta 2 škofijska novomašnika, vendar je eden inkardiniran v škofiji Bocen-Briksen.

V mariborski nadškofiji sta 2 novomašnika: minorit in jezuit.

V murskosoboški škofiji sta 2 novomašnika: škofijski in jezuit.

UMRL JE PROF. ERIK PRUNČ

V Gradcu je 28. maja po dolgi bolezni umrl koroški jezikoslovec, literarni zgodovinar, pesnik in prevajalec dr. Erik Prunč. Doma je bil iz Straše vasi pri Škocjanu, rodil pa se je 15. oktobra 1941 v Celovcu. Gimnazijo je opravil na Plešivcu, nakar je študiral na univerzah v Ljubljani in Gradcu. V letih 1965–88 je bil asistent na Inštitutu za slavistiko in lektor za slovenščino na Inštitutu za izobraževanje prevajalcev in tolmačev v Gradcu, od leta 1988 do upokojitve leta 2010 pa je bil redni profesor in predstojnik tega inštituta. Leta 2007 je bil izvoljen za dopisnega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Leta 1960 je bil med ustanovitelji literarne in kulturne revije Mladje ter pobudnik in vodja gledališke skupine Oder mladje. Pesnil je pod psevdonimom Niko Darle (zbirka Tihožitja, 1965). V letih 1968–70 je bil predsednik Krščanske kulturne zveze, med pobudniki njenega etnološkega oddelka in pa Koroških kulturnih dnevov.

Kot znanstvenik je raziskoval jezik duhovnika, pesnika in narodopisca Urbana Jarnika, koroška narečja, prevodoslovje, leta 2016 pa je z dr. Matijo Ogrinom uredil znanstvenokritično izdajo rokopisa Kapelski pasijon, Komedija od Kristusoviga trplinja, katiro so nekidej na te veliki četrtek inu na te velikonočni pondelek v Kapli špilali.

MSGR. JANEZ HLADNIK SPET MED BRALCI

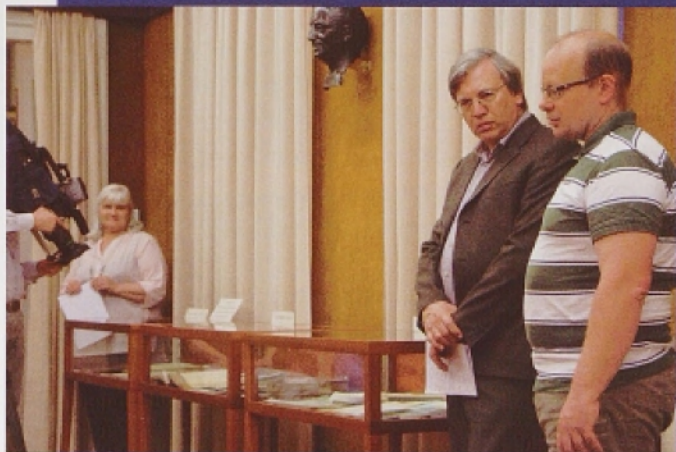
Goriška Mohorjeva družba, Založba Družina in župnija Rovte, iz katere je izhajal avtor, so oskrbele drugo, dopolnjeno izdajo spominov izseljenskega duhovnika msgr. Janeza Hladnika *Od Triglava do Andov*, V službi Cerkve in naroda. Avtor (1902–65) je leta 1936 odšel med slovenske izseljence v Argentino, po vojni pa je pri predsedniku Peronu izposloval dovoljenje za vselitev 10.000 slovenskih beguncev, ki so več kot dve leti in pol životarili po taboriščih v Italiji in Avstriji, brez omejitev glede na starost, spol in delovne sposobnosti.

Predstavitve v Ljubljani. Od leve: Erika Jazbar, Ivanka Koprivc, Renato Podbersič, Hieronim Kavčič, Jože Leskovec in Tone Rode (foto: Ivo Žajdela)

Potem ko so izhajali kot podlistek v Katoliškem glasu, so spomini pred 40 leti izšli pri Goriški Mohorjevi družbi v knjižni obliki. Čeprav je bilo vsem knjigam, ki so izhajale zunaj Jugoslavije v jezikih jugoslovanskih narodov, v času komunizma prepovedan vstop v državo brez izrecnega dovoljenja, je Hladnikove spomine doletela tudi izrecna prepoved, objavljena v uradnem listu.

Nova izdaja, ki jo je uredila goriška časnikarka Erika Jazbar, ima bogatejše slikovno gradivo in štiri spominske zapise o msgr. Hladniku, ki so v povojnih desetletjih izšli v zamejstvu, zdomstvu in matici.

Knjigo so predstavili 29. maja na tiskovni konferenci na sedežu Družine v Ljubljani, 24. junija pa v Rovtah, kjer je nastal pravi ljudski praznik, saj je somaševanju, ki ga je vodil upokojeni nadškof Anton Stres, sledila prireditev s kulturnim programom, predstavitev knjige in nagovori.

Levo: Lučka Kremžar De Luisa, Ivo Jevnikar in Luka Klopčič; desno: Aleksij Pregarc, Helena Janežič in Ivo Jevnikar

IZTEKAJOČA SE SEZONA DSI

Kulturna sezona srečanj v Peterlinovi dvorani, ki jih organizira Društvo slovenskih izobražencev, gre h koncu. V ponedeljek, 7. maja, je bilo v društvu odprtje razstave in pogovor ob 70-letnici začetka izhajanja

časopisov, revij in knjig slovenskih beguncev po svetu. Srečanje so pripravili DSI, Knjižnica Dušana Črneteta in Svetovni slovenski kongres. Govorili so Helena Janežič, vodja zbirke tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije v NUK-u, ter predstavnika knjižnice Dušana Črneteta Lučka Kremžar De Luisa in Ivo Jevnikar.

Naslednji ponedeljek, 14. maja, je bila v Peterlinovi dvorani javna podelitev 9. nagrade Nadja Maganja Silvii Marangoni, sodelavki skupnosti sv. Egidija iz Rima. Kulturni spored so oblikovali Jana Zupancič in Irene Ferro

Zgoraj levo: nagrajenka Silvia Marangoni; desno: Cintare iz Ljubljane; spodaj levo: Bojana Kralj, Rossana Paliaga in Janko Ban; desno: zbor Sv. Jerneja

Levo: Adriano Sancin in Jadranka Vrh Jermančič; desno: France Dolinar in Julijana Visočnik

Levo: Matjaž Klemenčič, Miha Zobec in Aleš Maver; desno: Štefan Čok in Vili Prinčič

Casagrande (duo klavir-violončelo) ter pevska skupina Cintare iz Ljubljane. O nagrajenki je spregovorila Federica Marchi, spomin na Nadjo Maganjo sta obudili Franca Avolio in Majda Cibic.

V ponedeljek, 21. maja, je društvo skupaj z Zvezo cerkvenih pevskih zborov predstavilo zbirko Ljudskih nabožnih Ubalda Vrabca v novi in dopolnjeni izdaji. Sodelovali so Rossana Paliaga, Bojana Kralj, Janko Ban, ter zbor Sv. Jerneja in vokalna skupina Stane Malič z Opčin.

V ponedlejek, 28. maja, je bilo v društvu srečanje z zdravnico Jadranko Vrh Jermančič, specialistko patologije in citologije v splošni bolnišnici Izola, ki je za svoje nesebično delo z bolniki prejela leta 2011 naziv osebnost Primorske. Predstavil jo je in se z njo pogovarjal dr. Adriano Sancin.

V ponedeljek, 4. junija, je dr. Julijana Visočnik iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani predstavila rimsko preteklost Celja in okolice, kot se razkriva v latinskih napisih na spomenikih Celeie. Z njo se je pogovarjal vodja arhiva dr. France Dolinar.

V ponedeljek, 11. junija, so predstavili monografijo Izbrana poglavja iz zgodovine selitev od začetkov do danes avtorjev Aleša Maverja in Matjaža Klemenčiča, ki sta sodelovala na večeru, na katerem sta še spregovorila Aleksej Kalc in Miha Zobec.

V ponedeljek, 18. junija, je bil na Repentabru večer zvočnega gledališča, ki ga je društvo organiziralo z Radijskim odrom.

Zadnji ponedeljek v juniju je bil sklepni večer letošnje sezone, na katerem je sodelovala založba Mladika. Predstavili so knjigo Vilija Prinčiča "Neme priče vojnih grozot 1915 -1918". Knjigo je predstavil zgodovinar Štefan Čok.

MISIJONAR OPEKA PRI PAPEŽU

Od leve: misijonar Pedro Opeka, papež Frančišek, predsednik Borut Pahor, monaški knez Albert II., predstojnik lazaristov Tomaž Mavrič, rektor Doma v Tinjah Jože Kopeinig, veleposlanik Tomaž Kunstelj (foto: Vatikan Media)

Slovenski misijonar na Madagaskarju, v Argentini rojeni lazarist Pedro Opeka, je bil konec maja v Rimu. Dne 28. maja ga je skupno z vrhovnim predstojnikom lazaristov, ravno tako argentinskim Slovincem Tomažem Mavričem sprejel na zasebno avdienco papež Frančišek.

Naslednjega dne je bila v Rimu dobrodelna prireditev v podporo delovanju misijonarja Opeke. Pokrovitelja dogodka sta bila slovenski predsednik Borut Pahor in monaški knez Albert II., do njega pa je prišlo v sodelovanju med lazaristi in oblastmi Slovenije, Monaka in Argentine, ki jo je zastopal zunanji minister Jorge Marcelo Faurie.

Pobudam v korist misijonskega dela Pedra Opeke je papež Frančišek ponovno posvetil veliko pozornost 30. maja, ko je sprejel državna poglavarja Slovenije in Monaka, misijonarja Opeko, predstojnika lazaristov Mavriča, misijonskega delavca na Koroškem, rektorja Doma katoliške prosvete v Tinjah Jožeta Kopeiniga in slovenskega veleposlanika pri Sv. sedežu Tomaža Kunstlja.

MILAN BUFON O MEJAH

Pri založbi Annales v Kopru je izšla nova študija tržaškega geografa prof. Milana Bufona z Inštituta za družboslovne študije Znanstveno-raziskovalnega središča Koper. Gre za knjigo na 480 straneh Meje in obmejne skupnosti na Slovenskem, h kateri so prispevali tudi nekateri njegovi kolegi.

OSMIČ DOBRODOŠLI DOMA

V Brežicah in okolici je bilo 16. in 17. junija osmo zaporedno srečanje Slovencev iz matice, zamejstva in sveta Dobrodošli doma, ki ga prireja Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Osrednji pevski in folklorni dogodek je bil na gradu Brežice. Prisotne sta nagovorila minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Gorazd Žmavc in župan občine Brežice Ivan Molan.

8. NAGRADA TANTADRUJ

V Slovenskem narodnem gledališču Nova Gorica so 22. maja domače gledališče, Slovensko stalno gledališče iz Trsta in Gledališče Koper izročili 8. nagrade primorskih gledališč Tantadruj, in sicer za življenjsko delo dolgoletnemu prvaku novogoriškega gledališča Binetu Matohu, za igralsko stvaritev Marjuti Slamič, za gledališki dosežek pa koprodukciji vseh treh gledališč ter gledališča iz Pulja Barufe v režiji Vita Tauferja.

O CANKARJU ZA JULIJSKI KNJIŽNIČNI SISTEM

V avditoriju Muzeja Revoltella v Trstu se je 25. maja predstavil javnosti Julijski knjižnični sistem, ki na podlagi deželnega zakona od lanske jeseni povezuje 27 občinskih in zasebnih knjižnic iz nekdanje tržaške pokrajine, načeluje pa mu tržaška občinska knjižnica Attilio Hortis. Ravno njena predstavnica Gabriella Norio je tudi povezovala večurno popoldansko srečanje, ki je obsegalo pozdrave, branja, krajše gledališke, video in glasbene točke.

Knjižnica Dušana Černeta je kratko predstavila Ivana Cankarja ob stoletnici smrti, o čemer je spregovoril njen predsednik Ivo Jevnikar. Ker se spominjamo tudi stoletnice konca prve svetovne vojne, pa je pesnik in igralec Aleksij Pregarc prebral odlomek iz Cankarjeve črtice Gospod stotnik iz zbirke Podobe iz sanj v italijanskem prevodu Diomire Fabjan Bajc in v izvirniku.

VEČERI ZVOČNEGA GLEDALIŠČA NA REPENTABRU

Po lanskem poizkusnem in uspelem večeru je Radijski oder letos pripravil kar dva večera zvočnega gledališča na Repentabru. Večera, ki ju je RO pripravil v sodelovnjvu z Društvom slovenskih izobražencev, deželnim sedežem RAI in pod pokroviteljstvom repentabske občine, sta bila tudi letos uspešna. Prvi večer, 18. junija, smo poslušali igro Franja Frančiča *Otroške oči* v režiji Franka Žerjala. Drugi večer, v torek 19. junija, pa smo lahko prisluhnili dvema pravljličnima utrinkoma: Andreja Pisanija "Ko sem bil velik" in Manice Maver odlomek iz Kiplingove *Knjige o džungli*.

V imenu organizatorjev pozdravljata Maja Lapornik in Sergij Pahor (levo); režiser Franko Žerjal in pisatelj Franjo Frančič (desno)

25. TABOR SLOVENCEV PO SVETU

Izseljensko društvo Slovenija v svetu je 1. julija priredilo v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu pri Ljubljani 25. Tabor Slovencev po svetu. Začel se je s somaševanjem, ki ga je vodil ljubljanski pomožni škof Anton Jamnik. Sledila je prireditev, ki sta jo uvedla nagovora predsednika Slovenije v svetu Uroša Zorna in pesnika Toneta Kuntnerja. Nato so ob okrogli mizi, ki jo je vodil časnikiar Radia Ognjišče Matjaž Merljak, iskreno in kritično spregovorili o svojem odnosu do Slovenije mladi zdomci, ki so se pred daljšim ali krajšim časom preselili v Slovenijo. Kulturni del so oblikovali Slovenski koncertni ansambel ustnih harmonik Sorarmonica in skupini iz Argentine: Slovenski pevski zbor iz Mendoze in maturanti RAST XLVII.

Zbor iz Mendoze, ki ima svoje korenine v letu 1948 in ga od leta 2000 vodi Diego Bosquet, je pel že pri maši, z nastopom na Taboru pa je končal dvotedensko turnejo po Sloveniji. Pevci so nastopili tudi med Slovenci v Celovcu, napovedani koncert na Goriškem pa je njihovo presenečenje odpadel.

Slovenski pevski zbor iz Mendoze med nastopom na 25. Taboru Slovencev po svetu (foto: Ivo Žajdela)

UMRL JE STRIPAR MIKI MUSTER

V Ljubljani je 7. maja umrl ustvarjalec risanih filmov in stripov, a tudi veteranski plavalški prvak Nikolaj Muster, znan pod umetniškim imenom Miki Muster. Rodil se je 22. novembra 1925 v Murski Soboti, odraščal pa je v Ljubljani, kjer je na Likovni akademiji končal študij kiparstva. V Slovenskem poročevalcu, kjer je bil zaposlen kot časnikar in ilustrator, je v letih 1952–73 objavljaj svoje stripe. Leta 1973 je odšel v Nemčijo, kjer je delal v studiu Bavaria Film in je lahko dal duška svoji ustvarjalnosti, saj jugoslovanski režim ni bil naklonjen stripom. Njegov prvi risani film je bil v Jugoslaviji objavljen, ko je bil star 40 let. Musterjevi najbolj popularni stripovski junaki so bili Zvitorepec, Trdonja in Lakotnik, ki so izšli v številnih zbirkah. Ustvarjal je risane filme, kratke otroške risanke, reklamne spote, a zadnjih 20 let tudi politične karikature v tednikih Mag in Reporter. Leta 2015 je prejel Prešernovo nagrado.

DVE KNJIGI ZA SLOVENCE POMEMBNIH SPOMINOV

Mohorjeva založba iz Celovca je izdala obsežni knjigi spominov o nedavnih prelo-mnih časih za Slovence.

Poslanec prvega sklica slovenskega parlamenta Anton Tomažič je v knjigi V objemu slovenske pomladi objavil svoje spomine, dokumente, magnetograme, odzive in slike iz časa izgradnje in obrambe samostojne slovenske države.

Prof. Ernest Petrič pa je v knjigi Spomini in spoznanja, Diplomati, pravnik, politik obnovil svojo življenjsko pot, ki je bila zelo pisana, saj je bil med drugim minister v Kavčičevi vladi, večkratni veleposlanik, univerzitetni profesor in predsednik Ustavnega sodišča.

SPOMINSKA PROSLAVA IN RAZSTAVA V BUENOS AIRESU

Spominsko proslavo v čast žrtvam vojne in komunistične revolucije na Slovenskem so rojaki v Argentini imeli 3. junija v Slovenski hiši v Buenos Airesu.

Najprej je bila maša v cerkvi Marije Pomagaj, ki sta jo darovala delegat slovenskega dušnega pastirstva v Argentini Jure Rode in Franci Cukjati. Pel je zbor iz San Justa pod vodstvom Andrejke Selan Vombergar.

Sledil je poklon pred spomenikom padlim protikomunističnim borcev, ob katerem so ob 70-letnici prihoda v Argentino odkrili še dodatno spominsko ploščo.

V Dvorani škofa Rožmana je bila nato akademija. Slavnostni govor je imel Jože Lenarčič, sledila je uprizoritev spominskega venca v besedi, sliki in pesmi po zamisli in v režiji Dominika Oblaka Vedno bo živel vaš svetli lik.

V dvorani je bil tudi na ogled tudi niz 23 slik Ivana Bukovca Resnica prihaja na dan. Nastal je ob pretresljivem doživetju obiska Kočevskega roga.

Levo: nova spominska plošča v Slovenski hiši; desno: slikar Ivan Bukovec razlaga svoje slike (foto: Marko Vombergar).

DAN DRŽAVNOSTI V NAŠEM ZAMEJSTVU

(foto: Aleš Brečelj)

Zgodovinar dr. Stane Granda (levo) in prof. Luigi Pulvirenti

V veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici je bila 28. junija edina proslava slovenskega Dneva državnosti med Slovenci v Italiji (če odmislimo tradicionalni sprejem slovenskega generalnega konzulata v Trstu). Gre za priljubljano pobudo Konference za Italijo Svetovnega slovenskega kongresa, ki se je rodila na domačiji Marjana Terpina v Števerjanu, zadnja leta pa jo soprirejata še omenjeni Kulturni center in Krožek Anton Gregorčič v okviru poletnih Srečanj pod lipami.

V cerkvi sv. Ivana je najprej dekan Marjan Markežič daroval mašo za domovino, sledila je proslava. Zelo številno občinstvo z obeh strani meje sta pozdravila predsednik Svetovnega slovenskega kongresa Boris Pleskovič in predsednik Konference SSK za Italijo Karlo Brešan, gost večera pa je bil zgodovinar Stane Granda, s katerim se je o pomembnejših mejnikih slovenske zgodovine pogovarjal profesor Luigi Pulvirenti iz Rima, ki se je odlično naučil slovenščine in se poglobil v našo kulturo ter ravno zdaj prevaja Grandovo Kratko zgodovino Slovenije v italijanščino.

Večer je še posebej obogatila z recitacijami, pesmijo in plesom skupina slovenskih maturantov iz Argentine RAST XLVII.

UMRLA JE KULTURNA DELAVKA MARTA FILLI

Konec maja je preminila knjižničarka, publicistka in prevajalka Marta Filli. Rodila se je 3. avgusta 1926 v Tolminu, kjer je tudi končala učiteljske in nekaj let poučevala. Od leta 1954 je bila 35 ravnateljica sedanje Knjižnice Cirila Kosmača v Tolminu, ki je postala kulturno žarišče širše okolice. Izdala je več strokovnih del o knjižničarstvu, pisala pa je tudi poezijo in prozo ter prevajala. Pri Mladiki je leta 2000 izšel njen izbor prevodov iz Giacoma Leopardija Pesmi in proza.

ZEDINJENA SLOVENIJA

Krovna organizacija politične emigracije v Argentini, Zedinjena Slovenija, je imela 11. maja v Buenos Airesu svoj 71. občni zbor. Poročila o delu, ki je bilo opravljeno v letu 2017, so prebrali predsednik Jure Komar in posamezni odborniki. Pravila so prilagodili zakonodaji in potrebam skupnosti.

Izstopajo podatki o šolstvu in tisku.

Kar zadeva prostovoljni pouk v slovenskih sobotnih osemletnih osnovnih šolah, je treba omeniti, da je delovalo pet slovenskih tečajev v Buenos Airesu in po en tečaj v Bariločah in Tucumanu. Za špansko govoreče otroke so imeli 2 tečaja v Buenos Airesu in enega v Mendosi. Skupno je sobotni pouk obiskovalo 258 otrok, prostovoljno pa jih je poučevalo 77 učiteljev. Pri tem niso upoštevani otroci in šolniki v Tucumanu. Slovensko govorečih otrok je bilo 205 (64 učiteljev), špansko govorečih otrok je bilo 53 (13 učiteljev).

Za otroke prirejajo tudi poletno kolonijo v Počitniškem domu dr. Rudolfa Hanželiča v okolici Cordobe.

Dodati je treba podatke o Slovenskem srednješolskem tečaju ravnatelja Marka Bajuka. V tem šolskem letu ga obiskuje 92 dijakov. Lepo je tudi število profesorjev.

Junija lani je pod vodstvom nove urednice Mariane Poznič začel znova izhajati tednik Svobodna Slovenija, ki ga oblikuje Cecilija Urbančič. Najprej je izhajal le na spletni strani, pozneje tudi v tiskani obliki. V poročilu lahko beremo: "Danes imamo čez 2500 bralcev, ki dobijo Svobodno Slovenijo, takoj ko izide."

LAŽ IMA KRATKE NOGE

Tretja nagrada za prozo na 46. literarnem natečaju revije Mladika

Tadeja Krečič Scholten

Profesor Bedrač je sedel pri pisalni mizi svoje delovne sobe, malo se je zleknil v udobnem usnjenem pisarniškem naslanjaču in pogledal ven, na komaj malo ozelenelo jablano, potem pa na mizo, na kateri je sredi papirjev, knjig in map poleg prenosnega računalnika kraljeval kup novih knjig. Njegovih. Njegovih novih knjig. Njegovih novih knjig!!!!!! Občutek je bil res neponovljiv. On, Primož Bedrač, profesor avtorskega prava na Prvi državni fakulteti, je napisal knjigo! In to ne kakršno koli knjigo. To ni bil strokovni priročnik, povzetek predavanj na kako temo, kompilacija člankov iz revij in časopisov, niso bila malo bolj urejena skripta za študente. Ne. To je bila prav posebna knjiga njegovih razmislekov ob nekaterih nevsakdanjih pravnih primerih, na katere je naletel ob svojem siceršnjem delu in ki jih je bilo v času, odkar je medmrežje zapredlo svet, neverjetno veliko. *Na sipinah avtorskih pravic* je naslovil knjigo, ki je zdaj v dvajsetih izvodih ležala pred njim: svetleče črna, s komaj vidnimi obrisi puščavskih sipin na naslovnici in nad njimi: napis naslova v zlatih črkah različnih oblik, nad njim pa njegovo ime: Primož Bedrač. Pogladi jih je z roko, svoje knjige, in se spomnil, kako je z enako kretnjo božal knjige, ki jih je dobil za darila kot otrok za rojstni dan ali za Miklavža ali ko je bil pridn v šoli in je dobil knjigo za odličen uspeh, potem pa še doma od mame in očeta. »Najinemu sinu Primožu, da bi se vedno tako pridno učil, mami in oči, pomlad 1982,« je pisalo na prvi strani knjige *V puščavi in goščavi*, ki jo je še isto poletje trikrat prebral, pozneje pa še kdaj. Pa saj je bil vedno nor na knjige; še kot majhen fantek se je zavlekel pod klavir v dnevni sobi, tam se mu je

zdelo, kot da je v svojem svetu, ki ga ne doseže niti mamina nenehna skrb, da ni dovolj oblečen ali da ni dovolj pojedel, niti nenehna prezirljivost starejšega brata, ki ga je klical izključno: Tamau. »Tamau, pejt stran, Tamau ti nimaš pojma, Tamau, ti si štorast, Tamau, šibi u štacuno po mlek, Tamau, ti si res kreten.« Pod klavir si je prinesel kup slikanic in jih je počasi listal, gledal ilustracije in si zraven izmišljal zgodbe; tiste, ki jih je že poznal, jim je dodajal nove, tiste, ki jih še ni, je napletal sam v svoji domišljiji. Če je očku obljubil, da bo tiho in ne bo tečnaril, je lahko sedel tudi pri njem, kadar je kaj pisal pri mizi v kotu spalnice. Takrat je pregledoval hrbte knjig na policah, nič drugega, vedel je, da so to nezanimive knjige za odrasle, v katerih ni slik, ampak samo črke, ki jih pa on še ni poznal. Ampak jih enkrat bo in takrat bo lahko prebral VSE in bo izvedel neskončno veliko zanimivih stvari, dokler ne bo tudi on nekoč napisal debele knjige in bodo lahko drugi izvedeli iz nje stvari, ki jih še ne poznajo.

Primož Bedrač se je nasmehnil ob tem daljnem spominu iz otroštva, ki se je prav danes uresničil. Tu je njegova prva knjiga in prav kmalu bo prišla na knjižne police knjigarn, knjižnic, univerz in dnevnih sob, ljudje jo bodo jemali v roke in izvedeli, kaj misli Peter Bedrač in ga občudovali ... Ampak prav zdaj mora nehati sanjariti, čas teče, preden gre na fakulteto, se mora pripraviti na tiskovno konferenco, ki jo ima zvečer; povedati mora bistveno o knjigi, razložiti strukturo celote in biti vmes malo inteligentno duhovit, predvsem pa mora še enkrat natančno prebrati, kaj je v recenziji napisal njegov kolega pravnik in psihiater Kolenc.

Primož Bedrač je vstal z udobnega stola in šel v kuhinjo po kavo, pa v vežo po časopis, da pogleda, če je novinarska konferenca s predstavitvijo njegove knjige najavljena med dogodki. Bila je. Prav lepo in brez napak je pisalo: »Nocoj ob dvajsetih v kavarni Prve pravne fakultete: prof. Primož Bedrač predstavlja svojo novo knjigo *Na sipinah avtorskih pravic*, ki bo razveselila tako poznavalce problematike kot ljubitelje izvrstne esejistike ...«

»Oči, a je še kakšen čokoladni rogljiček?« je zaslišal iz sobe glas svoje hčerke. Z rahlo vročino je ležala v postelji in poslušala njegove kasete, ki jih je nedavno žena našla v kleti in jih že hotela vreči v smetnjak, pa sta ji skupaj s hčerko to preprečila: »Ne, to sem jaz poslušal, ko sem bil še majhen!« je z obupanim glasom vzkliknil Primož in še preden je ona mogla ugovarjati, da ne moremo imeti vsega od takrat, ko smo bili še majhni, ker nismo skladišče in da se je treba znebiti vsega odvečnega, kar nas vleče nazaj in nimamo prostora za novo in da če res še vedno ni prebral knjige o feng šuiju, ki jo je zadnjič prinesla domov, je Maša potegnila z njim: »Ne, mami, daj te kasete meni, jih bom poslušala in zapekla na cd, da ga bom dala, saj veš, komu ...« in je začela pomenljivo mežikati proti mami ... kakor da on ne bo dojel, da bo to Mašino darilo za njegov rojstni dan čez nekaj dni.

Prinesel ji je rogljiček in jo prijel za čelo; še vedno je bilo pretoplo. »Daj tole malo na tišje,« ji je še rekel, ko je odhajal iz sobe in slišal Ježkov glas iz zvočnikov: »... Laž se je neki večer preobjedla, ponoči ni mogla spati, pa je premišljevala, kako grdo je pokvarjen svet, da ji že noče več vsega verjeti odkraja ...«* Nedosegljivi Milčinski, je pomislil, se nasmehnil in odšel iz sobe k svojim knjigam. Vzel je prvo s kupa in jo začel listati, res je bila lepo natisnjena, pregledna, urednik se je potrudil. Na začetku kazalo s poglavji in podpoglavji, vsako potem ločeno od drugih s stranjo, na kateri je samo naslov poglavja, čudovito. Primož Bedrač je listal in listal in se ustavil nekje na sredini knjige. Polila ga je vročina. Uf, tu je bilo nekaj strani besedila, ki ga je vzel iz disertacije nekega kolega iz Katanzara; pred kakima dvema letoma ga je prevedel in uporabljal na predavanjih, potem

pa ga je vključil še v tole knjigo; saj, ko se je s tem ukvarjal, je še mislil, da ga bo predelal, potem je zmanjkalo časa; pa tako dobro je bilo napisano že tako, kot je bilo, pa saj lahko avtorja navede pri opombah na koncu, si je takrat rekel ... ampak potem ni več mislil na to ... in kaj naj zdaj? Primož Bedrač je spet pogledal na zeleneče drevo pred oknom; malo manj optimistično se mu je zdelo kot še pred nekaj časa ... kaj naj zdaj? Ah, nič, je, kar je, se pač zgodi, da človek v naglici pred oddajo knjige kaj pozabi. In to besedilo njegovega priletnega kolega je postalo že tako del njega, njegovih razmislekov in povezovanj, ko je predaval študentom, da ga je čutil kot svojega ... no, saj ve, da to ni ravno argument in tole v knjigi je pač dobesedno prekopirano iz disertacije ... PA SAJ JE SAMO NEKAJ STRANI. Kaj je to v primerjavi z dvesto petdeset čisto in samo njegovih? To je kaplja v morje tega, kar je leta in leta premišljal, zbiral, pisal in dodeloval, bral, študiral, se mučil in trudil. PA SAJ NE BO TEGA NIHČE OPAZIL. Ne bo. Kdo pa pozna nekega starega dottoreja iz Kalabrije, ki je sigurno že v pokoju, no, pa tudi, če še ni. Sam ne bo nikoli izvedel za to knjigo, kdo od tukaj pa tudi ne ... brez zveze, nima smisla, da se sploh s tem trapi, je, kar je, zgodi se vsakomur in – kaj naj zdaj?

Zdaj se mora posvetiti predvsem tiskovni konferenci, dati od sebe vse, kar zna in more, imeti mora prepričljiv, dostojanstven nastop in že zdaj pomisliti na kake zanimivosti, kako smešno anekdoto, povezano s tem, o čemer piše. Očarati mora vse, ki bodo tam. S svojim intelektom, ki pa ni samo zoprno učenjarski, ampak sproščeno poznavalski. Od nocojšnje tiskovne konference bo odvisno skoraj vse, kar bodo pisali o knjigi in o njem, to že ve. Najpomembnejši članki bodo objavljeni v naslednjih dneh, vsi drugi bodo tako ali drugače samo različica tega, kar bo napisano zdaj. In šele pozneje pridejo na vrsto ocene tistih, ki bodo knjigo prebrali in o njej pisali. In ki ga bodo povabili k daljšim intervjujem čez tri, štiri strani v prilogi osrednjega časopisa in v tedenskih revijah. Mogoče ga povabijo tudi na televizijo?

Primož Bedrač je vzel list papirja, sedel na svoj stol in si zapisal nekaj opornih točk

za osnovo tega, kar bo povedal, si pribeležil, katerih zanimivosti, povezanih z besedilom in njegovimi raziskavami, absolutno ne sme pozabiti. Prebral je recenzijo, si podčrtal nekaj vrstic, nato je knjigo in papirje spravil v aktovko, si oblekel suknjič, spil še zadnje kaplje kave, pogledal v sobo k hčerki, ki je med tem zaspala, in odšel.

Na fakulteti se je že razvedelo za knjigo in predstavitev, na hodniku sta ga ustavila dva kolega in mu čestitala, tudi tajnica oddelka, za katero si nikdar ne bi mislil, da je pozorna na take dogodke, je prišla iz pisarne in mu tudi stresla roko. Samo študenti so bili kot vedno – malo zaspani in zmačkani, nekateri vidno nezainteresirani, nekateri pa, redki, zagnani, zvedavi, z idejami in vprašanji, tudi provokativnimi – te je imel najraje, ker so spodbudili tudi njega, da je razmišljal naprej, da je moral biti inovativen, spreten in se je ob tem tudi česa novega naučil. Za marsikaj v novi knjigi so bili »krivi« prav študenti, ki so ga potisnili na kako polje, ki ga je odkril zaradi njih in ga potem tudi obdelal. Ampak danes ni bil tak dan. Primož Bedrač je bil z mislimi že bolj na novinarski predstavitvi, študentje že malo pomladno raztreseni, odpredaval je še eno snov, povedal, kaj približno bo treba znati na izpitu in šel v kabinet, da se še malo pripravi na novinarsko, potem pa na kosilo v bližnji bistro in na kavo z ženo, ki je bila danes dežurna v bolnišnici in je tudi na predstavitvi knjige ne bo. Žal ji je bilo, njemu tudi, ob njej bi se počutil nekako podprtega in varnejšega, ampak kaj hoče, v vsaki dobri stvari je tudi kaj manj prijetnega ...

V kavarno fakultete je prišel nekaj minut pred novinarsko konferenco in se nemalo začudil: tam je bilo že polno ljudi, znanih in neznanih, njegovi kolegi s fakultete, pa iz pravniškega društva, nekateri advokati, celo nekaj študentov in seveda novinarji. Kolegi so mu čestitali, stresali roko, ga potrepljali rekoč: »Ti pa si sila, kakšna knjiga, kdo bi si mislil!«, vendar vsi niso mogli do njega; nenadoma sta prišla k njemu založnik in tiskovna predstavnik z založbe ter ga, skupaj z Andrejem Kolencem, skoraj odvedla k mizicam na podestu. »Treba se je pogovoriti

o poteku konference: najprej povem nekaj o knjigi in projektu podobnih izdaj jaz, potem sledi dr. Kolenc in na koncu boste o knjigi govorili vi, verjetno vas bom še kaj vprašal, potem pa bomo dali besedo publiki. Kar sedite,« je rekel založnik Gruber, naročil kolegici, naj prinese steklenico z vodo in kozarce, preveril, če je vse v redu z mikrofoni, nato pa vzel enega z mize, vanj pihnil, da se je zaslišalo neprijetno hreščanje, ljudje so utihnili, Gruber pa je začel: »En lep dober dan želim vsem skupaj. V veselje in čast mi je, da sem danes obdan s samimi strokovnjaki za pravo, še posebej pa, da imam na svoji desni avtorja nove knjige z naslovom: *Na sipinah avtorskih pravic*.« Razlegel se je aplavz, Primož Bedrač je vstal in se rahlo priklonil, malo nerodno, češ, nisem vajen take pozornosti, in sedel nazaj na stol. Gruber je nadaljeval s predstavitvijo in poudarjal predvsem, da je knjiga prva izmed vrste knjig, ki jih namerava založba izdati, saj prav tovrstne literature o področjih različnih strok, ki pa so napisane – ne ravno poljudno – ampak tako, da so dostopne vsakemu intelektualcu, ki se pravzaprav MORA zanimati za področja, kot je pravo, sociologija, psihologija, tudi medicina in tako naprej, manjka. Govoril je o Bedračevi knjigi, pa tudi omenjal imena avtorjev, ki jih bodo izdali v prihodnje, če le ne bo Ministrstvo znižalo subvencije, časi so težki ... ta del govorjenja na konferencah je Primož Bedrač sovražil: večno pritoževanje nad denarjem, ki ga ni, sam je pa dobro vedel, kako je s temi subvencijami in mešetarjenjem založnikov, ki so, ne glede na subvencije, vedno izigrali prav avtorje, sami pa poskrbeli, da jim ni nič manjkalo. No, saj bo šlo mimo, je že nehal in prepustil besedo Kolencu. Dobri stari Kolenc, prijatelj in kolega je seveda natrosil nekaj superlativov, Primož Bedrač je kimal in se prijazno nasmihal, Kolenc je povedal nekaj splošnega o avtorskih pravicah in o problematiki knjige, nato je prišel na vrsto on: avtor Primož Bedrač. Vstal je, se nasmehnil in začel: »Mislim, da je treba začetke te knjige iskati že v mojem otroštvu, ko sem se stepel na dvorišču zaradi zgodbe, ki so jo prijateljski pripisovali nekemu drugemu kot

pisatelju, ki sem ga jaz poznal. In mi je mama rekla: ti pa si zagovornik avtorskih pravic, da se greš tepsti zaradi tega!« ... smeh ... užival je. Užival je kot muha na dreku, bi se reklo. In potem je v svojem slogu profesorja, vajenega nastopanja, razlagal, kako je prišel do ideje o knjigi, kako ga je njegovo delo samo pripeljalo do področij, o katerih niti sanjal ni, ko je pisal doktorat na to temo, kako neizmerno široko polje so avtorske pravice in da je bil njegov problem pri pisanju, ne to, kaj naj napiše, ampak predvsem, česa naj ne napiše ... smeh ... govoril je o prvem primeru, ki ga je dobesedno prizadel in iz katerega je izhajalo skoraj vse, čemur se je posvečal, omenil je, kako je bil, kot mlad doktorant v Ameriki in spoznaval, kako tam gledajo na to problematiko – zato se v enem izmed poglavij posveča tudi tej razliki v razumevanju in odnosu do avtorskega prava, predvsem pa, je poudaril, je najpomembnejši zadnji del knjige, namenjen vsem in vsakomur, kako moramo biti pozorni na to temeljno pravico, ki velja na področjih, za katere komajda vemo, vendar je prav ta knjiga tu zato, da se jih zavemo ... Gromozanski aplavz. Primož Bedrač je bil presrečen. Spet se je rahlo priklonil, tudi Štreber in Kolenc sta vstala in mu ploskala, potem so bila na vrsti vprašanja iz publike, vendar razen banalnih vprašanj, če bo tej knjigi sledila nova in koliko časa je pisal prav to knjigo, ni bilo drugih. Kako pa naj bodo, saj knjige še nihče ni prebral ...

Po konferenci je dal dve izjavi za radio, novinarka z osrednjega časopisa se je prišla domenit za daljši intervju, nekateri so prišli s knjigami, da jih podpiše. Potem so šli na pijačo v bližnji bife: Kolenc, tiskovna predstavica, kolega in kolegica s fakultete, malo pozneje je prišla tudi žena, Gruber ni mogel z njimi, moral je čim prej domov zaradi otroka. Pili so, nazdravljali novi knjigi, prešli na aktualne teme, novi pravilnik o študijskem dopustu, komentirali najnovejšo afero iz advokatskih sfer. Primož Bedrač je plačal zapitek in z ženo odšel domov, bil je zadovoljen, lahko bi se reklo celo: srečen. Imel je svojo knjigo in vsi so ga občudovali.

Dnevi, ki so sledili, so bili enako prijetni: ves čas so mu ljudje čestitali, ga klicali za nove

predstavitve in nastope, v širši družini so napovedovali proslavljanje knjige s piknikom ob reki, ko bo topleje, v vsakem primeru pa bo imel tudi kmalu rojstni dan. Čez nekaj dni.

Čez nekaj dni ga je zbudila Maša, stala je ob njegovi postelji z darilom v roki: zgoščenko s posnetki z njegovih kaset in cigaro. »Vse najboljše, oči!« ga je objela in poljubila; potem se je zbudila tudi žena, mu voščila in iz predala vzela kuverto ter pomenljivo rekla: »Vikend razvajanja v dvoje« ter se stisnila k njemu. Maša je skočila v posteljo, požgečkal jo je, smejali so se in valjali po postelji, »Hvala moji dami, z vama je praznovanje res zabavno« in je požgečkal še ženo, da je zacvilila. V tem trenutku je zazvonil telefon, Primož Bedrač je kar bos odhlačal do suknjiča v delovni sobi in iz žepa potegnil mobilnik.

»Dober dan, gospod Bedrač, tu Marjan Dobravec, včasih sem bil vaš študent, zdaj pa delam na TV. Ali bi lahko nočno nastopili v večerni informativni oddaji? Lepo prosim.«

Primož Bedrač ni mogel verjeti. To je šele darilo za rojstni dan! Nastopiti na nacionalni televiziji v oddaji, ki jo gledajo dobesedno VSI!

»Seveda, seveda, saj se vas spomnim. Kdaj pa naj pridem na TV?«

»Ob kakih pol desetih bo v redu. Ampak, profesor Bedrač, nekaj vprašanj imam pripravljenih tudi o avtorskih pravicah profesorja Malfija iz Katanzara – saj je del vašega besedila njegov, kajne?«

Primož Bedrač se je skoraj sesedel.

»Moment, zdajle ne morem govorit o tem. Vas pokličem nazaj,« in je prekinil.

Polil ga je mrzel pot, sedel je na usnjeni stol ob pisalni mizi, glavo zakopal v roke, misli so mu otrpnile in ni mogel nič več. Iz otroške sobe je k njemu prihajal Ježkov glas ... pripovedoval je pravljico z nove zgoščenke ...

... Kmetje so zabučali v smeh in kričali vprek: »To je laž, kosmata laž!«*

* iz: Milčinski, Fran: *Laž in njen ženin*. Ljubljana, Sanje, 2008

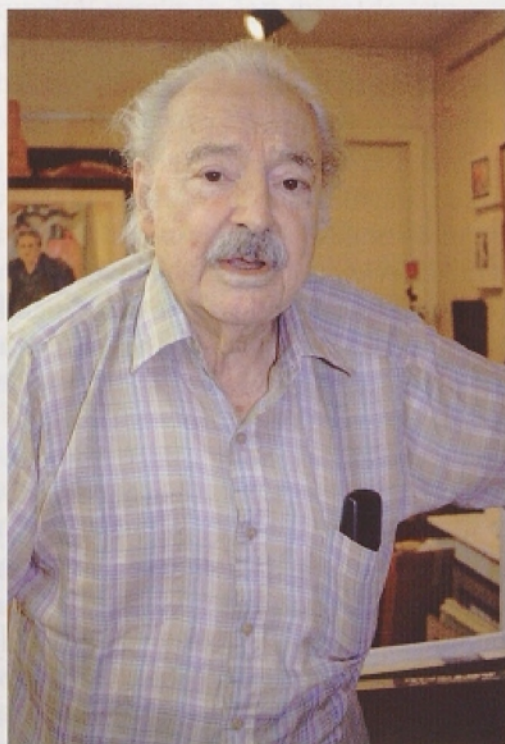
BOGDAN GROM NJEGOVO USTVARJANJE JE BILO POSVEČENO KRASU

Mojca Polona Vaupotič

»Zame je kamen to, kar je morda komu drugemu diamant ... Ko smo bili študentje v Ljubljani, smo dali našim dekletom mali kraški kamen, brušen, in verižico, ki verjetno ni bila zlata. Težko je opisati, kaj mi pomeni kraški kamen. Meni je to sveto. Pravzaprav vsak kamen doživljam, v njem vidim nekaj živega, če nič drugega, njegovo originalno formo ali tisto, ki bi mu jo dal sam. Zato se v mojih risbah in okrasju pojavljajo takšne fantastične prikazni.« (Bogdan Grom)

Te njegove besede bi si upala poimenovati *okus po kamnu*, tako čuteče ga je doživljal. Gre za naslikane ali oblikovane umetniške forme, ki posedujejo ter vzbujajo estetske občutke in zaznave. Nastale so iz izkušenj njegovega pristnega občutka do življenja. Kamen ne izumlja pomenov; gane nas lahko že, če se dotakne nečesa, kar že obstaja, zakopano globoko v naših utelešenih spominih.

S temi uvodnimi mislimi lahko označim slovenskega umetnika, slikarja, grafika, ilustratorja, gledališkega scenografa in oblikovalca Bogdana Groma, ki se je v življenju srečal z zelo različnimi svetovi. Rodil se je leta 1918 v Devinščini pri Trstu, v hiši, kjer se še danes nahaja gostilna Dolenc. Njegov oče je bil po poklicu bančni funkcionar in zato so se večkrat selili; ko je bil star dve leti, so živeli v Pragi, kjer se je naučil češkega jezika. Pri treh letih je tukaj prvič obiskal muzej in tedaj se ga je verjetno, ob podobi kenguruja z mladičkom v »vreči«, usodno dotaknilo slikarstvo. Méni, da je morda bila to notranja pobuda za vse, kar je temu sledilo. Za tem obdobjem so se ponovno vrnili v domači kraj, nato pa so sledila leta nemirnih premikov. Po pridružitvi Primorske k Italiji se je družina preselila v Jugoslavijo. Leta 1941 so ga italijanske oblasti aretirale, bil je zaprt v Trstu in pozneje odveden v Umbrijo. V Perugi je študiral na likovni akademiji, po kapitulaciji Italije pa je študij nadaljeval v Rimu, kjer je preživel še dva meseca, in v Benetkah, kjer je leta

Na prejšnji strani:
Bogdan Grom in
kraška vas v sliki
"Jutro"

Na tej strani zgoraj:
"Benetke";

spodaj z leve:
kraški motivi v
litografiji "Kamnita
cerkev" in "Hiše"

1944 diplomiral na beneški Akademiji. Dve leti po vojni, ko se je ponovno vrnil v Trst, se je priključil galeriji Scorpione ter se seznanil s tedaj že poznanimi slikarji, Lojzeto Spacalom, Avrelijem Lukežičem, Jožetom Cesarjem in z Avgustom Černigojem. V tem obdobju je postal tudi gimnazijski profesor za likovni pouk na Ptujju. Po vrnitvi nazaj na Primorsko se je zaposlil na učiteljskiču v Trstu. Leta 1957 je še dodatno obiskoval tečaj za vitraže, na Münchenski Akademiji.

Sledilo je obdobje, ko je Bogdan Grom ves svoj navdih in ljubezen

posvetil Krasu oziroma motivu, ki se navezujejo na kraški svet, o čemer govori njegov smisel za lapidarnost in tektoniko. Še kot njegov poznejši likovni motiv venomer izstopata prevotljenost in že kar arabeska razgledanost oziroma razčlenjenost. Po svojem bistvu je Grom izrazil estet in rojen oblikovalec, saj svojo usmerjenost kaže v svojevrstni izraznosti oziroma posredovanju idejnega pomena, ki ga razkriva skozi svoj izredno ustvarjalni duh. V njegovem ustvarjanju so ga vedno pritegovale različne tehnike oblikovanja. Tako se je v svojem likovnem jeziku posvečal mnogim zvrstem, posebej umetnoobrnim, povezanim z arhitekturno opremo, saj je obvladoval najraznovrstnejše izvedbene materiale, med drugim tudi steklo in kovino. Že v slikarstvu so ga pritegovale redke tehnološke posebnosti, na primer tehnika batik (*indonezijski način vzorčenja z voskom*) s svojo ostro risbo, vezano na tekstilno podlago, ki jo je prilagodil slikanju na papir. Leta 1957 pa je 39-letnega Bogdana Groma zaneslo v Ameriko, kamor si je že dolgo želel. V domačem okolju so se mu namreč zdele ustvarjalne možnosti za njegovo hrepenenje po estetizaciji sveta in raziskovanju tehnologij v povezavi z umetnostjo vendarle preozke. Do odhoda v Novi svet je bil zelo cenjen tudi kot ilustrator.

Za svojo prihodnost je v ameriškem svetu znal dobro poskrbeti, saj mu je uspelo, da si je prvo službo ustvaril v majhnem mestecu Ossinigu, severno od New Yorka. Imel je velik smisel za okusno in estetsko urejanje prostorov, njegovi koncepti so navduševali naročnike, tako da so mu zaupali ter pustili popolno svobodo pri urejanju največjih ameriških trgovskih središč. Vendar hrepenenje po Krasu ni v njem nikoli pojenjalo. Vrhunski »nadmestek« mu je sicer bilo dano

odkriti v Novi Mehiki, kamor se je vračal leto za letom. Ko je bil prvič tam, pri Albuquerqueu, v kraju Georgie O'Keeffe, je pred El Ritom zagledal kanjon Plaza Blanca ter se spustil v globino. Pred njim so se pojavile kraške skale v ogromnih dimenzijah. Stene so bile mogočne in iz njih je stopala izrazita vsemogoča figuralika, njegova domišljija pa se je ponovno rodila. Z menjavanjem sončnih žarkov so se menjavale tudi sence in vsakič je bilo na vidiku nekaj novega, barvitejšega, mogočnejšega. Nekaj časa je stanoval v umetniški koloniji v El Ritu ter se vsak dan vračal v kanjon, kjer je ustvarjal. Ta zanos je pripomogel tudi k razumevanju Gromovega enkratnega in neponovljivega prehajanja vzdolž vzporednih tirnic, kjer poteka menjava umetniških impulzov med Ameriko in Evropo pa tudi Italijo. Z uporabo naprednih izraznih tehnik in celo z iznajdbo novih, je vnesel v svoje vrhunske stvaritve starodavno srž atavističnih spominov rodne zemlje, ne zgolj z ilustrativnim prijemom in preslikavanjem starih družinskih ikon v mejnih pokrajinah potekajoče poselitve, temveč je ustvaril nezdružljiv preplet med naravno genezo kraških pojavov in njemu lastnim tehnološkim izrazom. Primer takšnega dela je umetnina *Abaquiu* iz leta 1989.

Z leti se je Grom v Novem svetu uveljavil kot ustvarjalec-umetnik, njegova skulptura medvedka pande pa je celo končala v ovalni pisarni Bele hiše predsednika Richarda Nixona. Najbrž je to nekakšna asociacija na tisto sliko s podobo kenguruja z mladičkom v »vreči« s praškega muzeja, ki ga je Grom obiskal kot majhen fantek.

Leta 1960 pa se je pričelo obdobje, ki je očitno zaznamovalo novo Gromovo življenjsko pot. To je bilo opremljanje cerkva. Njegova cerkvena umetnost pa ni toliko individualistično izpovedna, kolikor je nadosebna, posvečena izraženi ideji, in je predvsem univerzalno sakralna ter krasilna. Njegovo prvo mojstrsko umetniško delo oziroma povabilo k sodelovanju je bilo, da oplemeniti armensko cerkev sv. Vartana v New Yorku. Grom je v pročelju cerkve izklesal ploski relief s tremi upodobitvami: s Kristusom, sv. Vartanom in skupino s sv. Vartanom, kjer opazimo rahel pridih secesijske umetnosti. Za katedralo je izrisal tudi dekoracijo enajstih vitrajev, ki tradicionalno izdelavo

Od zgoraj:
"Risba",
"Nokturno"
in bronasta
skulptura
"Plesalke"

združujejo z uporabo sintetičnih smol in kjer se harmonično prelivajo abstraktni slog Geneze, romanski slog nikejskega koncila in ekspresionistični slog Ezeki-jelovih prerokb. Umetnik se je prav tako

ukvarjal z bronastimi reliefi. Primer teh je mogoče videti na frizu, ki opremljajo luteransko cerkev sv. Petra v Huntington Station v New Yorku. Obredno zamišljeni in zato docela statični sta postavi obeh svetnikov v interierju leta 1997 prenovljene slovenske cerkve sv. Cirila v New Yorku. To sta kip sv. Cirila in sv. Antona Padovanskega v mešani tehniki bronaste zlitine, ročno obdelanega bakra ter medenine. Povsem vizualno drugačen, izrečno arhitektonsko-oblikovalsko in nefiguralno zasnovan masivni križ, skonstruiran iz lesa, jekla, medenine in bronca, pa je Grom izoblikoval za glavni oltar cerkve sv. Jakoba v North Salermu v New Yorku. V svetišču Emanu-El v mestu Yonkers v New Yorku je umetnik judovskim

vernikom ustvaril secesionistično prenovno stopnišča ter praznično procesijo iz bronca in žice (*simhat Tora*), ki pozdravi obiskovalce ob vstopu v predverje. Družabna dvorana je okrašena z dvema

Zgoraj: notranjost in pročelje armenske cerkve sv. Vartana v New Yorku

Spodaj z leve: križ na oltarju, notranjost in tabernakelj cerkve sv. Cirila

Zgoraj: judovska sinagoga White Plains in Schulmanova kapela;

spodaj: vitraji iz geneze;

spodaj desno: "Zamrznjeni slap", akril, Exton Square

električnima lestencema, ki ponazarjata – eden Pohod hčera nosačev vode iz Jeruzalema, drugi pa Praznično romanje. Z učinkujočo žično risbo je umetnik »porisal« tudi stene armenske cerkve sv. Tomaža v Tenaflyju ter jih prežal s prosojnostjo vertikalno usmerjenega in z linijo prepreženega rečnega vala z ribami in z motivi razigranih ovac, koz ter

veselih živali. Te nosijo pridih stiliziranih form, ki oznanjajo spomin na prvotno obujeno krščansko idilično pastoralo. Prispevek s strani Bogdana Groma je bil prav tako dodan k novemu svetišču judovske sinagoge – Congregation Kol Ami, White Plains v New Yorku. Obloženo je s šestindvajsetimi visokimi »steklenimi zavesami«, ki omogočajo pozdrav naravne svetlobe, ta pa veličastno krasi prostor.

Slovensko-ameriški umetnik Bogdan Grom je zasadil svoje doživljanje in osnove za prvo znanje v naravno in kulturno izročilo

domače dežele, posebno tržaškega okolja, a je svoj glavni ustvarjalni pečat, v katerega je zajeto njegovo osebno in duhovno izročilo preteklosti, zapustil prostrani Ameriki. Zato je jasno, da ga tamkajšnji pisce, naročnike ter arhitekta cerkva, ki jih je opremil, označujejo kot moža, ki je v Ameriko prinesel dediščino Evrope in s tem hkrati Slovenije. Vedno je bil umetnik dveh svetov, razpet med Evropo in Ameriko. Bil je leta 2013, ko je zadnjo noč

svojega življenja sklenil v Englewoodu, v državi New Jersey v Ameriki. Pokopan pa je seveda, na svojem Krasu.

»Kras pa me zmeraj navdahne, ostaja mi odprt, Kras lahko rišem in slikam tako, kot sem ga pred petdesetimi ali sedemdesetimi leti in zmeraj vidim kaj novega.« (Bogdan Grom)

RAZMIŠLJANJE ZDOMSKE TRŽAŠKE SLOVENKE

XXII. Slovenski kulturni praznik

Mirella Urdih

Nekako do leta 2010 smo Slovenci na severnem Bavarskem na pobudo našega takratnega župnika Stanka Gajška redno obhajali slovenski kulturni praznik. Imeli smo navadno kakega gosta iz Slovenije, ki nam je deklamiral (pesnik Kuntner na primer) ali ubrano zapel (sestav Puschluschte). In sama sem kdaj na župnikovo željo nagovorila sorojake. Tako je bilo na primer 8. februarja 2004 v Nürnbergu, ko sem svojemu priložnostnemu razmišljanju dala naslov:

Od Itake do Aten preko Ljubljane

Prepričana sem, da je prejšnjo nedeljo, 1. februarja, marsikdo napeto sledil prenosu srečanja med nemškim in slovenskim moštvom na Evropskem rokometnem prvenstvu v Ljubljani, kjer so se naši fantje prav dobro odrezali, kot je priznal celo nemški komentator, ki drugače kar ni mogel prehvaliti nemških igralcev in njihovega timskega duha.

Čeprav sem sama z izredno pozornostjo sledila celi tekmi in se navduševala nad uspešnimi akcijami slovenskih rokometišev, nisem niti v kritičnih trenutkih in ne ob končnem rezultatu bila razočarana. Imela sem namreč ves čas

pred očmi prizor, ki ga je televizijski snemalec ujel med igranjem slovenske himne: strumno v vrsti drug za drugim, z roko na rami prednjega soigralca, so fantje v en glas s slovensko publiko in brez izjeme, doživeto in ponosno zapeli Prešernovo *Zdravljico*. In izborili so si nastop na prihodnjih olimpijskih igrah v Atenah.

Vtis imam, da so prav športniki tisti, ki od osamosvojitve sem največ prispevajo k razpoznavnosti Slovenije pri širši mednarodni javnosti. Kako dobro de, ko nemški komentator podčrta ta ali oni izjemni dosežek pripadnika male Slovenije! Lahko smo nanje ponosni.

Že Prešeren je namreč poudarjal potrebo po ljubezni in zvestobi lastnemu narodu in deželi, po samozavesti in prepričanju, da naš narodni ponos ni kaj zgrešenega, temveč nekaj naravnega, do česar ima pravico pripadnik vsakega naroda in na katerem lahko gradi svoje mostove do drugih narodov.

V *Elegiji svojim rojakom* naš pesnik primerja Slovenijo z grškim otokom Itako, kamor se je po večletnih blodnjah in prestanih izkušnjah in težavah Odisej končno vrnil domov.

Takole pravi:

*Itaka ni b'la bogata
žita, vina, kónj, ljudi,
tesna, majhena, gorata,
vènder davno že sloví,*

*ker jo ljubil je do smrti,
vsak ji sin ostal je zvest,
mimo Itake vse črti,
kar Odísej vidi mést.*

*Krajnc, ti le dobička išeš,
bratov svojih ni ti mar,
kar ti bereš, kar ti pišeš,
more dati gótov d'nar!*

*Kar ni tuje, zaničuješ,
starih šeg se zgublja sled,
pevcov svojih ne spoštuješ,
za dežele čast si led! —*

*Tiho pesem! — bolečine
ne razglašaj naših ran,
če nečast te naša gine,
dómu, Kranjc moj, zvest postan'! —*

Tako bo Slovenija obstala tudi v Evropski uniji in slovenski rod bo preživel tako dolgo, dokler ji bodo nje hčere in sinovi ostali zvesti.

Zato krepimo vezi med seboj, rastimo kot posamezniki in gojimo svoj jezik, ki smo ga dobili

*Bori dehtijo, bori dehtijo,
njih vonj je zdrav in močan,
in kdor se vrne iz njih samote,
ta ni več bolan.*

*Bori, drugovi, dehteči, močni,
tihi drugovi kraške samote,
bodite pozdravljeni v moji samoti,
polni težke, otožne lepote!*

Tako je pel v svoji Pesmi s Krasa Srečko Kosovel, rojen v Sežani 18. marca 1904, čigar stoletnico rojstva letos obhajamo.

S svojim študijem in pesniškim delom je bil logično vezan na Ljubljano, v kateri se sicer ni nikoli udomačil, a iz njegove tesnobe in groze, pogojene po doživetju prve svetovne vojne v najstniških letih, ni mogoče izključiti tržaške in primorske tragedije, ki se ju je do kraja zavedal. V Ekstazi smrti na primer je jasno začititi usodo

*Drevo nad obal sklonjeno,
ne šumi. Ko da posluša
nekaj in da strmi. -
Kam strmiš ti?*

*Nekdo je, ki govori
za bregovi. Nekdo
ki so mu poslušni vetrovi,
in moja uporna duša
je mirna sedaj,
ne vem zakaj.*

Hvala lepa

Erlangen, 08.02.2004

Pripis 25. maja 2016:

Podobni občutki so me prevzeli pred dvema mesecema, točno 20. marca. V gorskem raju, v Planici, se je dogajal čudež: ne samo, zato ker je Peter Prevc v odlični formi prekosil vse druge skakalce, ampak tudi zato, ker se je za njim, še pred vsemi drugimi, uvrstil Robert Kranjec. In naravnost ganljivo je bilo, ko se je iz neizmerne morja

od svojih prednikov, ki so zanj tudi trpeli in ga mi nimamo pravice uničevati!

Vendar na današnji dan ne smemo zamuditi prilike, da ne bi kratko postali tudi še na Krasu, ker

*Zakaj v tej pokrajini kamniti
je vse lepo in prav,
biti, živeti, boriti se
In biti mlad in zdrav.*

Trsta z usodo Evrope vred. O Kosovelu smemorej reči, da ni samo "pesnik Krasa", pač pa v resnici tudi naš prvi veliki tržaški pesnik. Je ena izmed naših največjih pesniških osebnosti sploh, ki v svojih pesmih ne izraža samo stiske in zgubljenosti povojnega človeka, ampak razkrinkuje tudi krivice in nakazuje rešitve.

V svojem 22 let kratkem življenju, polnem nemira in iskanj, je kdaj le našel trenutek pokoja in občutek varnosti, kot poje v pesmi *Drevo nad obal:*

*Kot da besede rasto iz
tišine – iz svetišča
harmonij – tihe, tihe
so morja gladine. In ti?*

plapolajočih slovenskih zastav dvignila naša *Zdravljica*, s čimer so športniki – kot piše Mojca Petaros v *Rasti* za april/maj – zmogli nekaj, kar še ni uspelo nobenemu politiku: združiti Slovenijo.

In jaz sem še s posebnim užitekoregistrirala, kako je nemški reporter, za razliko od prvih let po osamosvojitvi Slovenije, čisto pravilno izgovarjal slovenska imena!

KIP FRANCETA GORŠETA TUDI V VIPAVI

Magda Rodman

V zadnjih številkah *Mladike* sem z zanimanjem prebirala zapise gospoda Iva Jevnikarja o delu in življenju kiparja Franceta Goršeta ob 120-letnici njegovega rojstva in se ob tem spominjala tragične smrti svojega strica Draga Bajca (1904–28), njegovega pogreba ter zgodbe, kako je njemu posvečeni spomenik priromal v Vipavo in kako ga je v Gorici v tajnosti izdeloval mojster France Gorše.

Najprej nekaj besed o mojem stricu, za katerega je mojster Gorše izdelal nagrobni spomenik.

Drago Bajc (tudi Bajec) je bil organizator Tigra na Vipavskem, novinar in

pesnik, borec za narodnostne pravice Slovencev pod fašizmom, ki je umrl v Biljah 25. oktobra 1928.

Po končani osnovni šoli v Vipavi in nižji gimnaziji v Šentvidu nad Ljubljano je nadaljeval šolanje na klasični gimnaziji v Kranju. Tam se je šolal do šolskega leta 1924/25, ko je moral šolanje prekiniti, saj je bil kot italijanski državljan dolžan v Italiji odslužiti vojaški rok. Drago bi rad maturiral pred nastopom vojaške službe, zato je zaprosil za odložitev služenja vojaškega roka, pa so italijanske vojaške oblasti njegovo prošnjo zavrnilo in ga poslale v južno Italijo, kjer je bil telegrafist.

*Drago Bajc (tretji z leve v drugi vrsti) kot dijak gimnazije v Kranju leta 1923 (iz avtoričine knjige *Moj dom in moj rod*)*

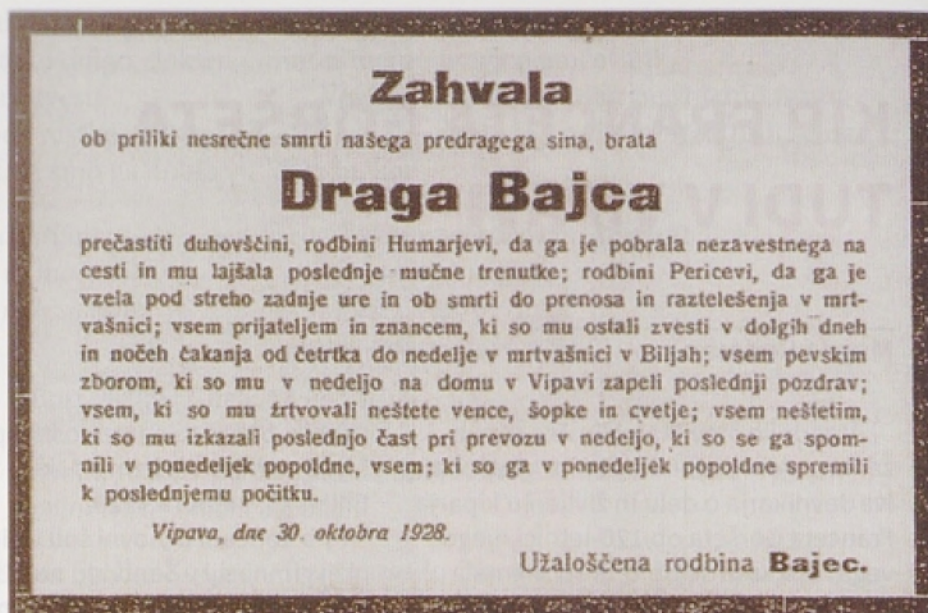

Pred koncem vojaške službe so ga septembra 1926 v Catanzaru zaprli in ga nato premestili v tržaški zapor. Italijanske oblasti so že dalj časa iskale avtorja *Desetih zapovedi za rekrute*, ki so bile objavljene v humorističnem listu *Čuk na pal'ci*. Zaradi njih je bil zaprt tudi urednik lista France Bevč.

Po vrnitvi domov je Drago opravil še maturo leta 1927 in se v akademskem letu 1927/28 vpisal kot izredni študent v prvi letnik pravne fakultete univerze v Padovi. Poleg študija je bil še novinar pri uredništvu časopisa *Edinost* vse do njegove prepovedi leta 1928. Ves čas pa je tudi literarno ustvarjal.

V tem času je njegov prijatelj in tigrovec Albert Rejec izvedel, da mu grozi petletna konfinacija v južni Italiji, ker je bil na seznamu osumljenih oseb. Zato so v Padovo poslali svojega zaupnika, ki bi Dragu pomagal zbežati v Jugoslavijo. Toda našel ga je hudo bolnega z visoko vročino. Kljub bolezni ga je prepričal o odhodu iz Padove. Tako je Drago mukoma prišel do Bilj, do Humarjeve domačije, kjer sta živela Bajčev sodelavec Rado in njegova sestra Cvetka Humar – Dragovo dekle.

Tam se je Drago zgrudil. Hišni pes je začel lajati in opozoril domače, da se nekaj dogaja. Takoj so mu nudili prvo pomoč in ga zaradi varnosti prepeljali v hišo št. 187 k družini Peric, ker so bili nadzorovani in so se bali policije. Tako je Drago po nekaj urah umrl pri Peričevih v Biljah. Gospodar Franc Peric ga je dal na pare v sobo svoje žene Feličke, ki je takrat ni bilo doma, ker je služila v Aleksandriji, doma je pustila tri otroke. Po takratni navadi so Peričevi šli iskat po vasi zaupno žensko, ki je sedela ob mrtvem Dragu, ga varovala in v sobici molila. Pokojnemu so glavo zvezali z ruto.

O tem žalostnem dogodku je 25. oktobra 1928 Franc Peric ves pretresen pisal svoji ženi Felički v Aleksandrijo in ji sporočil, kaj se pri njih doma godi.

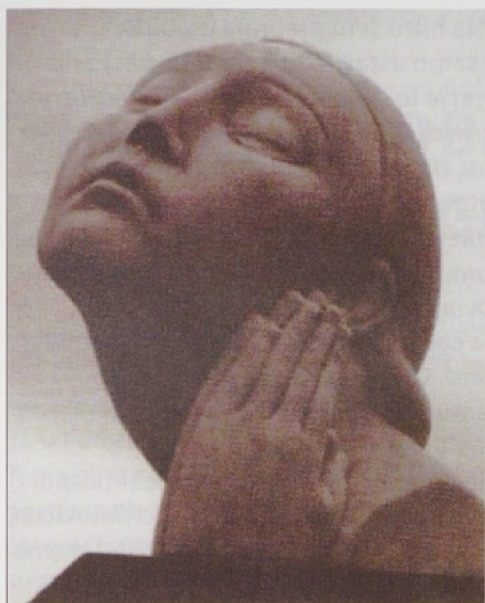
Fašistično oviranje pogreba

Dragova smrt je pri italijanskih oblasteh vzbudila močno zanimanje. Njegovo truplo je ležalo v Biljah v mrtvašnici od četrтка do nedelje, ker oblasti niso pustile, da bi ga pokopali v rojstnem kraju v Vipavi, ampak bi ga morali pokopati v Biljah.

Njegov oče si je strašno prizadeval za prevoz trupla v Vipavo in končno dobil dovoljenje, vendar težav s sinovo smrtjo še ni bilo konec. Ko se je razvedelo, da bo pogreb v Vipavi, so ljudje začeli prihajati v Vipavo z vseh strani. Tudi pred hišo se je zbrala velika množica od vsepovsod. Prihajali so študentje iz Ljubljane, vendar so jih Italijani zadrževali v vlakih. Oblast je vztrajala, da bo dovolila pokop, šele ko se bo množica razšla. Toda ljudje so ostali in pogreb je bil prestavljen za uro, nato pa na naslednji dan, in spet so oblasti prestavljale uro pogreba, da je bila zmeda popolna.

V Vipavi so fašistične oblasti še naprej ovirale njegov pogreb, ker so se bale izgredov njegovih tovarišev

Zahvala družine Bajc po Dragovem pogrebu

Levo: detajl in celotni nagrobni spomenik, ki ga je za Draga Bajca leta 1929 ustvaril kipar France Gorše. Plošči levo in desno je družina dodala leta 1997;

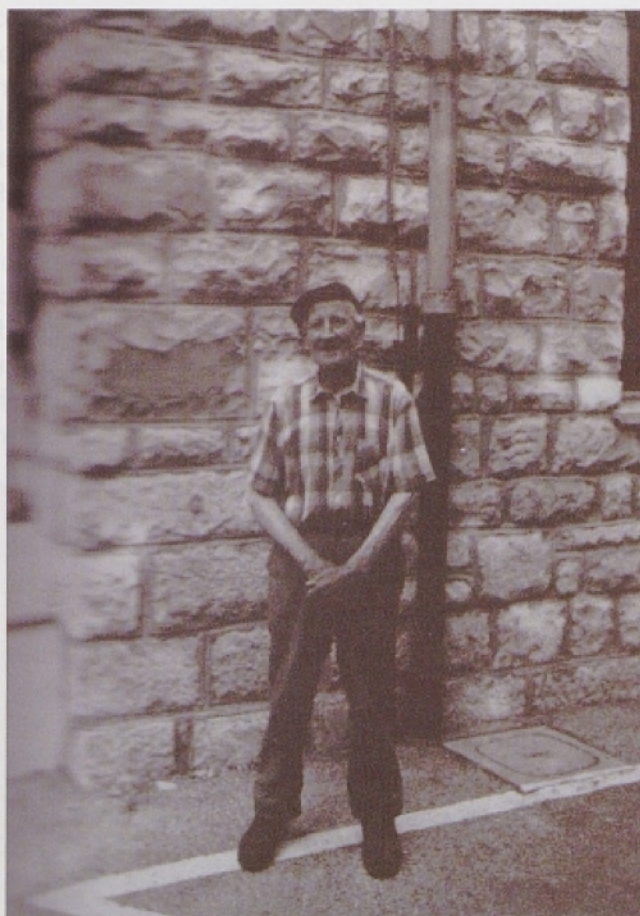
spodaj: zidar Ivan Poniž, ki je ponoči postavljaj Goršetov spomenik Dragu Bajcu, slikan leta 1996 v Vipavi

(vse slike iz avtoričine knjige *Moj dom in moj rod*)

in upora domačinov. Končno so ga pokopali 29. oktobra 1928. Na pogreb so prišli tudi njegovi sošolci in prijatelji iz Jugoslavije in Italije ter tigrovski sodelavci. Pogrebni sprevod je spremljala policija, vse je bilo nadzorovano. Njegov grob je bil še po pogrebu zastražen. Zjutraj pa je bila gomila polna cvetja, čeprav je bilo prej to prepovedano.

Dragova smrt je bila velik udarec za njegovo družino, Drago je bil prvorojeni iz prvega zakona Janeza Bajca in Ivanke Hrovatin iz Dupelj pri Vipavi. Imel je še brate Žaneta, Milana in Eda ter sestro Viko. Njihov oče Janez je bil vojak v svetovni vojni v Karpatih, mama Ivanka pa je leta 1915 umrla za špansko boleznijo. Drago je imel takrat enajst let in je sam pisal pismo očetu na fronto ter mu sporočil žalostno vest o smrti drage mame in žene. Ko je oče prišel iz vojske domov, je našel pet otrok brez matere.

Kmalu se je drugič poročil in otroci so tako dobili krušno mamo in še dve polsestri, Milko in Jožko. Po prvi svetovni vojni so bile razmere hude, veliko pomanjkanje vsega, in treba je bilo živeti naprej. Doma so imeli kmetijo, kjer denar ni prišel vsakega prvega v hišo. Za Dragov pogreb so vzeli posojilo, ker je bila krsta pocinkana zaradi prevoza in veliko dražja od navadne.

Goršetov nagrobni spomenik

In sedaj stopimo na vipavsko pokopališče pred grob Draga Bajca, kjer je postavljen skoraj tri metre visok kamnit

obelisk. Na vrhu vidimo glavo iz belega marmorja, ki počiva na sklenjenih rokah. Obrnjena je proti Jugoslaviji. Ob straneh levo in desno so ob visokem podstavku še tri plamenice.

Spomenik je bil postavljen novembra 1929 in je delo kiparja Franceta Goršeta. Na vrhu je ob glavi spodaj vklesan njegov podpis: F. Gorše. Klesal ga je v Gorici, na dvorišču kamnoseka v Tržaški ulici. Mojstru se je delo nekako zavleklo, ker ga je opravljal v ilegali na več lokacijah in v strahu, da mu že oblikovani kip zaplenijo in uničijo italijanske oblasti.

Po postavitvi tega spomenika so takratne oblasti ugibale, kam je glava obrnjena, in pritiskale na družino Bajc, da bi morali glavo obrniti tako, da bi gledala v smer proti Italiji, in ne proti Jugoslaviji, pa do tega k sreči ni prišlo.

Podrobnosti o naročilu spomenika in ostalem nam je v ohranjenem pismu zapisal gospod Hilarij Frančeškin, član goriškega odbora organizacije primorskih narodnjakov in udeleženec prvega tržaškega procesa, kjer sta bila oba z ženo Sonjo obsojena na zaporno kazen dveh let in pol. Zapisal je, da je tak spomenik izbral goriški odbor tigrovcev. Za pogovore s kiparjem je bila zadolžena njegova žena, ki naj bi to delo spremljala, o njem poročala in se dogovarjala za plačilo, ki so ga skupaj plačali člani odbora tigrovcev. Mojster Gorše je v letih 1929–30 živel v Gorici in je svoja dela in osnutke razstavljal v hiši dr. Tume.

Tudi sam prevoz in postavitve spomenika sta posebni zgodbi in odsev istih težkih časov, ko je pri nas vladal fašizem. Znani vipavski zidar Ivan Poniž (1911–98) mi je leta 1998 sam pripovedoval, da je bil spomenik pripeljan s kamionom v petih velikih kosih in v nočnem času odložen pred vrata vipavskega pokopališča. O tem je bil takoj obveščen Dragov oče Janez, ki je hitro vstal in šel buditi zidarja Ivana Poniža. Delu so se pridružili še Ivanov oče, tudi zidar, in nekaj sosedov. Skupaj so skopali jamo za temelje. Namesto cementne funde so v jamo položili kar nekaj kamnitih okenskih okvirjev, *vajngrjev*, da je bila postavitve spomenika hitrejša. Tako je spomenik ob svitu že stal. Vse to so delali v naglici in v strahu pred italijanskimi karabinjerji.

Na spomeniku je na glavnem podstavku za obelisk vklesano v slovenščini: DRAGO BAJC. Kaj je to takrat pomenilo, sem razumela šele, ko mi je pred leti soseda pomolila star porumenel časopis *Novice* z datumom 5. februarja 1925, ki ga je našla

v stari šari. Na hitro sem prebrala vsebino. Oko pa se mi je kar samo ustavilo ob majhni novici z naslovom *Kaj pa je to?* In berem: »Izvedeli smo, da je goriški magistrat pismenim potom objavil goriškim kamnosekom, da je dovoljeno delati nagrobne spomenike le z italijanskimi ali latinskimi napisi. Izjemo tvorijo le hebrejski ali grški napisi, ki ne odgovarjajo tem zahtevam. Torej tudi z mrtvimi svojci se bomo morali pogovarjati v tujem jeziku.«

Prebrana časopisna vest mi je še bolj razodela čas in razmere, v katerih je bil postavljen spomenik mojemu stricu Dragu Bajcu na vipavskem pokopališču.

Prihodnje leto bo poteklo 90 let, odkar ta spomenik stoji ob našem grobu, letos pa bo poteklo 90 let od tragične smrti Draga Bajca. Postaviti takemu človeku spomenik in še z vklesanim slovenskim napisom leta 1929 je bilo res nadvse tvegano in pogumno dejanje vseh tistih, ki so v tajnosti izpeljali to akcijo, tako da spomenik še danes stoji in je nema priča razmer, v katerih so živeli naši ljudje v času fašizma in v katerih je ustvarjal svoja dela v Gorici zavedni kipar, kakršen je bil mojster France Gorše. Hvala jim!

Leta 1970 je bila po Dragu Bajcu poimenovana Osnovna šola Vipava, 29. oktobra 1978 ob 50. obletnici njegove smrti, pa so pred njo odkrili še njegov doprsni kip, delo kiparja Negovana Nemca. V Sloveniji sta, žal, samo dve šoli poimenovani po tigrovcih in smo zato v Vipavi lahko ponosni na tako domoljubno poimenovanje.

Viri:

- *Pismo Hilarija Frančeškina iz arhiva družine Bajc, 1928.*
- *Pripoved mojih staršev in starega očeta.*
- *Drago Bajec (ur. Marijan Brecelj), Drevo sem, zal. Lipa, Koper 1978.*
- *Ivan Poniž – pogovor z avtorico, 1998.*
- *Drago Bajc (ur. Marijan Brecelj), Drevo sem, Založništvo Jutro in Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske, Vipava 2004.*
- *Ana Kobal in Marija Ceket (ur.), Pričevanje nekega časa: Drago Bajc – ob stoletnici rojstva, Posebna številka glasila učencev Osnovne šole Draga Bajca Mladi Vipavec, Vipava 2004.*
- *Magda Rodman, Moj dom in moj rod. Šopek osebnih in družinskih zgodb mojih sorodnikov, samozaložba, Vipava 2013.*

70-LETNICA OBJAVLJANJA POVOJNE EMIGRACIJE

Ivo Jevnikar

V Peterlinovi dvorani v Trstu sta bila 7. maja na sporedu odprtje razstave in pogovor ob 70-letnici začetka izhajanja časopisov, revij in knjig med Slovenci, ki so se v letih 1947–48 preselili iz begunskih taborišč v Italiji in Avstriji v druge države v Evropi in preko oceanov. Šlo je za skupno pobudo Društva slovenskih izobražencev, Knjižnice Dušana Černeta in Svetovnega slovenskega kongresa.

Skupina članov Svetovnega slovenskega kongresa iz osrednje Slovenije je pred tem opravila avtobusni obisk nekaterih krajev na Tržaškem in imela nekaj srečanj v okviru projekta spoznavanja slovenskih manjšin Slovensko obrobje 2018. Spremljal jo je predsednik KDČ Ivo Jevnikar, ki je nato povezoval srečanje v Peterlinovi dvorani.

Knjižničarka Lučka Kremžar De Luisa je na njem spregovorila o publikacijah izpred 70 let, ki jih je za to priložnost razstavila. Vodja Zbirke tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani Helena Janežič pa je predstavila bogato publicistično dejavnost v času begunskih taborišč, ki se je nato nadaljevala v državah, kamor so se izselili.

Razmišljanji o pomenu kulturnega in publicističnega snovanja v zdomstvu sta za to priložnost napisala pisatelj akademik Zorko Simčič in literarni zgodovinar prof. France Pibernik. Ker nista mogla v Trst, je njuna zapisa prebral pesnik in igralec Aleksij Pregarc, v nadaljevanju pa ju tu v celoti predstavljamo.

Zanimivo je, da je bilo tudi za stike z zdomstvom za obe omenjeni osebnosti

pomembno zamejstvo, saj je ves povojni čas imelo posebno povezovalno poslanstvo, ki ga skuša gojiti tudi KDČ.

Prof. Pibernik v svojem prispevku plastično opisuje vlogo Gorice.

Pisatelj Simčič pa je v spremnem pismu podpisanemu med drugim navedel: "Prav pred dnevi sem premišljal in odkril, da je na moji literarni poti Trst bil pravzaprav osrednje točka. Tam sem objavil svoje prve povojne črtice (*Mlada setev*), tam se je godila (in rodila) prva moja stvaritev, vabilo k spravi (*Žalostna pesem*), v Trstu potekajo osrednji prizori *Človeka na obeh straneh stene* in tam, na prvi strani mojega zadnjega romana, se na Oberdanovem trgu začnejo moji *Poslednji deseti bratje*. A ni skoraj naključje?"

Obisk v KDČ: Člani Svetovnega slovenskega kongresa iz Ljubljane si ogledujejo zdomske publikacije v Knjižnici Dušana Černeta. Na lesvi je predsednik KDČ Ivo Jevnikar, pred njo knjižničarka Lučka Kremžar (foto: Arhiv SSK).

BILA SO SEMENA, ZASEJANA DALEČ OD DOMOVINE ...

Spoštovani predstavniki Svetovnega slovenskega kongresa, Knjižnice Dušana Černeta ter Društva slovenskih izobražencev, spoštovani vsi navzoči: lep pozdrav!

Pozdravljeni v Trstu, v tem – kljub vsej sodobni komunikacijski povezavi s svetom – še vedno »slovenskem oknu v svet«. Pozdravljeni v mestu, v katerem so se v časih 'enoumja', kakor še danes slišimo, stekale informacije o dogajanju v diaspori in v domovini, in je tako za rojake po svetu pomenilo »okno v domovino«! Stečišče informacij za nekdanje begunce, ki so kdaj obiskali Evropo, tolikokrat pa tudi stičišče emigrantov, zamejcev in rojakov iz domovine.

To srečanje je posvečeno 70. obletnici izhajanja časopisov, revij in knjig v emigraciji, je pa hkrati tudi nov kamen v mozaiku nove podobe slovenstva, ki jo ustvarjajo vsak na svojem zgodovinskem področju Svetovni slovenski kongres, Knjižnica Dušana Černeta in Društvo slovenskih izobražencev, tokrat ob aktivni prisotnosti sodelavke NUK-a.

Sedemdeset let. Spomini na tista leta, in seveda na skoraj neverjetno številno publicistiko zdomcev, še posebej v Argentini. Spomini na čase, ko se je nekje tam daleč za ekvatorjem v komaj 6.000-glavi skupnosti rodilo petnajst različnih glasil ...

In ob tem obujanju spominov odkritje:

Leto 1948. Ponovno začne izhajati politični tednik *Svobodna Slovenija*. Najstarejša slovenska dušnopastirska revija *Duhovno življenje*, ki v Argentini izhaja vse od leta 1934, dobi nove sodelavce. Oživijo *Katoliški misijoni*. Pojavi se prvo domobransko glasilo. Kmalu se obnovi glasilo za socialna in gospodarska vprašanja *Družabna pravda* in tako naprej. Toda med prvimi je naslednje leto tudi *Slovenska beseda*, revija, posvečena besedni umetnosti, leposlovju. Znak zavesti, da je delovanje skupnosti na različnih področjih nujno, da pa je vendar zakoličeno predvsem v skrbi za naš – jezik.

Srečanje, kakršno je to nocojšnje, je ponoven klic po močnejši, pogostejši povezavi srca naroda z njegovimi udi, je pa tudi priložnost za razmislek.

Naša publicistična in knjižna produkcija v svetu res usiha. Toda nekoč, nekje so neki ljudje daleč od domovine zasejali semena nekih rož. In te so pognale, sčasoma sicer ovenele, pa vendar se prej osemenile. In tako je bilo mogoče, da je življenje teklo naprej, da so zdrave klice rodile novo življenje, pa čeprav že niso več vedele, »iz katerega prasemena so pognale«. In tudi če je spomin nanje kdaj zamrl, marsikaj, in to bistvenega, je ostalo, kajti: »scripta manent« – kar je napisano, ostane. Ostane in nas čaka na knjižnih policah, tako kakor nam tudi slike lahko vedno znova spregovorijo o nekdanjih časih.

Sicer pa ne pozabimo: tudi če ta preteklost ni vedno prisotna v naši trenutni zavesti, je že del neizbrisljive preteklosti, zapisana za vedno v neki drugi, večni, z veliko začetnico napisani Zgodovini ...

Res je, da našim rojakom v matici še danes ni znano delovanje političnih emigrantov po svetu, in to kljub medmrežju in drugim tehničnim olajšavam, ki so danes dane. Pa vendar: po naši osamosvojitvi se pojavlja vedno več del o udejstvovanju rojakov, ki so morali v svet, vedno več je razstav, vedno več je razprav, tudi prav o slovenskem tisku v zdomstvu, vedno več raziskav pa tudi odmevov ob nekoč v emigraciji pisanih knjigah. Bila so semena, zasejana daleč od domovine, marsikaj so že rodila, marsikaj – trdno upamo! – še bodo. Kot je neke vrste seme tudi to naše nocojšnje srečanje.

Slovenski dnevniki v matici o tem srečanju bržkone ne bodo poročali, toda mi vemo – ne samo da verjamemo – mi vemo, da je tudi ta večer morda sicer drobno, a novo, zdravo seme, zasejano v rodovitno zemljo.

Spoštovani! Vsem organizatorjem srečanja, vsem sodelujočim in vsem prisotnim – lep, uspešen in tudi novih zamisli poln večer!

Zorko Simčič

K PROBLEMU PREPOVEDANE IN ZAMOLČANE LITERATURE

Problem prepovedane in zamolčane literature je v celotnem obdobju totalitarne socialistične oblasti v Sloveniji zajemal široko polje tako v matični deželi kot v zamejstvu in zdomstvu. Ob zgodovinskem prelomu maja 1945 je prišlo do popolne spremembe v družbenem in posledično tudi v kulturnem življenju.

Uradno v Sloveniji ni bilo nobene cenzure ali tiskovne omejitve, v praksi pa je nova oblast že takoj v začetku pokazala vso ostrino in začela sistematično preganjati prave in umišljene nasprotnike režima. 12. maja je zaprla vrsto književnikov in drugih umetnikov, na smrt obsodila in ustrelila književnika Narteja Velikonjo, 27. julija je ministrstvo za prosveto izdalo seznam prepovedanih avtorjev in sprožilo vrsto procesov pred sodiščem na narodno čast.

Seveda je prepoved že od prvega dne veljala zlasti za vso zamejsko in zdamsko publicistiko.

Vse, kar se je v mojem primeru dogajalo v zvezi z zdamskimi publikacijami, je bilo povezano s pesnikom Francetom Balantičem. Že jeseni 1946 mi je v šestem razredu na gimnaziji v Kranju sošolec posodil Balantičevo zbirko *V ognju groze plapolam*. Od takrat naprej sem spremljal dogajanja okrog tega prepovedanega pesnika, o katerem se je kljub prepovedi veliki govorilo, in vsi smo ga brali.

Prvo zdamsko publikacijo sem dobil v roke po naključju. Po diplomi so me marca 1955 službeno poslali na nižjo

gimnazijo na Dobrovem v Goriških brdih. Stanoval sem pri Gradnikovih v Medani in kot obmejni prebivalec leta 1956 dobil tudi maloobmejno propustnico, s katero sem lahko enkrat mesečno prestopil mejo. Ker je v tistih letih, vsekakor v letih 1957/58, iz Gorice preko Števerjana in Kojškega na Dobrovo dvakrat na dan vozila italijanska »korjera«, sem se po končanem pouku lahko usedel v avtobus in odpeljal v Gorico, si ogledal znamenitosti, stopil v kakšno trgovino, končno pa našel slovensko knjigarno na Travniku. Tam sem lahko pregledoval vso mogočo zamejsko in zdamsko publicistiko, a najbolj mi je ostala v spominu revija *Meddobje*, čeprav si z imenoma Ruda Jurčec in Zorko Simčič nisem mogel pomagati kaj dosti.

V Peterlinovi dvorani: od leve sedijo pri mizi Aleksij Pregarc, Helena Janežič in Ivo Jevnikar (foto: Arhiv SSK)

Razstavljeno zdamsko gradivo (foto: Arhiv SSK)

Vsekakor sem moral nekje zvedeti, da je v Buenos Airesu izšla nova izdaja Balantiča, najbrž takrat, ko sva z Jolando obiskala Trst, kjer je živel njena teta, a Balantičevo knjigo mi je čez mejo prinesla tašča v »borši« med »špežo«, rižem, makaroni in kavo. Spremna beseda in opombe Tineta Debeljaka pa so mi že v večji meri odprle zdomski svet. To se je moralo zgoditi takrat, ko je v Ljubljani izbruhnila afera zoper Slodnjakovo knjigo *Geschichte der slowenischen Literatur* (Berlin, 1958). Zadeva je močno odmevala, ker je bil dr. Slodnjak priznan literarni zgodovinar tudi zunaj meja, toda zaradi Balantiča, in ne samo zaradi njega, je moral z univerze v predčasni pokoj. Seveda smo o ozadju celotnega dogajanja veliko zvedeli v pogovorih, ki smo jih s svojim profesorjem imeli njegovi študentje, ki smo ga pogosto obiskovali na njegovem domu.

V ozadju vsega dogajanja je bil nazorski spopad med realsocialistično politiko v matici in politično emigracijo. To se je v skrajni meri pokazalo, ko je bil leta 1966 v Ljubljani natisnjen izbor Balantičevih pesmi *Muževna steblika* v uredništvu Mitje Mejaka, pa po ukazu s političnega vrha, to je Centralnega komiteja Komunistične partije, zbirka ni smela v javnost in je po triletnem cincanju – spet po ukazu s političnega vrha – leta 1968 celotna naklada, z izjemo nekaj izvodov, romala v uničenje v Vevče.

Ko sem leta 1983 začel sistematično zbirati gradivo o Balantiču, sem se zavedal, da je

zadeva tvegana. Zato sem ubral uradno pot in v Znanstvenem inštitutu na Filozofski fakulteti prijavil raziskovalno nalogo o Balantiču. Raziskava, tudi veliko terenskega dela, je potekala brez zapletov, vendar pod budnim očesom Udbe, zlasti ko je šlo za dopisovane z zdomstvom, denimo z dr. Markom Kremžarjem. Takrat sem v rokopisnem oddelku NUK lahko pregledal vrsto pomembnih zdomskih publikacij, denimo *Meddobje*, *Glas SKA*, *Duhovno življenje* in *Svobodno Slovenijo*, segel tudi v ZDA, kjer je bilo treba preverjati vsaj *Ameriško domovino*. Marsikaj sem odkril šele pozneje, ko sem raziskoval posamezne zdomske pisatelje, na primer Ludveta Potokarja, Karla Mauserja in Sašo Jermana.

Tako obsežen kompleks, kakršen je zdomska publicistika, mi je bilo mogoče odkriti samo z majhnimi koraki in v daljšem časovnem zaporedju. Ne spominjam se več, ob katerem obisku Trsta sem zašel tudi v Knjižnico Dušana Černeta: samo čutil sem se lahko temu, kaj vse je bilo zbrano na enem samem prostoru, in sama zdomska književnost. Književnost, ki jo je bilo treba počasi pripeljati v domovino in jo vključiti v razvojni tok povojnega slovenskega leposlovja. Brez vrhunskih dosežkov zdomskih avtorjev, kot so na primer Zorko Simčič, Ruda Jurčec in France Papež, ni mogoče več pisati slovenske literarne zgodovine 20. stoletja.

France Pibernik

Literarni natečaj Mladike 2018

Revija Mladika razpisuje XLVII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA	POEZIJA
Prva nagrada 500€	Prva nagrada 300€
Druga nagrada 300€	Druga nagrada 150€
Tretja nagrada 250€	Tretja nagrada 100€

Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. OKTOBRA 2018.

Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov

naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani (oziroma 25.000 znakov), ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset). Tekste lahko pošljete tudi po elektronski pošti na redakcija@mladika.com. V eni priponki naj bo prispevek s šifro, v drugi pa osebni podatki.

Mnenje ocenjevalne komisije, ki jo določi odbor Mladike, je dokončno. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2019. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Trije profesorji stojijo na peronu in so tako zatopljeni v pogovor, da niti ne opazijo, da se je vlak začel že premikati. Prestrašeni stečejo k vratom vagona, dvema uspe priti na vlak, tretji pa ostane na tleh.

»Ni slabo,« mu pravi neki opazovalec. »Vaša znanca sta hitra kot blisk.«
»Vsekakor,« odvrne profesor, »vendar pa sta oba kolega hotela samo mene spremiti na vlak.«

Neka gospa gre mimo trgovine z živalmi; pred vrati sedi na palici papagaj, ki zakliče: »Ej, ti, kako grda si!« Žena užaljena gre naprej. Domov se vrača po isti poti in papagaj ponovi: »Ej, ti, kako grda si!« Gospa stopi v trgovino in lastniku zagrozi, da ga bo tožila ali pa papagaja ubila.

Naslednji dan gospa spet gre mimo trgovine in papagaj jo pokliče: »Ej, ti!« Ustavi se in grozeče pogleda: »Kaj?« Papagaj pa: »Saj že veš kaj!«

»Obtoženi, ali lahko navedete kaj takega, kar bi morda moglo vašo kazen ublažiti?«

»Seveda, cenjeno sodišče, rad bi imel v svoji celici ročni računalnik in televizor.«

Profesor je sedel v univerzitetni jedilnici in jedel. Nasproti njega je brez vprašanja prisedel študent. Profesor ga je jezno pogledal in rekel: »Od kdaj pa sedijo orli in piščanci za isto mizo?« »Prav!« je rekel študent, »bom pa odletel k sosednji mizi!«

Dva črva se srečata na tržnici. »Si videl? Kilogram jabolk stane tri evre,« reče prvi.

»Ja, ja,« odvrne drugi, »danes so stanovanja vedno dražja.«

»Telesna temperatura človeka znaša 37°C, temperatura divjih živali 39,« razlaga profesor. »Uroš, ali me sploh poslušáš?«

»Seveda poslušam, gospod profesor.«
»No potem pa ponovi, kar sem povedal!«
»Človek ima telesno temperaturo 37°C, če podivja, pa 39.«

»Jaz sem Bog v naši družini!«
»Kako to misliš?«
»Vsi se obnašajo do mene, kot da me ni!«

Janez se protičuje prijatelju: »Ne zdržim več. Ta moja žena me bo uničila!«
»Kaj pa je narobe?«
»Vedno, ko se kregava, postane historična.«
»Historična? Misliš reči histerična?«
»Ne, mislim historična! Prej ali slej mi z zoprnim glasom začne očitati: Spomnim se, ko si mi takrat ...«

Zdravnik pregleduje poškodovanko in jo vpraša: »Gospa, kako pa ste se opekli po ušesih?«

Gospa: »Veste, likala sem, nakar je zvonil telefon in sem namesto slušalke dvignila likalnik.«

Zdravnik: »Ampak, opekline imate na obeh ušesih?«

Gospa: »Seveda. Ko sem se opekla, sem hotela poklicati rešilca!«

Profesor na izpitu vpraša Janeza: »Midva se pa že pozna, mar ne?«
Janez: »Da. Lani sem bil pri vas na izpitu in trikrat mi je spodletelo.«
Profesor: »Brez skrbi, saj vam bo zato danes šlo bolj gladko. Priznam vam izpit, če se spomnite, katero je bilo lani moje prvo vprašanje.«

Rekli ste: »Midva se pa že pozna, mar ne?!«

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne 21.4.1999 pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne 6.4.1957
ISSN 1124 - 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. - Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata
Urad Vlade RS za Slovence
v zamejstvu in po svetu
in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver
(odgovorni urednik),
David Bandelj, Andrej Černic,
Erika Jazbar, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Sergij Pahor,
Mitja Petaros, Anka Peterlin,
Nadia Roncelli, Matjaž Rustja,
Tomaž Simčič, Breda Susič,
Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE

Lojzka Bratuž, Silvija Callin,
Jadranka Cergol, Peter Černic,
Marija Češčut, Danilo Čotar,
Liljana Filipčič,
Diomira Fabjan Bajc,
Lučka Kremžar De Luisa, Peter
Močnik, Milan Nemac, Adrijan
Pahor, Bruna Pertot, Ivan
Peterlin, Alojz Rebula, Peter
Rustja, Marko Tavčar, Zora
Tavčar, Evelina Umek, Neva
Zaghet, Edvard Žerjal in
člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:
Evropa 50,00 €,
Amerika 60,00 €,
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim računom 11131331 - Mladika - Trst.

Na banki: Zadrúžna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 0089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCRTIT2TV00).

NOVO PRI ZALOŽBI M

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJARNICA

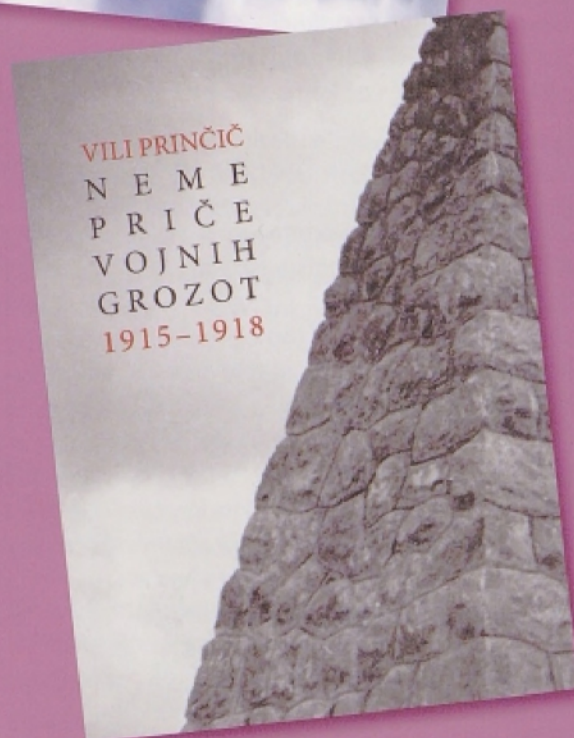
č 67

II 117 986 2018

920181456,5

COBISS

🌿 ZALOŽBA MLADIKA 🌿

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija
tel. +39 040 3480818 • fax +39 040 633307
uprava@mladika.com • redakcija@mladika.com
www.mladika.com